

Heemkunde is ernst

Gevaren der heemkunde. 008.

Bij de stichting van het Verbond voor Heemkunde, op de eerste algemeene vergadering van het Verbond, op gewestelijke studiedagen voor Heemkunde en bij andere gelegenheden hebben de voorzitter en verscheidene bevoegde sprekers gewezen op de «gevaaren der heemkunde». Daarmede bedoelden zij niet zoozeer de gevaren, die de heemkunde oplevert voor den enkeling of voor de gemeenschap, dan wel de gevaren waaraan de heemkunde zelf blootgesteld is vanwege zekere enkelingen of gemeenschappen.

Een ernstig gevaar waaraan de heemkunde tijdens de bezetting blootgesteld was, lag hierin, dat sommige menschen ze wilden misbruiken voor een politiek idee. Eigenlijk kan dat in vreedstijd ook gebeuren; de politiek gebruikt allerlei middelen en middeljes om tot haar doel te geraken. Het is b.v. een feit, dat in onze dorpen en steden vereenigingen voor vogelpik, schuttersgilden, sportvereenigingen en zoo meer graag aangewend worden om een politieke partij te steunen, aanhangers te werven en stemmen te ronselen. Erg is dat niet, mits het hoofddoel van de vereeniging niet uit het oog verloren worde. Welke politieke kleur de vereeniging ook moge hebben, toch amuseeren zich de leden heel goed met hun vogelpik, hun hand- of kruisboog, hun voetbal- of kegelspel.

Heel wat gevaarlijker was het, wanneer sommigen tijdens de bezetting de heemkundige belangstelling ten onzent wilden uitbaten, om

zekere ideeën te doen ingang vinden, die een bepaalde politiek moesten steunen. Met een luxus van photo's, met een rijkdom van woorden, met een overvloed van mooi bedrukt papier werd de politieke virus druppel voor druppel ingeënt. Daarbij nam men graag een loopje met de wetenschap; de waarheid werd verdraaid dat het een aard had. Wie kent het prachtige tijdschrift «Hamer» niet? Was dat geen ideaal blad voor heemkundigen? Wat den vorm betreft, kon het moeilijk beter. Zelfs directeurs van onze staatsmusea hebben ons verklaard, dat het zulk een tijdschrift was, waarvan ze altijd gedroomd hadden tot vulgarisatie van het nationaal cultuurgoed, dat in openbare musea, private verzamelingen en last not least bij het volk zelf nog voorhanden is.

Wie echter «Hamer» maand voor maand met den noodigen kritischen geest las, bemerkte dat de opstellers het niet altijd ernstig opnamen met de wetenschap. Bijna op elke bladzijde kreeg de objectieve waarheid een duwtje of zelfs een venijnige beet. Soms gevoelde de schrijver behoefte luide te roepen om de waarheid te overschreeuwen. Wij weten allen welk idee door «Hamer» gedragen werd; we weten wie betaalde om het tijdschrift zoo mooi en zoo goedkoop uit te geven. Dit laatste doet weinig ter zake. Erger was het gebrek aan wetenschappelijke eerlijkheid, dikwijls aan wetenschappelijke onderlegdheid. Daarom was dit tijdschrift een echte ramp, want heemkunde is een ernstig ding, en ze is geen heemkunde meer, wanneer ze onwetenschappelijk is.

Heemkunde is geen romantiek.

Wij hebben echter kunnen vaststellen dat vooral romantisch aangelegde gevoelsmensen de eerste slachtoffers werden van de Hamer-propaganda, niet de zuiver politiek georiënteerden. Voor deze laatsten was «Hamer» zonder gevaar. Wat raakte het hun koude kleeren, dat de spade van den opgraver zekere sporen van de cultuur onzer voorvaderen blootgelegd had, of dat de folklorist ze in een bepaald dorp nog levend aangetroffen had? Tegen dit opzettelijk om-den-tuin-leiden van romantisch aangelegde heemkundigen heeft het Verbond voor Heemkunde een strijd aangeboden, die zeer ongelijk was, omdat het niet over dezelfde middelen beschikte. En toch heeft het Verbond het gehaald, door zijn ijveren voor wetenschappelijke ernst. De nuchtere geest van de meeste heemkundigen, die tot het Verbond toetraden, heeft ruimschoots vergoed wat het miste aan stoffelijke middelen tot propaganda. De bijval van het Verbond bij eerlijke wetenschapsmensen was voor onze leden en aangesloten kringen de beste waarborg er voor, dat onze activiteit op tijd kwam — geen minuut te vroeg — om de heemkunde te behoeden voor profaneering. «Hamer» wilde de heemkunde prostitueren aan de politieke propaganda. Het Verbond heeft de heemkunde gered, door ze op te vatten als een ernstig ding. En dat zal het Verbond blijven doen, ten einde ze te behoeden voor nieuwe gevaren, waaraan ze blootgesteld is.

Laten we de zaken zeggen zooals ze zijn. Veelal ontbreekt het in onze heemkundige kringen aan akademisch gevormde mentors, om vingerwijzingen te verstrekken bij heemkundige studie, bij wetenschappelijke lektuur, bij opzoekingen, bij het methodisch klasseeren van heemkundige documentatie, bij het beantwoorden van enkwesten, enz. Het ware wenschelijk dat elke lokale kring zulk een medelid telde, zonder dat de leiding van den kring daarom bij hem berust. Dat ideaal zal men niet overal berei-

ken; ten anderen de heemkunde is zóó veelzijdig, dat één persoon nooit op de hoogte kan zijn van al de wetenschappen, waarop de heemkunde beroep moet doen.

Heemkundige leiding.

Daarom verstrekken het Verbond en zijn consulenten graag inlichtingen en directieven in de mate van het mogelijke. Wij zeggen: in de mate van het mogelijke, want sommige consulenten worden overstelpt met aanvragen; andere munten niet uit door stiptheid in het beantwoorden. De leden moeten echter bedenken dat sommige antwoorden uren opzoeking vergen. Dit bewijst niet noodzakelijk dat de vraag slecht gesteld was, of dat men te veel in eens gevraagd heeft; het kan immers gebeuren dat de gestelde vraag bij den consulent een nieuw probleem doet oprijzen, waaraan hij nog nooit gedacht had, en dat hij het niet zonder moeizamen arbeid kan oplossen. Het valt dus niet te verwonderen, indien sommige vragen niet prompt en volledig beantwoord worden.

Een eerste gevaar schuilt dus hierin, dat sommige heemkundigen zonder wetenschappelijke voorbereiding, zonder leiding of raad te vragen, hun eigen wegen gaan; ze verrichten veel arbeid voor niets, stampen open deuren in, zoeken naar zaken die sedert lang gevonden zijn, stellen thesen op die reeds afdoende weerlegd zijn, enz. enz. De leiding, die het Verbond geeft, is dus hoogst nuttig; het is voor de meeste heemkundige kringen veiliger deze leiding te volgen. En deze leiding zal nog beter georganiseerd worden. Onze heemkundige voorlichtingsdienst zal meer bieden dan tot nog toe mogelijk was. Het orgaan van het Verbond heeft geweigerd tijdens de bezetting zich tot propagandistische doeleinden te leenen, en zich aan de censeur te onderwerpen; het moest zich dan ook tot een bescheiden aantal bladzijden beperken. Wanneer de stoffelijke toestand het weer toelaat, zal het orgaan onder den titel **EIGEN AARD** op meer bladzijden en

smaakvoller verschijnen, ten einde regelmatig werkplannen, vragenlijsten, suggesties, directieven en raadgevingen te verstrekken, waarop de leden en de aangesloten kringen recht hebben. Wij zullen niet alleen kort en bondig signaleren wat er op dat gebied gepubliceerd wordt, maar ook kritische besprekingen brengen, ten einde de onbevangen lezers te hoeden voor ondegelijke litteratuur en prullerijen: vulgarisatie mag nooit onwetenschappelijk zijn. Door passende illustraties zal ons orgaan op landschappen, monumenten, kunst- en gebruiksvoorwerpen laten zien wat er te zien is. Onze heemkundige bibliotheek zal voortgezet worden met een reeks publicaties, waarvan de manuscripten reeds voorhanden zijn of voorbereid worden. Maar laten onze leden een beetje geduld oefenen. Zij mogen bedenken wat de legerleiding gedurig herhaalt: Wij zijn nog in oorlogstijd en kunnen dus niet verwezenlijken, wat in vreedstijd mogelijk is.

Geen versnippering van de heemkunde.

Een laatste gevaar ligt in het ontstuimig temperament, van sommige heemkundigen, die het anders goed meenen. Kringen stichten, opstellen publiceeren en tijdschriften uitgeven is niet heel moeilijk; volhouden wél. Vooraleer men zich daaraan waagt, moge men zich eerst afvragen: Bestaat er werkelijk een behoefte daaraan? Zal mijn vereeniging na een paar jaren

kunnen voortwerken? Nemen we niet te veel hooi op onze vork? Een regionaal tijdschrift over de heemkunde van de streek is een goede zaak, maar zijn we bekwaam om ons tijdschrift op peil te houden? Zal het ernstig en degelijk blijven? Zouden vijf bladzijden in een bestaand tijdschrift niet voldoende zijn, om te zeggen wat ik weet, in plaats van een brochure van 80 bladzijden, waarvan de meeste uitgeschreven zijn uit werken die nog voorhanden zijn? Zullen er op heemkundig gebied even zooveel tijdschriften en tijdschriftjes verschijnen als er dorps- en streekbladen zijn? Gaan we hier niet zooals op veel andere gebieden, echte bandeloosheid en klikjeskramerij te gemoet?

De heemkunde heeft voor sommige romantiekers en gevoelsmensen een zekere aantrekkingskracht, die des te sterker werkt, naarmate hun wetenschappelijke vorming kleiner is. Daartegen moet het Verbond waarschuwen. Tegen dat gevaar is maar één enkel voorbehoedsmiddel: geduldige en taaie werking van de leden bij zich zelf; goed georganiseerde werking van de plaatselijke heemkundige kringen, tuchtvol lidmaatschap van het Verbond.

Heemkunde is een ernstig ding!

G. MEERSSEMAN O. P.

Voorzitter van het Verbond voor Heemkunde.

Berichten en Wenken

¶ **Lidmaatschap:** werd vastgesteld op het geringe bedrag van 20 ft. 's jaars. Onze leden en belangstellenden schrijven over of storten op de postrekening 936.27, V. T. B., Antwerpen, met de vermelding: «Lidmaatschap van het Verbond voor Heemkunde».

¶ Deze mededeelingen van het Verbond voor Heemkunde worden voorloopig kosteloos toegezonden. Ze verschijnen om de twee maanden. Het lidmaatschap dient vóór

15 April 1945 betaald, wil men het Aprilnummer ontvangen.

Deze mededeelingen zijn niet te beschouwen als een tijdschrift. Een degelijk tijdschrift zal, wanneer de omstandigheden het toelaten, onder den titel EIGEN AARD verschijnen.

¶ **Jaarlijksche prijs van het Verbond voor Heemkunde.**

De inzendingen moeten vóór 1 Juni 1945

gezonden worden aan den voorzitter van het Verbond : Eerw. Pater G. Meersseman, O. P., Bruggestraat, 4D, Torhout. De voorwaarden leest men in deze mededeelingen, blz. 12.

¶ De Heemkundige kringen.

- Sluiten opnieuw officieel aan bij het Verbond voor Heemkunde, door het betalen van het lidmaatschap hunner leden. Voor tien leden betalen de kringen slechts 180 fr. Boven de tien, 17 fr. per lid.
- Stellen zich in betrekking, verzoeken om raad, ontvangen wenken en richtlijnen, op volgende adressen, die naar de omstandigheden en verkeersmogelijkheden zijn uit te kiezen : V.T.B. Antwerpen ; Voorzitter van het Verbond (Torhout) ; Redactiesecretaris (Oostkamp) ; ook de provinciale vertegenwoordigers van het Verbond stellen zich graag ter beschikking van de plaatselijke studiekringen voor alle inlichtingen en leidraad.

¶ Op de dagorde der studiekringen.

In verband met de oorlogsgebeurtenissen en bevrijding : wordt zorgvuldig de *iconographie* verzameld der beschadigde of verwoeste gebouwen die behooren tot het patrimonium van geschiedenis en kunst, ook plaatselijke geschiedenis en volkskunst. Het stads- of dorpsbeeld wordt opgeteekend en alle *grafische documenten*, die thans nog te vinden zijn, zooals postkaarten, teekeningen, schilderijen, foto's, enz... met zorg bewaard.

In de stads- of dorpskroniek (dorpsboek, gulden boek) worden de belangrijkste gebeurtenissen der plaatselijke bevrijding opgeteekend. Van belang zijn ook de artikels en bijdragen van heemkundigen aard die in de plaatselijke kranten verschijnen. Ze worden uitgeknipt en met des te meer zorg bewaard daar het niet te voorzien is hoelang deze bladen in leven zullen blijven.

Persoonsnamenkunde en Heemkunde

Op het belang van de anthroponymie of persoonsnamenkunde moet niet meer gewezen worden. De persoonsnamen — voornamen, familienamen, bijnamen — geven inderdaad belangrijke aanduidingen voor de kultuurgeschiedenis van een volk : alle cultuurstromingen reflecteren zich b.v. in de keus van de voornamen. De familienaam is, zooals de plaatsnaam voor de geschiedenis van een gemeente, de oudste oorkonde doorgaans voor de geschiedenis van een familie : al degenen die de geschiedenis van hun eigen geslacht trachten te achterhalen zoeken naar de beteekenis van hun naam. Het zijn ook « woorden » : evenals de plaatsnamen doen zij de taalkundigen, bij ontstentenis van andere bronnen (vgl. Mansion, Oudgentsche Naamkunde ; Van Loey, Het Westbrabantsch in de 13^e-14^e eeuw), kostbare gegevens aan de hand ;

in hun verdere evolutie leveren zij de dialectologen interessant studiemateriaal.

Wij kunnen de vergelijking met de ontwikkeling van de toponymie voortzetten. Het grondig lokaal onderzoek van de plaatsnamen, waarvan de uitkomsten neergelegd werden in monographiën, heeft de toponymische wetenschap op nieuwe banen gestuwd, waar deze dreigde dood te loopen in een vernuftig, doch ontmoedigend opgeven van « mogelijke », dikwijls tegenstrijdige interpretaties en etymologieën die geen rekenschap hielden met het plaatselijk taalgebruik, noch met de plaatselijke, historische werkelijkheden. Het plaatselijk onderzoek heeft de realia aan het licht gebracht, den vasten grond waarop de verkaring, met trefzekerheid kon opgebouwd worden. De plaatsnamen worden immers gelocaliseerd op

de kaart; men kan aldus de primitieve omstandigheid opsporen die aanleiding gaf tot den naam. Bovendien bracht de plaatselijke, nog levende uitspraak van de namen een niet te onderschatten, gewoonlijk doorslaggevende hulp bij de etymologie.

Dit alles kunnen we, *mutatis mutandis*, toepassen op de bewerking van een plaatselijke anthroponymische monografie. De werkzaamheid van plaatselijke navorschers uit de heemkundige kringen, op dit gebied, stellen we ons hoofdzakelijk voor als een *samenstellen van zorgvuldige, naar volledigheid strevende lijsten van namen*: 1. namen van de thans nog levende generaties en van de onmiddellijk voorafgaande, waarvan de herinnering nog voortleeft bij de ouderen van dagen; 2. namen van menschen uit vroegere tijden die ter plaatse geleefd hebben.

Een dubbele werkzaamheid dus: 1. plaatselijke navraag van wat op den mond nog leeft; het gemakkelijkste gedeelte, waar iedereen kan aan medewerken; 2. archiefwerk voor de geschoolde navorschers die thuis zijn in de oude geschriften. Daarbij komt een identificeeren van de familienamen op de geslachten: Evenals een goed toponymist de geschiedenis en de aardrijkskunde van de plaats die hij onderzoekt moet kennen, moet een goed anthroponymist vertrouwd zijn met de familiekunde van zijn omgeving.

De persoonsnamen worden onderscheiden in drie hoofdgroepen, die elk afzonderlijk kunnen bestudeerd worden: I. de voor- of doopnamen; — II. De familienamen; — III. De bijnamen (familiale en individueele).

I. De voornamen. — Hun belang is vooral van kultureelen aard: modes in de naamgeving!

Wat moet verzameld worden? — Lijsten samenstellen, per tijdvak, van de voornamen die ter plaatse gangbaar waren, in de vormen zooals men ze aantreft in de bronnen (plechtige, volledige naam, — verkortingen, — verkleinvormen, — vleivormen, — in de eigen taal, —

Latijnsche vormen, — vreemde modevormen). Voor den hedendaagschen tijd, zooals ze op den volksmond leven. Daarbij aanduiden of ze alleen of bijna uitsluitend bij bejaarde liederen of bij kinderen voorkomen. — Afzonderlijke lijsten voor mans- en vrouwennamen. — Aanstippen of een naam zeer gewoon is, of minder, of een unicum is. Daarbij, zooveel mogelijk, den stand van de betrokken personen opgeven (kasteelheer, intellectueel, boer, enz.). Ook of de personen van elders inweken. De psychologische waarde van de gemeenzame vormen, z.g. troetelnamen of vleivormen.

Bronnen. — Voor de oudere namen, het archief, meer bepaald: cynsboeken (15^e-16^e eeuw), parochiale registers van den B.S.; «Status animarum» door een pastoor opgesteld; lijsten van ingezetenen, gildebroeders, enz.; staten van goederen en weezenrekeningen (kindernamen) en ander griffiearchief.

Voor de nieuwere namen (19^e eeuw); bevolkingsregisters; kiezerslijsten, enz.

Voor de hedendaagsche: systematische navraag, huis voor huis, bij menschen van verschillende leeftijd, ook bij schoolkinderen.

Uitkomsten. — 1. Op het algemeen plan: den weerslag van de modes nagaan bij het uitkiezen van voornamen die, eeuw na eeuw, overal opduiken.

2. Op het lokaal terrein: het eigen uitzicht van de plaatselijke naamgeving interpreteeren: namen die vaak aldaar voorkomen en elders zeldzamer zijn (plaatselijke heiligenvereering, b.v. van den parochiepatroon; invloed van vooraanstaande families; ambachtsheiligen; enz.)

3. Dialectische eigenaardigheden in de naamvormen.

II. De familienamen.

Wat moet verzameld worden? — Alle familienamen van ingezetenen, met approximatieve aanduiding van den tijd waarin de aldus ge-

naamde geslachten ter plaatse verbleven. Een kijk op de namen van de naburige dorpen is daarbij zeer nuttig. De verschillende grafieën noteeren, om de evolutie van een naam, doorheen de tijden, te kunnen volgen. De huidige vormen zijn dikwijls zeer gebrekkige spellingen, vastgeraakt in een tijd (de Fransche overheersing) toen te onzent het taalgevoel en de eerbied voor de taal op het laagste peil gezonken waren. Daarom zal het noodig zijn dat de bewerker, zooveel als doenlijk is, zich op de hoogte stelle van de aaneenschakeling van de geslachten. Hij moet immers in een willekeurig verminkten hedendaagschen naam, de oorspronkelijke benaming van een geslacht kunnen terugvinden.

Bronnen. — Tot de 17^e eeuw : het archief, vooral cynsboeken en griffieacten zooal: boven. Voor de 17^e-18^e eeuw, de parochiale doop-, overlijdens- en huwelijksregisters, waarop moderne alphabetische registers bestaan (doch de origineelen vergelijken!). Daar de spelling der namen allerminst vaststond, vindt men hierin een groote verscheidenheid van veelal dialectisch getinte spellingen. De pastoors en kosteren die de namen inschreven noteerden ze vaak op 't gehoor af, of met hypercorrecte grafieën die de dialectische uitspraak verraden. Daarentegen zijn de namen in de griffieacten, over 't algemeen, met traditioneele spelling, omdat de griffiers wisten hoe de namen dienden gespeld te worden.

Van de 19^e eeuw tot op heden : de registers van de B.S. en de kiezerslijsten (deze laatste zijn gemakkelijk te overzien en geven, voor de inwijkelingen, de plaats van herkomst op).

Uitkomsten. — a. Op het algemeen plan : de omstandigheden kennen die aanleiding gaven tot het ontstaan van familienamen. Deze zijn : 1. De afstamming (vaders- en moedernamen) ; — 2. De plaats waar men woont (hof- en huisnamen) ; — 3. De plaats van herkomst ; — 4. Het beroep of het ambt ; — 5. Een

individueele eigenaardigheid, lichamelijke of psychische.

b. Op het local terrein : Den tijd bepalen waarop de f. nn. vast werden. De autochtone namen kennen (b.v. een Van den Berghe die op een Hof ten Berghe woonde ; een Smet, die werkelijk smid was ; een Pauwels, wiens vader inderdaad Pauwel heette ; een Verniden, wiens moeder vrouw Ida was). De veranderingen nagaan die de namen ondergingen, klankwettig of willekeurig (volksetymologie, hypercorrectisme, enz.)

III. — De bijnamen.

Bijna iedereen, vooral ten platten lande, heeft naast zijn doop- en familienaam, een anderen naam, waarmede hij door zijn naaste omgeving genoemd wordt. Die naam kan zich vastgezet hebben op een geheel geslacht, zoodat hij bijna het uitzicht krijgt van een familienaam, die soms vele generaties achteruit gaat. Of wel is het een individueele, nieuwe benaming.

Die namen worden maar zelden in geschreven bronnen genoteerd. Het onderzoek zal dan hoofdzakelijk beperkt blijven bij de thans nog op den volksmond levende benamingen. Het kan ook plaats vinden tezelfdertijd als dit over de huidige voornamen ; de twee namen zitten trouwens vaak ineengevlochten.

Voor de verklaring van familiale bijnamen is men aangewezen op bejaarde personen die verschillende geslachten van een familie gekend hebben. Men zal daarbij een heele reeks familiare namen vernemen van sedert lang overleden personen die tot dezelfde familiale groep behoorden.

Uitkomsten. — Op dit gebied is schier alles nog te doen. Een classificering van die vaak schilderachtige namen zal toelaten een overzicht te verkrijgen van de omstandigheden die aanleiding gaven tot deze populaire, levende naamgeving. Waarschijnlijk zal men ze kunnen herleiden tot dezelfde categorieën die we boven bij de f. nn. aangeduid hebben : afstamming,

woning, herkomst, beroep, individueele eigenaardigheid die tot spot noopte. Vele bijnamen zijn eenvoudig moderne troetelnamen op doopnamen of fantaisistische vervormingen van familienamen.

Het doel van een plaatselijke anthroponymische monographie, waar de heemkundigen zich kunnen voorspannen, is, in de eerste plaats, materiaal te leveren voor de studie van de persoonsnamen in 't algemeen, en bovendien plaatselijke aanduidingen te geven voor de geschie-

denis van de families. De etymologie van moeilijke namen laat men liefst aan geschoolde taalkundigen over.

Ik meen dat er voor de heemkundigen hier niet alleen een aangenaam werk weggelegd is, maar een uiterst nuttig. Hadden we maar eenige van die monografieën voor elke van onze streken, de persoonsnamenstudie zou er ongetwijfeld grootelijks mee vooruitgeholpen worden!

Dr. JAN LINDEMANS,

Lid van de Kon. Vlaamsche Academie.

Aardrijkskundig werk voor den Heemkundige

Het lijkt geen twijfel dat er voor den heemkundige op aardrijkskundig gebied heel wat interessant en verdienstelijk werk te verrichten valt, niet alleen ten voordeele der heemkunde, maar tevens ten bate der geografische wetenschap.

Dit vraagt geen lang betoog. Vooreerst leidt de heemkundige betrachtting noodzakelijk tot geografische beschouwing, vermits ze voor opdracht heeft de eigen gemeente of streek in al haar aspecten te bestudeeren, en derhalve de heemkundige kennis onvolledig zou blijven indien de geografische achterwege bleef. Anderzijds wordt aldus allerlei waardevol materiaal gecollecteerd, dat door de wetenschappelijke geografie, bij haren synthetischen en analytischen uitbouw, dankbaar kan worden verwerkt. Zoo is dan de heemkundige bemoeiing in zake aardrijkskunde, niet alleen intrinsiek te verantwoorden, maar bovendien van geografische zijde sterk aan te moedigen.

Vooraleer, evenwel aan het werk te gaan, moet men weten waarheen men wil. Het is dan ook imperatief, om den aard en den omvang der geografische bemoeiing van wege de heemkunde nauwkeurig te omschrijven, voorafgaandelijk de doelstelling der geografie in herinnering te brengen, vermits ze dienaangaande

richtinggevend is. Weliswaar is het debat betreffende deze doelstelling niet afgesloten. Doch de meeste geografen zijn het erover eens dat de studie der ruimtelijke of landschappelijke differentieering der aardoppervlakte, zoo niet als de allerindividueelste, dan toch als een der meest fundamenteele opdrachten der moderne wetenschappelijke geografie moet worden beschouwd. Diensvolgens zullen we ook in dit referaat de aardrijkskundige bezorgdheid der heemkunde, bij voorkeur, vanuit dit gezichtspunt bespreken.

Een dubbele taak.

Zooals zoo even nog gesuggereerd, kan men bij de geografie een synthetisch en een analytisch deel onderscheiden; waarvan het eerste het *landschap in zijn geheel*, in zijn complexiteit en gesloten gebondenheid bestudeert, het tweede daarentegen de *landschapscomponenten* onder de loupe neemt, d.w.z. de stoffelijke, optisch waarneembare verschijnselen der aardoppervlakte, die door hun frequentie, massaal optreden, bonte dooreenstrengeling en voortdurende wisselwerking, het eigen uitzicht, het eigen gelaat der verschillende, min of meer scherp contrasteerende ruimte-eenheden, welke de aardmozaiek samenstellen, helpen bepalen.

De landschapscomponenten.

Van deze landschapscomponenten kan worden gezegd 1° dat ze *talrijk* zijn en van *diversen aard*, 2° oneindig *gevarieerd* in hun spel, en 3° slechts de *belangstelling* der geografie opwekken in zoo verre ze *landschappelijk* zijn, een landschappelijken indruk verwekken. Deze drie punten mogen door den heemkundige bij het aardrijkskundig werk niet uit het oog verloren worden.

De landschapscomponenten zijn vooreerst *talrijk* en van *uiteenlopenden aard*. Er zijn er physische, maar ook menschenlijke; beide trouwens even geografisch getint, vermits ze op gelijke wijze kunnen bijdragen tot het ontstaan der landschapsschakeeringen. Het ware derhalve verkeerd voor den heemkundige, bij het analytisch instudeeren van het landschapsbeeld, al te uitsluitend de aandacht te vestigen op de omstandigheden van het physisch milieu, zooals de bodemgesteldheid, het klimaat of de waterbeschrijving. Ook de feiten der menschenlijke nederzettingen, van de economische bedrijvigheid en het verkeer, ja zelfs de manifestaties in het landschap van het geestelijk leven van een volk, van zijn goddienstige, politieke, economische en sociale organisatie, hebben ontegensprekelijk hun belang, en moeten derhalve in het onderzoek worden betrokken.

In de tweede plaats zijn de landschapscomponenten oneindig *gevarieerd* in hun optreden. Wie ons land, hoe klein het ook weze, eenigszins heeft bereisd, zal ongetwijfeld een rijke regionale verscheidenheid hebben geconstateerd, b.v. ten opzichte der landelijke cultuurvormen.

Vooreerst is de dorpsstructuur zeer heteromorf. Nu eens liggen de huizen schijnbaar ordeeloos over de oppervlakte *verspreid*, zooals in West-vlaanderen of in het Land van Herve; dan weer zijn ze als het ware stadsgewijze *gegroepeerd*, zooals in de Ardennen of in Haspengouw; elders nog doen zich allerlei *tusschenvormen* voor, zooals de typische straatdorpen

uit het Land van Waas, de eigenaardige zwermdorpen in Brabant of Henegouwen, de karakteristieke groepeerings in gehuchten en losse lintbebouwing in de Kempen.

Even gevarieerde schakeeringen bestaan er ten opzichte van het *gedaantesilhouet* en den *plattegrond* der gebouwen, betreffende de *materialen*, waarmede ze werden opgetrokken, aangaande de veldvormen en de manier waarop de *akkerperceelen* van elkaar werden afgelijnd. In bepaalde gebieden overheerscht immers het landhuis, met woning, stal en schuur nevens elkaar aanliggend onder een rechtdoorlopend dak; elders domineert daarentegen de meerbouwige hoeve, waarvan de verschillende onderdeelen nu eens los van elkaar, dan weer in nauw aangesloten orde, maar steeds min of meer regelmatig om een soort binnenhof zijn geschaard. Hier werden bij voorkeur bakstenen en pannen als bouwmaterialen gebruikt; ginds natuursteen en schalies. Soms vertoonen de veldperceelen een bepaald reepelvormigen aanleg; elders zijn ze in hoofdzaak blokvormig. En ten slotte, terwijl in sommige streken de akkers haast onmerkbaar, tenzij voor het varierende plantenkleed en het wegennet, in elkaar overgaan, worden ze weer in andere gewesten door welbepaalde, een- of meersoortige afsluitingen gescheiden; door slooten of kanalen, van natuurlijke of artificieelen aanleg, bochtig of rechtlijnig, door hagen, kreupelhoutsingels, boomenrijen, aardwallen en zoo meer.

Al zijn deze voorbeelden nog zoo vluchtig geschetst, toch beklemtoon ze ontegensprekelijk de rijke en bonte verscheidenheid onzer landelijke cultuurvormen. En zoo is het ook met de andere landschapscomponenten gesteld. Het bestek dezer uiteenzetting laat ons echter niet toe verder in details te treden. Evenmin kunnen we eraan denken een omvangrijke lijst voor te leggen van de menigvuldige punten, waarover het heemkundig onderzoek aldus aan de geografie waardevolle en zeer gewaardeerde inlichtingen zou kunnen bezorgen. Deze leemte

werd trouwens, gedeeltelijk althans, van andere zijde aangevuld. In het huis der heemkunde zijn er inderdaad vele woningen. Gelegenheden tot contact en vruchtbare wisselwerking tusschen de heemkunde en de verschillende wetenschappen, die de oppervlakte-verschijnselen « in se » bestudeeren, doen zich dan ook talrijk voor; en vermits de oppervlakte-verschijnselen tevens landschapscomponenten kunnen zijn, komen de werkprogramma's en vragenlijsten, welke door die wetenschappen in opdracht en ten behoeve der heemkunde werden opgesteld, ook haar geografische bemoeiing ten goede. Het artikel door Ir. P. Lindemans over « Landbouw en Heemkunde » (Heemkunde, N° 85, 15 Juli, 1943) is hiervan een typisch voorbeeld.

Zoo is dan de heemkunde, door het inventariseeren der landschapscomponenten der eigen gemeente of streek, bij machte heel wat waardevol en gevarieerd materiaal ten voordeele der geografische wetenschap te collecteeren. Evenwel om waarlijk geografisch bruikbaar te zijn, moet dit materiaal, zooals hooger in de derde plaats gezegd, *essentieel landschappelijk zijn*, wezenlijk bijdragen tot het karakteriseeren van het heem en het bepalen van zijn eigenaardigen landschapstijl. Te dien opzichte mag men niet nalaten erop te wijzen dat het « gewone » feit, het « banale » feit, hetwelk zich steeds herhaalt en zich door een frequent en massaal optreden onweerstaanbaar aan de aandacht opdringt, *heel wat meer geografische beteekenis heeft dan het « buitengewone » of « uitzonderlijke »*. Dit laatste is inderdaad veelal slechts toevallig of louter accidenteel, het doet eerder als een vreemd lichaam aan, en bezit derhalve geen diep ingrijpende landschapsvormende kracht. Het is dan ook niet bij machte de professioneele belangstelling van den geograaf grondig en stevig te binden, en wel des te minder naar gelang de bestudeerde ruimte grooter is. Dit is eveneens het geval voor al wat door muur of dak aan zijn oog onttrokken wordt, hoe interessant het anderzijds « in se » ook moge wezen. Het mist

inderdaad alle landschappelijke beteekenis, en valt derhalve buiten de eigen, intrinsieke belangstellingsfeer der geografie.

* * *

Maar het is niet enkel bij het *inventariseeren der landschapscomponenten* dat de heemkunde zich ten zeerste verdienstelijk maken kan ten voordeele der geografische wetenschap. Bewust van haar wetenschappelijk karakter moet de geografie naar passende, afdoende, *steekhoudende verklaringen uitzien*. Het is dan ook niet ongepast, ter orienteering van de heemkundige bemoeiing op aardrijkskundig gebied, in herinnering te brengen dat zich dienaangaande een heele evolutie heeft voorgedaan. In vroegere jaren, immers, werden die verklaringen al te simplistisch-uitsluitend, ook voor de menschelijke landschapscomponenten, in de omstandigheden van het physisch milieu gezocht. Geleidelijk echter werd het duidelijk dat een zoo exclusief gebruik van den physiografischen schijnwerper onmogelijk tot de verhoopde resultaten leiden kon. Een bepaald menschelijk feit in het landschap kan inderdaad ongetwijfeld, maar moet niet noodzakelijk door een invloed van de physische omgeving zijn gedetermineerd. De natuur is immers geen dwingende macht, hoogstens een stimulans, veelal slechts een medium, waaruit het uiteindelijke landschapsbeeld door het scheppend vernuft van een groep cultuurdragers wordt geboetseerd. Andere factoren dan louter physische, namelijk historische, ethnografische, economische, sociale en zoo meer kunnen even goed in het spel zijn. Ze moeten derhalve imperatief, welke ook hun aard zij, op straffe van onwetenschappelijke houding, worden opgespoord.

Aan deze verplichting voldoet b.v. C. Petit ten volle, wanneer hij in een onlangs verschenen studie aangaande de contrasteerende veld- en omheiningvormen in ons land (*Clôtures et formes des champs en Belgique*, Tijdschrift der belgische Vereeniging voor aardrijkskundige

Studies, 1942, pp. 125-222), waarvan hooger sprake, tal van factoren in zijn onderzoek betreft, zooals de gesteldheid van den bodem, de voorheen toegepaste stelsels van bodemgebruik, de primitieve landbouwtechniek, de ethnografische verschillen der bevolking; om ten slotte, na critische schifting, te concludeeren dat de wijze van bebouwing van den grond ontegensprekelijk een zeer voornamen rol moet hebben gespeeld. Ook de Luiksche hoogleraar O. Tulippe is de meening toegedaan (Introduction à l'étude des paysages ruraux en Belgique, idem, pp. 3-26) dat de menselijke factoren dienaangaande van overwegende betekenis zijn geweest, en wel hoofdzakelijk de nu nog nawerkende historische tegenstelling tusschen een beslist individualistisch landbouwsysteem en een meer collectief opgezette organisatie met gemeenschappelijke regeling van het werk op de akkers en gemeenschappelijke beweiding van stoppelvelden en braakland. De heemkundige stare zich derhalve niet blind op de omstandigheden van het physisch milieu om de menselijke landschapsschakeeringen te verklaren.

Het is anderzijds niet minder interessant om noteeren dat beide auteurs, een zeker voorbehoud aan den dag leggend, *uitdrukkelijk aandringen op de wenschelijkheid van een verder, grondiger en meer uitgebreid detailonderzoek in de verschillende streken van ons land*. Een gelijkwaardige bezorgdheid constateeren we bij H. Draye (Landelijke cultuurvormen en kolonisatie-geschiedenis, Leuven, 1941), wanneer hij zich afvraagt of de conclusies, welke door A. Hömberg (Die Entstehung der westdeutschen Flurformen, Blockgemengflur, Streifenflur, Gewinnflur, Berlijn, 1935) en B. Huppertz (Räume und Schichten bauerlicher Kulturformen in Deutschland, Bonn, 1939) aangaande de contrasteerende landelijke cultuurvormen in ons land werden vooropgesteld, wel op een voldoende diepgaand en uitgebreid critisch onderzoek onzer verschillende gewesten

berusten. Evenzoo werd er nog onlangs door H. J. Keuning (Tijdschrift der Vereeniging voor economische Geografie, 1941, p. 207) aan herinnerd dat de grove generalisaties van de anthropogeografen en hun ongefundeerde conclusies ten overstaan van de beïnvloeding van de menselijke samenleving door de omstandigheden van de physische omgeving, die de geografie een tijdlang in discredit hebben gebracht, alleen voor grootere gebiedseenheden en de daarin wonende bevolking, met voorbijgaan van hun detailstructuur konden worden opgesteld. Meer gedetailleerde onderzoekingen, verklaarde hij zeer precies, zouden ongetwijfeld de ongefundeerdheid dezer generalisaties hebben aangetoond.

Al die getuigenissen wijzen ontegensprekelijk op het groote belang, de hooge nuttigheid, ja *de diepe noodzakelijkheid van het intensieve bestudeeren van kleinere gebieden*. Ze illustreeren derhalve niet minder duidelijk *de bijzondere betekenis en verdienste van het heemkundig onderzoek ten voordeele van de beschrijvende en explicatieve taak der wetenschappelijke geografie*. De heemkunde wijdt zich inderdaad uiteraard aan de bestudeering van beperkte ruimten: de eigen gemeente of streek. Zij beweegt zich bij uitstek op microgeografisch terrein. Zij is derhalve in de gelegenheid de analyse scherp en diep door te voeren; en bovendien, door de vermenigvuldiging van dergelijke studies en het onderlinge vergelijken der conclusies, bij machte het louter accidenteele of toevallige uit te schakelen en aldus stevige, wel gefundeerde generalisaties en wetmatigheden voor te bereiden.

De landschappen.

Tot hiertoe hebben we de geografische wetenschap uitsluitend beschouwd in haar analytische opdracht: het inventariseeren en verklaren der landschapscomponenten. Ze heeft echter ook, zooals gezegd, een synthetische taak, die haar als het ware nog meer eigen is, en waarlijk de kern en het sluitstuk van haar doelstelling uit-

maakt: namelijk, de studie der verschillende *landschappen in hun geheel*, in hun complexiteit en gesloten gebondenheid. Inderdaad door hun bonte dooreenstrengeling en voortdurende wisselwerking vormen de verschillende componenten een « gansheid », die meer is dan de som der constituerende componenten en derhalve ook eigenschappen bezit, welke in geen der componenten afzonderlijk worden aangetroffen en nog meer rechtstreeks, op intiemer wijze, den eigenaardigen landschapstijl bepalen.

Ongetwijfeld zal ook op dit gebied, zowel bij de beschrijving als bij de verklaring, het interesse der heemkunde niet uitblijven, vermits *de kennis der eigen gemeente of streek niet volledig* zou zijn *zonder de kennis van haar eigen landschappelijk uitzicht*, van haar eigenaardig ruimtelijk gelaat. Maar een dergelijke studie is niet enkel intrinsiek interessant. Ze heeft bovendien een niet te onderschatten beteekenis voor de geografische wetenschap. Inderdaad ook op het gebied der synthetisch georiënteerde geografie zijn fijn en weelderig uitgewerkte studies van kleinere ruimten zeer gewenscht; eenerzijds ter illustreering op typische wijze, door monsters of stalen, van het streekeigen van grootere gebieden, die te uitgestrekt zijn om aldus in détail te worden bestudeerd; anderzijds om het soliede der voorgestelde conclusies te toetsen en te bevestigen.

Het weze echter opgemerkt dat het toepassen

der synthetisch-geografische methode heel wat moeilijker is en meer vaardigheid vereischt dan de studie der afzonderlijke componenten. Het geschreven of gesproken woord bezitten inderdaad de eigenschap niet, zoals het oog, in een slag de gansheid der dooreengestregelde en wisselwerkende componenten te omsluiten. Ze zijn niet bij machte het geheel hunner onderlinge betrekkingen in hun gesloten eenheid weer te geven, als het ware fotografisch uit te drukken. Vandaar de onvermijdelijke noodzakelijkheid geleidelijk te werk te gaan, het ruimtelijk beeld te ontbinden, de draden van het landschappelijk tapijtwerk te ontwarren, de volgorde hunner bindingen natuurgetrouw te bepalen. Dit werk is zoo delicaat dat men, naar het woord van Prof. Michotte, zowel van een kunst als van een wetenschap spreken mag.

* * *

Zoo is er dan voor den heemkundige op aardrijkskundig gebied heel wat werk te verrichten; voorzeker niet altijd gemakkelijk, maar steeds de moeite waard. Het zou ons dan ook ten zeerste verheugen indien dit panoramisch overzicht mocht hebben bijgedragen tot het klaren der gedachten en tevens de belangstelling der heemkunde voor het geografische hebben aangewakkerd (1).

Kan. G. POLSPOEL,

Professor aan de Leuvense Universiteit.

Al onze correspondenten worden vriendelijk verzocht zich bij het Verbondsbestuur te melden. Sommigen zijn verhuisd, en hun adres is ons onbekend. Andere hebben ons niet laten weten hoever het staat in hun streek met de heemkundige beweging, met de werking van hun plaatselijken of regionalen kring. Al deze inlichtingen zijn nuttig, en laten het bestuur toe een aangepaste leiding te geven. Wij vragen dat zij ook als propagandisten zouden optreden, het Verbond zouden bekend maken bij heemkundig geïnteresseerden, en dat zij de plaatselijke overheden zouden bijstaan waar het gaat over heemschut. De heemkundigen en de heemkundige kringen zijn soms beter gedocumenteerd op dat gebied dan de officiële instanties, vooral in de dorpen en kleine steden. We moeten het de vroege burgervaders gemakkelijk maken, wanneer zij in zake heemschut met goede gevoelens bezielde zijn.

(1) Enkele dagen na het voorleggen van dit referaat op den derden studiedag van het Verbond voor Heemkunde, werd ons door Prof. Dr. F. Quicke een interessante brochure toegestuurd, welke zoo pas van zijne hand verscheen en ongetwijfeld groote diensten bewijzen zal aan den heemkundige bij het geografisch onderzoek: *Aardrijkskundige dorpsmonographie, Handleiding bij de studie van een landelijke gemeente*, A. De Boeck, Brussel, 1943. Het werkje is zeer systematisch opgesteld en bevat menigvuldige bibliographische inlichtingen.

Jaarlijksche Prijs van het Verbond voor Heemkunde

1. — Ter bevordering van de heemkundige studiën in het Vlaamsche land schrijft het Verbond voor Heemkunde een jaarlijkschen prijskamp uit.

2. — Deze prijs heet « Jaarlijksche Prijs van het Verbond voor Heemkunde ».

3. — Verlangd worden onuitgegeven studiën over natuur of/en kultuur van een bepaald Vlaamsch heem.

4. — Door studie wordt verstaan de wetenschappelijke, d.i. ernstige, grondige behandeling van een onderwerp volgens de methodes der betreffende wetenschap.

5. — De studie moet onuitgegeven zijn, d.i. noch geheel noch grootendeels waar ook in druk verschenen. De steller moet dit schriftelijk op zijn eerewoord bevestigen bij de inzending.

6. — Door heem wordt verstaan hetzij een plaats — gehucht, parochie, gemeente (dorp of stad) — hetzij een bepaald gewest (natuurkundig of geschiedkundig) in het Vlaamsche land, inbegrepen de voormalig onbetwistbaar dietsche, thans verfranschte gebieden van België en Frankrijk. Voorbeelden: Wijnendale, Kortembosch, Zoutenaai, Brussel, Kempen, Land van Aalst, Sint-Omaars, Neer- en Opheylissem, Land van Dalhem.

7. — De studie mag behooren tot eender welke wetenschap, behandeld op het locale of regionale plan, bv. tot aardrijkskunde, natuurwetenschappen, geschiedenis, volkskunde, familiëkunde, taalkunde, enz.

8. — Onderwerp en omvang der studie zijn vrij. Ze moet echter binnen haar (aardrijkskundig en wetenschappelijk) nauwkeurig bepaalde en verantwoorde grenzen zoo volledig mogelijk behandeld zijn en persklaar.

9. — Aan de beste inzendingen kunnen jaarlijks prijzen ter waarde van 2000 fr. of 1500 fr. of 1000 fr. of 500 fr. (minimum) worden toegekend tot een gezamenlijk bedrag van 2000 fr.

10. — De studiën behoorlijk getypt, met witte interliniën, aan één zijde van bladen kwartoformaat, moeten gezonden worden, vóór 1 Juni 1945, aan den voorzitter van het Verbond. Aangeraden wordt verschillende exemplaren te sturen.

11. — De schrijver moet aan de verklaring geeïsch door art. 5 toevoegen: zijn echte naam en voornaam, zijn beroep, geboorteplaats en -datum, volledig adres.

12. — Elke studie wordt voor schriftelijk advies voorgelegd aan een of meer bevoegde consultants van het Verbond, dit zijn specialisten in de verschillende heemkundige wetenschappen.

Daarna wordt uit tenminste drie consultants een jury samengesteld, welke uitspraak doet en schriftelijk verslag uitbrengt ten laatste zes maand na den uitersten datum der inzending.

13. — Het Verbond voor Heemkunde mag de wijze van publicatie der bekroonde studiën bepalen, bv. in zijn «Heemkundige Bibliotheek» of in zijn tijdschriften. De schrijvers blijven echter eigenaars van hun werk.

De uitslagen van den vorigen prijskamp zullen bekend gemaakt en besproken worden. We kunnen nu reeds mededeelen dat de ingezonden studies en vooral de bekroonde een merklijken vooruitgang beteekenen, zoowel wat het aantal als de hoedanigheid betreft.

Mededeelingen van het Verbond voor Heemkunde, afdeling van V.T.B., Sint Jacobsmarkt, 25, Antwerpen. Redactie en verantwoordelijke uitgever: Alin Janssens de Bisthoven, «Macieberg», Oostkamp.

VERANTWOORDING.

Het bestuur van het VERBOND VOOR HEEMKUNDE is aan zijn leden de verklaring verschuldigd van het feit dat hun geduld zoo lang op de proef gesteld werd.

Op 14 Jan. 1945 vergaderde de Raad van het Verbond te Brussel onder het voorzitterschap van den stichter J. Van Overstraeten. Aanwezig waren: de heeren J. Van den Bussche secretaris, Prof. S. Leurs, E.P.G. Meersseman O. P., E.H.M. Ascoop, Ingr. A. Clabots en A. Janssens de Bisthoven, raadsleden; afwezig: de heeren A. Cleirens, penningmeester, en apoth. R. Enkels, raadslid.

De heer A. Janssens de Bisthoven werd door den voorzitter en den raad gelast met het uitgeven van het orgaan van het Verbond onder den titel «Eigen Aard», waarvan hij de verantwoordelijke uitgever en hoofdredacteur zou zijn.

Verder werd voorgesteld het VERBOND VOOR HEEMKUNDE voortaan als zelfstandig organisme te doen optreden. Het is nu de kinderschoenen ontgroeid en behoeft den steun van VTB niet meer. Dit voorstel werd éénparig aangenomen.

Enkele dagen later zag de heer J. Van Overstraeten zich verplicht het voorzitterschap neer te leggen, en dat om redenen die met de werking van het Verbond geen uitstaans hebben. Hij duidde, met de goedkeuring van alle leden van den Raad, den E.P.G. Meersseman als zijn opvolger aan.

De nieuwe voorzitter heeft dan contact gezocht met verscheidene vooraanstaande leden van het Verbond. Gedurende twee maanden onderzocht hij of ook de meerderheid van de aangesloten heemkundigen en kringen het wenschelijk achtten dat het Verbond voortaan als zelfstandig organisme zou optreden. Het enkwest gaf een bevestigend antwoord op die vraag. De Raad van het Verbond had dus wel degelijk de meest gangbare meening van de aangesloten heemkundigen tot uiting gebracht. Hiermede verklaart dus het Verbond voor Heemkunde niet meer een afdeeling van VTB te zijn, maar een onafhankelijke en zelfstandige vereeniging. Overigens zal het zonder eenige wijziging van methode, het doel, waartoe het opgericht werd, met vernieuwde kracht blijven nastreven.

Moelijkheden van financiële en technische aard staan vooralsnog het uitgeven van ons definitief tijdschrift in den weg. Wij zullen er dit jaar moeten genoeg mede nemen, om de twee maand de «Mededeelingen van het Verbond voor Heemkunde» aan de leden te versturen. Dit Februari-nummer was reeds gedrukt, toen de voorzitter, gevolg gevend aan den wensch van den Raad en van de meeste leden, aan VTB, liet weten dat het Verbond zich volledig zelfstandig verklaard had. Men gelieve dus te noteeren, dat de toetredingen moeten gestuurd worden, niet meer op het adres van VTB Antwerpen, maar wel aan J. Van den Bussche, secretaris van het Verbond, Vischstraat 47, Denderbelle. Men storte de geldelijke bijdragen op zijn PC-nummer: 301.821.

Wie vóór 20 April niet inschrijft, ontvangt de « Mededeelingen » van de maand April niet, en wordt niet meer als lid beschouwd. Iedereen bespare ons tijd en moeite, door prompt te storten.

Hiermede neemt het Verbond afscheid van VTB. Niet zonder heimwee. Tijdens de bezetting was het Verbond voor Heemkunde veilig geborgen onder de vleugels van VTB; daar kon het ontstaan en groeien, daar was het beschermd tegen de bemoeuwingen van den bezetter, daar ontsnapte het aan zijn controle. Het Verbond is den VTB diepen dank verschuldigd. Thans is het opgegroeid; het staat « op eigen pooten », en gaat, als meerderjarigen zoon, zijn eigen « heem » stichten.

Laten alle aangesloten leden en kringen trouw blijven aan het Verbond, dat na een schijnbaren slaap weer wakker wordt. De verbondsleiding heeft echter niet geslapen, maar gewaakt. De meeste kultureele vereenigingen hebben hun activiteit ietwat vertraagd of stilgelegd tijdens de « abnormale » periode van den bevrijdingsroes. Wanneer de vlammen van den oorlog en die van de politieke driften hoog oplaaien, dan gaat het bootje der musen liefst een wijle schuil in de veilige haven der afzondering en verborgenheid, tot de menschen weer bedaard en toegankelijk zijn voor duurzame waarden. Wanneer de storm over is, kan het vreedzame werk van den geest weer beginnen. Daarom verkoos de Verbondsleiding het wijze dralen boven overijlde beslissingen.

Maar nu moet iedereen weer aan 't werk, met ongewijzigd programma, maar met dubbelen ijver. Waar ergens een kring niet vlot geraakt, daar kan men een kringleider of een spreker uit de buurt ter hulp roepen, of raad vragen bij de Verbondsleiding.

P. G. MEERSSEMAN O. P.
Voorzitter van het Verbond
voor Heemkunde.

9

V.V.H.

Mededeelingen van het

INHOUD.

- Voor onze kringen. G. Meerseman, O. P.
- Van heem tot heem (Brugge, Evergem, Oostkamp, Tielt, Wijgmaal-Leuven).
- Heemkundig leven in en buiten het Verbond. (Hoevenamen, Hoevenbouw, Voordrachten).
- De natuurbescherming en de heemkunde. R. Verheyen.
- Bij den 2e jaarlijkschen prijskamp. Bekroonde werken.
- Kroniek van de familiekunde. A. Clabots.
- Familiekundige vraagbaak, I. (betr.: Denijs, Gemonpré, Goussaert, Pessers, van der Stichele, van de Weghe, Van Overbergh-Soete, Vrebosch).
- Lijst der leidinggevende bijdragen in de drie jaargangen van «Heemkunde» 1942-44.
- Berichten (Lidmaatschap, Heemkundige Bibliographie 1944, Eigen aard, Derde jaarlijksche prijskamp van het Verbond).
- Inhoud van het Februari-nummer van de mededeelingen.

Verbond voor Heemkunde

APRIL 1945

BERICHTEN.

LIDMAATSCHAP.

1. *De afzonderlijke heemkundigen* sluiten aan bij het Verbond voor Heemkunde door het betalen van 20 fr. 's jaars.
2. *De Kringen* kunnen ofwel op dezelfde wijze aansluiten (20 fr.) ofwel door onder hun leden *minstens 5 abonneuten* te werven (100 fr. : 5 leden zijn abonneuten).
3. Voor *tien leden* betalen de kringen slechts 180 fr. Boven de tien : 17 fr. per lid (vb. 13 leden abonneuten uit één kring : 221 fr.).

Wij verzoeken onze leden dringend en vriendelijk, het niet langer uit te stellen hun lidmaatschaps-geld te betalen. Gezien de groote onkosten die het Verbond te dekken heeft, alleen voor het drukken en uitgeven van de « Mededeelingen », is het bedrag zeer gering.

Voor onze leden is het meer dan een plicht de inspanning van het Verbond te steunen.

De leden die het bedrag gestort hebben langs het P. C. Nr. van den V.T.B. hoeven niets te laten weten. Ze zijn regelmatig als abonneut ingeschreven.

Men gelieve er nochtans nota van te nemen dat alle bijdragen thans dienen gestort op *P.C. Nr. 301.821, van dhr. J. Van den Bussche, secretaris van het Verbond, Vischstraat, 47, Denderbelle.*

HEEMKUNDIGE BIBLIOGRAPHIE 1944.

In het volgend nummer van de Mededeelingen (15 Juni 1945) zal het eerste gedeelte verschijnen van de Heemkundige bibliographie 1944.

EIGEN AARD.

Er wordt gewerkt aan het voorbereiden van ons heemkundig tijdschrift EIGEN AARD, dat een up to date Vlaamsch tijdschrift wenscht te zijn voor algemeene heemkunde. Alle wenschen en wenken zijn zeer welkom. Briefwisseling te sturen aan dhr. A. Janssens de Bisthoven, « Macieberg » Oortkamp.

DERDE JAARLIJKSCHE PRIJSKAMP VAN HET VERBOND VOOR HEEMKUNDE.

Ingaand op het verzoek van talrijke leden, besliste de Verbondsleiding den datum voor het inzenden der studiën te wijzigen. Vooreerst vastgesteld op uiterlijk 1 Juni 1945, wordt het termijn thans met vier maanden verlengd. De sluitingsdag is dus : *1 October 1945.*

INHOUD VAN HET FEBRUARI-NUMMER VAN DE MEDEDEELINGEN VAN HET VERBOND VOOR HEEMKUNDE.

Heemkunde is ernst

Persoonsnaamkunde en Heemkunde

Aardrijkskundig werk voor den Heemkundige

Verantwoording.

Jaarlijksche prijs voor het Verbond voor Heemkunde. Voorwaarden van den 3^{en} prijskamp.

Berichten en wenken voor leden en kringen.

G. Meerseman, O. P.

Jan Lindemans.

G. Polspoel.

1. Gewone vergaderingen. — De aangesloten heemkundige kringen vertoonen een bonte verscheidenheid in zake statuten, werking, enz. Sommige zijn strikt lokaal, andere regionaal. De ééne vergadert om de veertien dagen of om de maand, de andere slechts viermaal 's jaars. Al deze formules kunnen goed zijn. Niet alleen het aantal, de werkwijze of de begaafdheid der leden, maar ook de mogelijkheden van verkeer hebben daarin hun woordje mede te spreken. Heemkunde is niet alleen hartgrondige belangstelling voor, maar ook studie van het heem, en vermits dit laatste meer tijd vergt dan het eerste, zal de frequentie en de waarde der bijeenkomsten niet alleen afhangen van den individueelen studiegeest der leden, maar ook van den vrijen tijd waarover zij beschikken. Beter weinig vergaderingen, dan zulke waarin de atmosfeer afkoelt. Bijeenkomsten en spreekbeurten moeten goed voorbereid worden; de aanwezige leden moeten telkens geboeid zijn door voordracht en bespreking. *Een heemkundige kring is vooral een studiering.* De leden zelf verrichten heemkundige opzoekingen en leggen hun bevindingen aan elkander voor, 't zij ter eenvoudige kennismaking, 't zij ter aanvullende beoordeling. Een gezamenlijke uitstap kan de verklaringen soms meer duidelijkheid bijzetten: een voordracht over het landschap waarin we leven, over het monument dat we bestudeerd hebben, moet vergezeld of gevolgd zijn van een bezoek ter plaats.

2. Buitengewone vergaderingen. — In hoofdzaak houdt de kring intieme studievergaderingen, waaraan alle werkende leden deelnemen. Op een buitengewone vergadering, één of twee maal per jaar, kunnen ook niet werkende leden, eere-leden, beschermende leden (zoo er zijn!) en vooral de belangstellenden uit het dorp, uit de stad, uit de streek, uitgenoodigd worden. Bij die gelegenheid moet dan een vulgariseerende voordracht gehouden worden, die het groot publiek boeit. Deze gelegenheid kan te baat genomen worden om meer belangstelling te verwekken voor de heemkundige gedachte; meer liefde voor, meer verlangen naar kennis van het eigen heem.

3. Voordrachtgevers. — Moeten er dan nooit vreemde sprekers uitgenoodigd worden? In principe, neen, omdat de heemkundige kring eerst en vooral een werkgemeenschap is, waar het werk door de leden zelf verricht wordt. Verder ook omdat het moeilijk is een uitheemsch spreker te vinden, die werkelijk iets afweet van het heem, waarmede de kring zich bezig houdt. Toch kan het gebeuren dat een vreemde u daarover iets te zeggen heeft. Maar het is best niet meer dan één

of twee maal 's jaars een vreemden voordrachtgever uit te noodigen; anders zouden de eigenlijke kringleden het al te gemakkelijk krijgen. Het kan ook goed zijn een vreemde uit te noodigen, om vingerwijzingen te krijgen over de methode, volgens dewelke gij uw gemeenschappelijke opzoekingen in den kring kunt doorvoeren.

4. Samenwerking tusschen kringleden. — Waarin bestaat de onderlinge samenwerking tusschen de leden van een kring? Hier zijn weer verscheidene formules goed. Ofwel bestudeeren allen samen eenzelfde onderwerp: daartoe verdeelt men onder elkaar de bronnen, die daarover kunnen inlichten; op vastgestelden datum komen de leden dan bijeen om het resultaat van hun onderzoek mede te deelen, waarna één lid er mede gelast wordt alle verzamelde gegevens methodisch te klasseren, te verwerken en samen te vatten. Ofwel krijgt ieder lid één aspect van de heemkunde, één gebied van de kennis van uw heem te onderzoeken; op elke bijeenkomst deelt een lid dan zijn bevindingen mede; de archivaris van den kring verzamelt al de studies, die gemaakt worden; vroeg of laat zullen al deze vruchten van uw gezamenlijk werk tot een synthese verwerkt worden. Voor beide methoden is een knappe kringleider, die daarom niet hoeft voorzitter te zijn, volstrekt onontbeerlijk. Nog andere werkwijzen kunnen gevolgd worden, maar een zekere coördinatie van het studiewerk is altijd vereischt. Elke kring zal zien wat hij doen kan om vruchtbaar werk te leveren volgens één van deze methoden, rekening houdende met de bekwaamheid, den aanleg en de neiging van zijn leden. Maar hij weze en blijve een werkgemeenschap. Verandering van methode is af en toe nuttig.

5. Regionale adviseurs. — Om de werking van de kringen te steunen en aan te moedigen, zal het Verbond regionale adviseurs aanstellen, die bereid zullen zijn om de plaatselijke kringen te bezoeken, en ze met raad en daad bij te staan. Briefwisseling kan veel, maar een bezoek kan nog meer.

6. Regionale kringen. — Waar geen plaatselijke kring leefbaar is, ware het best een regionale kring op te richten, die natuurlijk niet zoo vaak bijeenkomt als een plaatselijke. Het doel van zulke regionale kring is niet zozeer het aanhooren van een voordracht, dan wel onderling contact van heemkundigen eener zelfde streek, het opwekken van wederzijdsche belangstelling voor elkanders werk, dat soms zeer verwante onderwerpen betreft. Medewerking aan de plaatselijke of regionale tijdschriften en bladen, uitwisseling van gegevens en documentatie, heemkundige streekproblemen kunnen daar

eveneens besproken worden. Het Verbond voorziet ook de inrichting van regionale studiedagen onder de leiding van zijn adviseurs voor streek en provincie. Maar de hoofdzaak blijft toch het werk van de kringen en de individueele arbeid van de heemkundigen zelf.

7. Tijdschriften en kranten. Plaatselijk belang.
— Wij hebben reeds gewezen op het gevaar dat schuilt in de onbezonnen grootscheepsche initiatieven, die hier en daar genomen worden. Het is noodig daarop terug te komen. Laten de leden zich hoeden voor onbekookt enthousiasme, grootheidswaanzin en organisatie-manie. Die zeepbellen mochten eens barsten. Het wordt op den duur een belachelijk schouwspel, wanneer ieder lokale kring heel het land door belangstelling wil gaande maken voor zijn eigen dorp, zijn eigen streek. Een Maaseiker zal nooit warm worden voor den St. Omaarsput te Zoutenaaië; een Kortrijkzaan zal nooit belang stellen in een Kempisch ven. Niet alle, maar toch de meerderheid der heemkundige gegevens, zijn uit den aard der zaak van lokaal of ten hoogste van regionaal belang. Daarom is het goed plaatselijke of regionale kringen op te richten, en in de lokale of regionale bladen heemkundige bijdragen te publiceeren. Als voorbeeld kan hier vermeld worden de heemkundige bijdragen van den heer M. Van Coppenolle in een Brugsch weekblad. Er bestaan weekbladen bij de vleet. Wij raden onze leden aan daar regelmatig een opstel te laten verschijnen dat de vrucht is van hun persoonlijk of van hun gezamenlijk werk in den heemkundigen studiekreis. Dat zal het peil van onze weekbladen ietwat verhoogen, en deze artikels zullen graag gelezen worden door de meeste abonneenten. Het kan zelfs goed zijn in een bepaalde streek een twee- of driemaandelijckch tijdschrift op te richten, dat uitsluitend gewijd is aan de heemkunde van die streek. Maar, men moet zich eerst de vraag stellen: bestaat er niet reeds een tijdschrift in onze stad, in onze streek, dat min of meer aan dit doel beantwoordt? Wij denken hier aan *Bekorf*, *Oost-Vlaamsche Zanten*, *Eigen Schoon* en *De Brabander*, enz. enz. Al deze tijdschriften hebben reeds veel goed werk gepubliceerd. Steunt ze door uw eigen opzoekingen daarin te laten verschijnen. Zoo er werkelijk nood is aan een dergelijk tijdschrift voor uw streek, steekt dan maar van wal er mede; maar bedenkt eerst goed wat ge onderneemt. Het mag niet gaan met uw tijdschrift zooals met zooveel letterkundige «revues», die nooit ouder worden dan vier à vijf jaar. Sedert de bevrijding zijn er zelfs tijdschriften verschenen, die het niet verder gebracht hebben dan twee nummers.

8. Heemkundige methodiek. Algemeen belang.
— Indien de meeste heemkundige gegevens slechts lokaal

belang hebben, dan is het heel anders gesteld met de methode van het heemkundig onderzoek. Zij is algemeen, en moet even zoo goed te Maaseik als te Zoutenaaië, in het Leieland als in de Kempen toegepast worden. Overal worden dezelfde problemen gesteld bij de studie van de heemkunde. Overal moeten ze op een gelijkaardige manier aangepakt worden. Daarin leiding te geven, is het doel van het *Verbond voor Heemkunde*. Alle kringen, zoowel lokale als regionale, hebben er belang bij deze leiding te volgen. Wij herhalen hier nog eens wat we reeds vroeger zegden: opgepast voor pseudo-wetenschap, voor koetsierswetenschap! Van verscheidene zijden werd ons gewezen op de onrijpheid, die sedert het laatste bezettingsjaar tal van zoogenaamde heemkundige en folkloristische publicaties kenmerkt. Met de bevrijding is het er niet beter op geworden. Iedereen meent dat hij iets te zeggen heeft aan het publiek. Zekere uitgeverijen azen op de leeskust van onze menschen, en sporen onbevoegden aan tot schrijven en produceeren: «Het zal toch aan den man geraken!» In serie wordt er gedrukt, verkocht en verslonden, rijp en groen. De meeste folkloristische en heemkundige brochuur-tjes zijn smaakvol verlicht en mooi uitgegeven, maar ze missen soms elken wetenschappelijken ondergrond. Een boekje uit zoo'n reeks, dat verleden jaar verscheen, is samengeraapt uit 5 heemkundige tijdschriften. Geen enkelen keer staat de bron vermeld! Geen enkel uitgeschreven tekst is gecontroleerd geworden! Van heel het boekje zijn er slechts 24 regels van den «auteur» zelf! Het is een schande! En dat wordt aan de goedgelovige, maar ongechoolde gemeente, opgedischt onder het vertrouwen-wekkend fabrieksmerk «Heemkunde». Zooiets heet men boerenbedrog! Het Verbond voor Heemkunde aanziet het als zijn plicht daartegen te waarschuwen. Het Verbond beschikt over een flink stel *gespecialiseerde consultants*, die zullen helpen waken over de degelijkheid van de heemkundige boekenmarkt.

9. De heemkundigen werken mede aan den opbouw van de wetenschap. — De heemkundige doet beroep op een groot aantal wetenschappen, ten einde alle aspecten van zijn heem te belichten en zodoende een ernstige, wetenschappelijke kennis van zijn heem op te doen. Maar dat belet geenszins dat elk van die wetenschappen op zich zelf bestaat, en een universeel karakter draagt. De heemkundige bestudeert de aardrijkskunde van zijn heem, en doet daarom beroep op de methoden en aanwinsten van de aardrijkskundige wetenschappen. Wat niet belet dat de aardrijkskunde een afzonderlijke wetenschap is. Eveneens doet de heemkundige beroep op de folklore, de geschiedenis, de anthropologie, enz. enz., om die bepaalde aspecten van zijn heem te leeren kennen.

Niettemin bestaan deze afzonderlijke wetenschappen op zich zelf; de heemkundige beoefent ze alleen in zoover ze hem iets kunnen leeren over zijn heem, terwijl elk van die wetenschappen werken op feitenmateriaal, dat overal verspreid ligt en moet verzameld worden in alle dorpen, steden, en gouwen. De gespecialiseerde beoefenaars van deze wetenschappen zijn dan ook vaak aangewezen op inlichtingen die hun bezorgd worden door de heemkundigen. Deze laatste zijn de aangeduide personen om het feitenmateriaal ter plaatse zelf te verzamelen, te registreren, en dan over te maken aan de beoefenaars der afzonderlijke wetenschappen. De consultants van het Verbond vragen dan ook af en toe inlichtingen bij u: over het dialect van uw dorp, over een volksgebruik in uw gewest, over een aardlaag op een bepaalde plaats, over een boschtoponiem in deze of in gene streek, enz. Zoo werken de heemkundigen mede aan den opbouw van de wetenschap in Vlaanderen. *Gezelle, De Bo, Cornelissen, De Cock*, enz., hebben op die manier veel van hun materiaal bijeengekregen. De Leuvensche dialectcentrale, de Vlaamsche toponymische vereeniging, enz., alle bouwmeesters van de wetenschap in ons land doen hetzelfde, alleen ietwat meer systematisch. Hun vragenlijsten worden door onze heemkundigen meestal zeer gewetensvol beantwoord. Maar het mag niet zijn dat iedereen zich veroorlooft onze correspondenten met vragenlijsten te bestormen. De propagandadienst der Nationale Landbouw- en Voedingscorporatie stuurde aan onze correspondenten een vragenlijst die zoo gedetailleerd was, dat men een jaar noodig had om ze ernstig te beantwoorden! Nog andere personen hebben vragenlijsten gestuurd zonder ooit het Verbond te raadplegen. *Onze correspondenten moeten alleen zulke vragenlijsten beantwoorden, die de uitdrukkelijke goedkeuring van de Verbondsleiding dragen.* Wetenschappelijke vorschers en consultants die altijd bereid zijn onze leden te helpen, verdienen onzen steun, maar niet ieder onbevoegde of niet ieder organisme.

10. Wederzijdsch dienstbetoon. — Onze corres-

pondenten beantwoorden gaarne een eenvoudige, klaar geformuleerde vraag. Ieder heemkundige heeft soms een inlichting noodig uit een ander dorp, een andere streek. De solidariteit onder de leden van 't Verbond eischt dat elke redelijke vraag beantwoord worde. Verder heeft ieder heemkundige dikwijls den raad van een specialist vandoen; hij mag gerust beroep doen op onze consultants, mits zijn vraag duidelijk gesteld en wel omschreven zij. Het is vaak bewonderenswaardig hoeveel tijd onze consultants besteden aan het zorgvuldig beantwoorden van zulke vragen, en het is even bewonderenswaardig hoeveel zorg onze correspondenten soms besteden aan het beantwoorden van de vragenlijsten. Dit is de geest die al de leden van het Verbond moet bezielen: wederzijdsch dienstbetoon.

11. Het Verbond en de politiek. — Het Verbond staat boven en buiten alle partijpolitiek. Daarom zullen de Kringen er ook voor zorgen dat geen enkel politiek mandataris een leidende plaats vervulle in den kring; dat geen enkele leidende partijpolitiker tevens een functie vervulle in het bestuur van den kring. Dat is de beste waarborg voor de vruchtbare werking van de lokale en regionale kringen. Het Verbondbestuur zelf zal deze stelregel strikt toepassen. Wij herhalen nog eens wat reeds door de Verbondsleiding gezegd werd: geen partijlokaal verkiezen als vergaderplaats van den kring, maar liefst het gemeentehuis, de gemeenteschool of een kleurloos lokaal daartoe verkiezen. Toch moet iedereen de plaatselijke omstandigheden in acht nemen en zelf daarover oordeelen. Het Verbond zelf kan niet ingrijpen in plaatselijke toestanden, omdat het onmogelijk is daarover volledig ingelicht te zijn. Indien de politiek zorgvuldig geweerd wordt, zullen de meeste gemeentebesturen geen bezwaar hebben tegen het gebruik van haar lokalen. Weerbarstigheid en onbegrip is natuurlijk ook mogelijk, maar daaraan store de kring zich niet, en zoek dan een andere vreedzame oplossing.

G. MEERSSEMAN O. P.

Voorzitter van het Verbond voor Heemkunde.

VAN HEEM TOT HEEM

- De aangesloten heemkundige kringen kunnen hun werkprogramma en mededeelingen in bondigen stijl kenbaar maken in de Mededeelingen van het Verbond voor Heemkunde, rubriek « Van heem tot heem ».
- Zij worden vriendelijk verzocht hun aankondigingen tijdig in te sturen aan den Heer J. van den Bussche, secretaris van het Verbond, Vischstraat, 47, Denderbelle.

- Brieven die de leiding van het Verbond en zijn betrekkingen met de kringen betreffen, worden rechtstreeks gestuurd aan den Voorzitter van het Verbond, E. P. G. Meersseman, Bruggestraat, 4, Torhout.
- Uit de ontvangen verslagen over de werking der aangesloten heemkundige kringen sedert de heuglijke Septemberdagen 1944, blijkt het vertrekse in na een korte halte, gedurende dewelke

in stilte degelijk werd gewerkt en voorbereid, met zeer groote vreugde vernomen te zijn. De ontvangen heilwenschen bevestigen den geestdrift voor, en het leven in het Verbond.

— *Heemkundige kringen! De rubriek van Heem tot Heem is uw rubriek!*

BRUGGE.

De monografie van Maurits van Coppenolle, «Onze Lieve Vrouw van het Boompje te St-Andries (Brugge)», bekroond in den eersten jaarlijkschen prijskamp, werd onlangs uitgegeven door Boekuil en Karveel, Antwerpen 1945. Deze studie heeft natuurlijk eerst en vooral lokaal belang, zooals alle heemkundige studies. Het is echter een model-werkje in het genre. Het mag gerust nagevolgd worden, wat toon en methode betreft, door hen, die de geschiedenis van een plaatselijk heiligdom of bedevaartscord willen opmaken.

EVERGEM.

De H. K. werkt hier dapper aan de studie van de buurtschappen. Een lijst van 35 vragen werd aan de leden ter beantwoording voorgelegd, om de leden den tijd te gunnen het antwoord te bestudeeren. Deze vragenlijst is zeer goed opgesteld. Wij zullen ze ietwat bewerken en publiceeren ten einde elken kring dit werkschema

te bezorgen. Het is opgevat in den trant van het schema over de straat, dat verleden jaar aan de kringen werd medegedeeld.

OOSTKAMP.

In de laatste maanden werd door de leden van den H.K. de geschiedenis opgemaakt van de landelijke veldkapelletjes. Reeds werden een 25 tal naamborden, met de oude namen, aan de hoeven geplaatst. Een onderzoek werd ingesteld over plaatselijke bijnamen, verder over de bestaande en verdwenen namen van de herbergen.

TIELT.

Onze kring voor het Tieltsche komt regelmatig bijeen, telkens den tweeden donderdag van de maand, om 2 uur namiddag, in de bovenzaal van «De Wildeman» te Tielt. Zelden wordt er beroep gedaan op vreemde sprekers; eigen leden komen er geregeld aan het woord met voorbereide lezingen; daarna volgt wat bespreking, en mededeeling wordt gedaan van het heemkundig nieuws.

WIJGMAAL - LEUVEN.

Uit Wijgmaal kwam goed nieuws. De gemeenten Wijgmaal-Herent, Wilssele, Rotselaar, Wakkerzeel en Holsbeek werken samen onder leiding van Dhr. Lode Wittemans, Rotselaarschebaan, 90, Wijgmaal-bij Leuven.

HEEMKUNDIG LEVEN IN EN BUITEN HET VERBOND

HOEVENAMEN.

De *Jugendafdeeling* van sommige *Boerengilden* heeft een actie op touw gezet om de hoevenamen op te sporen en weer in eer te brengen. Wij sporen onze leden en studiekringen aan deze actie door raad en daad te steunen. Er moet vermeden worden dat, waar oude hoevenamen bestaan, maar niet meer gekend zijn, een traditielooze benaming zou aangebracht worden. Eerst vlijtig de oude benaming opsporen! In oude liggers, koopacten, leenboeken, enz. Wanneer een hoeve nieuw is, of wanneer werkelijk geen traditioneele naam kan gevonden worden, kan men den naam van het meest typische stuk land op de hoeve overdragen.

HOEVENBOUW.

In den schoot van den *Boerinnenbond* te Leuven is door Mej. Cardijn het gelukkige initiatief opgevat iets te doen voor 1° het behoud, 2° de verbetering, 3° de vernieuwing van onze landelijke schoonheid in zake hoevenbouw. Actie die zeer op het gepaste moment komt en uitgaat van de gepaste instantie. Er is een Commissie

voor schoone hofsteden opgericht. Prof. Kan. Lemaire noemt het voorzitterschap waar. Zij wil de boerengezinnen voorlichten en helpen, de architecten bereiken, de officieele instanties tot steun bewegen (Zie daarover een bijdrage van ons ijverig lid J. A. Weyns, en den oproep gepubliceerd in *De Boerin*, Febr. 1945). Onze afzonderlijke leden en aangesloten kringen zullen dit initiatief steunen.

HEEMKUNDIGE VOORDRACHTEN.

Sommige afdelingen van het *Davidfonds* hebben heemkundige avonden en voordrachten ingericht voor hun leden. Dat initiatief verdient allen lof. Het is wél waar, dat onze heemkundige kringen in eerste instantie studiekringen zijn en dus een beperkt aantal actieve leden tellen. Maar het is wenschelijk dat deze leden af en toe optreden voor het groote publiek van VTB, *Davidfonds*, *Willemsfonds*, enz. om de resultaten van hun heemkundige opzoekingen te vulgariseren. Onze kringen moeten soms in dergelijke vereenigingen hun heemkundige zantten kwistig uitstrooien. Roeselare verdient hier een bloempje!

Ik aanzie de heemkunde niet als een nieuw kennisvak, noch als een zijtak van eene of andere wetenschap, doch wel als een nieuwe cultuurstrooming. Ik meen dat deze strooming ontstaan is als reactie op den druk der technisch-industriele cultuur en der doorgedreven verstedesching, die noch de historische monumenten, noch de natuur ontzien.

De bronnen dezer nieuwe cultuurstrooming heeten : de *erfbied* voor de scheppingen en levensopvattingen onzer voorouders en hieraan verbonden het streven naar het behoud der artistieke en geschiedkundige monumenten ;

de drang naar het behoud van het landschapschoon en hieraan gekoppeld de natuurbeschermingsgedachte ;

de dorst naar kennis, naar ontleding en hersamenstelling, naar begripen van het natuurdecorum waarin de geschiedkundige gebeurtenissen zich afspeelden en waarin de moderne mensch thans evolueert ;

de behoefte aan een gezond tegengewicht voor te enge beroepsspecialisatie, die den cultureelen horizon onzer menschen zoozeer vernauwt.

Vandaag wil ik even uitweiden over den omvang en de beteekenis van één dezer voornaamste bronnen der heemkunde, namelijk over de natuurbeschermingsgedachte.

De mensch, die eeuwen en eeuwen altijd innig met de natuur verbonden is geweest, kan niet zonder haar bestaan, zonder aan zijn psychisch leven te kort te doen. Hij heeft haar noodig voor de bevrediging der behoefte aan schoonheid, aan harmonie. De schilders en dichters vinden in haar de prikkels voor esthetische scheppingskracht ; de arbeiders, de jeugd vinden in haar de ontspanning, de rust. Voor de gevoeligsten, geschoold in de steeds meer levensgeheimen onthullende biologische wetenschap, is de natuur een bron van innige levensvreugde.

De natuurbeschermingsgedachte tracht dus niet slechts maatregelen te treffen ter bescherming van het landschapschoon, van eenige planten en dieren die het uitsterven nabij zijn, van een onnoemelijk groote reeks planten en dieren, die men wel bij naam kent, doch waarvan men nog niet weet hoe ze leven, doch zij tracht ook den mensch op zichzelf te redden van de geestelijke en psychische vervlakking.

De heemstudie tracht den mensch naar de ongerepte natuur te brengen, naar die zeldzame wilde hoekjes waar de levensverhoudingen nog heerschen zooals weleer, toen de mensch nog niet in de natuurordening met verwoestende hand ingreep. En wanneer de mensch eenmaal de vrije natuur heeft weergevonden als bron van ontspan-

ning en hooger geestelijke vreugde, zal hij zich vanzelf inspannen om haar te beschermen tegen vandalisme, zooals kunstliefhebbers zich moeite geven voor het behoud van schilderijen, beeldhouwwerken en geschiedkundige monumenten. Hij zal het verloren gaan van een stuk landschapschoon, een fraaien boom, een zeldzame diersoort of plant gaan gevoelen als een groot verlies voor de gansche gemeenschap, zooals de kunstliefhebber het verlies van een schilderstuk van een groot kunstenaar zal betreuren. Zoo wordt tevens zijn zedelijk bewustzijn verruimd en verdiept en hij zal den zedelijken plicht gaan gevoelen de weerlooze, aan een niets sparend winstbejag overgeleverde natuur, met al haar schatten en geheimenissen te beschermen.

En nu een zeer zakelijke vraag ; hoe ver staat het met de natuurbescherming in ons land ? M.a.w. hoe ver is onze bevolking gewonten voor de natuurbeschermingsgedachte ? En hier maken we gelijktijdig kennis met een vereerende onderscheiding en tevens met een bittere ontgoocheling.

Dank zij de actie van hoogere lagen onzer bevolking staat België aan de spits der natuurbescherming van de gansche wereld ; Reusachtige gebieden worden in Belgisch Kongo doelmatig beschermd ; terreinen veel grooter dan de oppervlakte van ons land, grooter dan het wereldberoemde Yellowstonepark der Vereenigde Staten van N.-Am., grooter dan het evenzeer bekende Krügerpark van Zuid-Afrika en de reservaten in Japan, Sibirië, Mexico en Nederlandsch-Indië, en dit dank zij de onverpoosde actie van eenige verlichte, hoogstaande menschen, met als voornaamste pionier van de natuurbeschermingsgedachte, onzen Koning Leopold III. Reeds vier reuzenparken zijn in Belgisch Kongo aan strenge controle onderworpen, namelijk het Koning Albertpark, het park van de Kagera, het park van de Garamba en dit der Upenbameren. De stichting van nieuwe parken is in voorbereiding. Onze koninklijke pionier handelt, hij woont ook internationale samenkomsten bij, waarop hij persoonlijk het onderwerp behandelt. Uit een van zijn voordrachten pluk ik graag een zin, die blijk geeft van den diepen inhoud van zijn streven :

« Indien ooit een onderwerp met een grootscheid werd omkleed, die buiten onze menschelijke gezichtseinders reikt, dan is het wel de bescherming van de eeuwige goederen, die we als tijdelijke en verantwoordelijke beschermers in bewaring kregen. »

En hoe staat het thans met de natuurbescherming in eigen land ? Het doet me pijn U te moeten meedeelen, dat in ons land zelve de natuurbeschermingsbeweging op onbeschrijfelijke moeilijkheden stuit. Particulieren,

gemeente- en provinciale besturen, jachtgezelschappen, verhinderen stelselmatig het in stand houden van ons onmisbaar natuurschoon en ondertusschen is te onzent reeds veel, veel verdwenen en staan nog heel wat dieren, vooral onder de zoogdieren en de vogels, hun uitroeiing nabij.

Moerassen worden drooggelegd, heiden ontgonnen, schorre ingedijkt, de stroomoevers rechtgetrokken, onbetreden hoekjes voor toeristen toegankelijk gemaakt, het gemengde bosch gekapt ten voordeele van het eentonige opbrengstbosch en door dit alles verdwijnen niet alleen de atmosfeer en het landschap waarin onze voorvaders geleefd hebben en waarheen we onze menschen willen brengen doch tevens verdwijnt een menigte planten en dieren, die heel kieskeurig zijn wat hun standplaats betreft en die voor de beoefenaars der wetenschap in ons land een onherstelbaar verlies beteekenen.

De nieuwe strooming, de heemkunde, heeft nog niet de breede lagen onzer bevolking bewogen; veel, heel veel is er nog te doen om de geestelijke gesteldheid onzer menschen te vormen; voor hen is de natuur ongelukkiglijk nog het milieu waarin zijn hun machtsdrift ongesnoeid kunnen ontplooiën. Voor velen bestaat de natuur slechts om geschonden te worden.

Doch kentering is reeds merkbaar en dit vooral dank zij de actie van eenige machtige organisaties.

Ik reken het tot mijn plicht en is het terzelfdertijd een groote voldoening voor me, hier het Verbond voor Heemkunde een spoedige, hooge vlucht toe te wenschen en zijn leden de ontdekking van een nieuwe bron van levensvreugde.

Slecht dan wanneer de natuur beschermd is, kan met haar studie begonnen worden.

* * *

En thans acht ik het oogenblik gunstig om U het eng verband tusschen natuurkennis en heemkunde nader toe te lichten.

Met natuurkennis bedoel ik de studie van den bodem, van zijn gesteldheid en uitzicht, van zijn opbrengstmogelijkheden, die van zoo'n grooten invloed zijn geweest op den landaard van het volk; verder de kennis der gewassen en dieren uit de streek, die zoo'n overwegende rol gespeeld hebben in de materiele en geestelijke vorming van den mensch.

Vroeger, toen de mensch den invloed van de natuur veel inniger aan den lijve ondervond dan thans en toen hij meestal op zichzelf aangewezen was om plagen en

beproevingen te bekampen, toen was de kennis der natuur absoluut noodzakelijk, want het kwam er op aan de nuttige van de schadelijke dieren te onderscheiden, de planten der streek te kennen omwille der voedingswaarde, doch eveneens omwille der geneeskundige eigenschappen, zoodat de ziekten en ongemakken in de stallingen en in het gezin konden bezworen worden.

Hoe innig moet men vroeger met de natuur geleefd hebben, opdat in den taalschat zooveel merkwaardigs aan vergelijkingen, spreekwoorden en uitdrukkingen kon opgenomen worden, aan het natuurleven ontleend. We moeten terug naar de natuur, opdat we de volkstaal naar waarde zouden kunnen schatten. Wat beteekenen inderdaad, om maar een greep te doen, uitdrukkingen als: hij staat op de hoogte te bruwieren; vroeg valk, vroeg uil; koekoekswijf; een hazenslaapje doen; bang zijn als een koet, wanneer we niet tot den oorsprong der waarneming zelf afdalen?

Natuurkennis is een bewijs van hoogere cultuur. Een letterkundige die in zijn werk, roman of dichtstuk, schrijft met algemeenheden zooals de boomen, de vlinders, de bloemen, de vogels e. a. is een oppervlakkig mensch, die geen inzicht heeft in de verscheidenheid van het leven. Meer dan gelijk wie moet hij in staat zijn de schoonheid van het landschap weer te geven door het gebruik van het gepaste woord.

De studie van het plant- en dierenleven op zichzelf brengt reeds een heele atmosfeer. Guido Gezelle kende de dieren en de planten die hij beschreef; wat zou hij voortgebracht hebben zonder de juiste kennis en benaming van zijn « figuranten »?

Wanneer de meeste planten en dieren uit een streek zijn gekend, werd reeds veel bereikt. De echte beoefenaars der heemkunde zoeken echter verder: zij zullen zeldzame soorten vinden, waarvoor zij logischerwijze beschermingsmaatregelen zullen eischen; zij zullen mooie en typische hoekjes ontdekken en helpen vrijwaren tegen roekeloze vernieling.

Ik zie in de natuurkennis een middel om de heemkunde voor alle menschen toegankelijk te maken, zoodat aan allen een nieuwen vorm van levensvreugde kan bezorgd worden.

De heemkunde zal degelijk gegrondvest zijn, wanneer de bescherming der natuur onder alle vormen op den voorgrond wordt gesteld.

Dr. R. VERHEYEN,
Leeraar aan het Kon. Natuurhistorisch
Museum van België.

1. Bekroonde werken. — Verscheidene ingezonden werken zijn waard gedrukt te worden. In den regel wordt alleen het beste daarvan bekroond. Dezen keer zag de jury zich verplicht twee ingezonden studies *ex-aequo* te bekronen, namelijk: «*Het dorpskeurboek van Retie*» door E. Sneyers en J. Helsen, en «*Toponomie van Denderleeuw*» door J. Van Leeuwen en Frans Van Liekerke. Proficiat!

2. Twee andere inzendingen verdienen een eervolle vermelding. Ze handelen over «*Sagen uit de provincie Antwerpen*» en «*De klokken van Denderleeuw*». Was het fonds van het Verbond maar rijker, en lieten de statuten van den prijskamp een tweeden en een derden prijs toe, dan hadden beide inzenders een aanmoedigingsprijs bekomen. De talrijke studies over Kasterlee, die afzonderlijk ingestuurd worden, zijn alle zeer interessant; enkele daarvan kunnen doorgaan als juweeltjes; maar ze vormen samen geen organisch geheel.

3. Wat de *behandelde stof* betreft, zoo blijven geschiedenis, toponomie, en folklore den hoofdschotel uitmaken. Typisch genoeg zijn de economische en sociale, ja zelfs de familiale geschiedenis, eveneens van partij geweest. Mocht dit in 't vervolg méér gebeuren! Een zeer verheugend verschijnsel mag het heeten dat iemand de anthropologische studie van zijn dorpsgenooten aangepakt heeft.

4. Eenige bemerkingsen, die een les voor de toekomst bevatten. Werkt uw studie *heelmeêl* af, vooral eer ze in

te sturen. Ontbreekt u daartoe de noodige tijd, wacht dan liever tot den volgenden jaarlijkschen prijskamp. Ook taal en zinsbouw moeten verzorgd. Vooraleer te beginnen, hadden sommigen best gedaan eenige leiding te vragen aan vakmensen, vooral in zake methode. Eigenlijk gaat iedereen om raad bij anderen; alleen zij die het meest hulp behoeven, doen het niet en gevoelen er geen behoefte aan. De bronnen van uw beweringen moeten telkens opgegeven worden. Dat kan in voetnota gebeuren, maar het mag niet nagelaten worden. Hoe anders kan een kritisch lezer de waarde van uw beweringen afwegen? Hoe anders kunt ge eischen dat men u gelooft? Een paar inzenders hebben niet eens nagegaan of hun onderwerp niet reeds afgehandeld werd in een gedrukte publicatie, zelfs uitvoeriger en beter. Dat is toch de eerste vereischte!

5. Van zekere ingezonden studies hebben bepaalde deelen wêl waarde. Hebt den moed die deelen afzonderlijk persklaar te maken voor een tijdschrift, waarin ze thuishooren. Er wordt veel gedrukt wat waardeloos is, maar er gaan ook veel vruchtbare opzoekingen verloren, omdat de schrijver den moed niet heeft het deel van zijn werk, dat werkelijk belang heeft, opnieuw te bewerken en afzonderlijk uit te geven.

6. Tot slot een dankwoord aan de 34 vakmensen, die met alle toewijding de ingezonden stukken gelezen, onderzocht en besproken hebben.

KRONIEK VAN DE FAMILIEKUNDE

1. Het «*Repertorium van Vlaamsche Familie- of Sibbekundigen*» zet zijn werkzaamheden steeds voort; het beschikt nu over correspondenten die inlichtingen verstrekken uit de Burgerlijke Stand- en parochieregisters van ruim 250 gemeenten en nopens meer dan 1500 families; de namen van deze gemeenten en families zijn in een kaartsysteem verwerkt, dat doorlopend bijgehouden wordt. Inlichtingen uit dit kaartsysteem worden op aanvraag aan alle belangstellenden verstrekt.

2. Alle medewerkers aan het Repertorium zijn verzocht aanstonds mededeeling te doen van alle wijzigingen die aan hun inschrijvingsformulier dienen gebracht: verandering van adres, namen van nieuwe families waarover ze documentatie verzamelen, namen van nieuwe gemeenten waarvoor ze het correspondentenschap op zich willen nemen, enz. Ook zij die tijdelijk niet meer kunnen medewerken, bvb. ten gevolge van hun oproeping voor den militairen dienst, gelieven hiervan mededeeling te doen.

3. Naast ons systeem van correspondenten dat zijn nut reeds bewezen heeft, stellen we thans een tweede hulpmiddel te dienste van onze leden, namelijk de «*Familiekundige Vraagboek*», waarvan de eerste vragen hieronder verschijnen. Alle medewerkers kunnen ons hun vragen om inlichtingen op familiekundig gebied zenden; deze worden dan door ons, hetzij aan één onzer correspondenten ter beantwoording vergemaakt, hetzij in onze vraagboek opgenomen; we kiezen hierbij steeds de methode die best de belangen van den vraagsteller dient.

4. Alhoewel we over een paar correspondenten in het Walenland beschikken, moesten we sommige vragen waarvan de oplossing in het Franschsprekend gedeelte van het land te zoeken is, zonder voldoende antwoord laten; hierin komt thans verbetering doordat een akkoord kon gesloten worden met een Franschtalige familiekundige vereniging.

5. Voor opzoekingen in het buitenland werd contact gezocht met genealogische vereenigingen aldaar werkzaam; dit betreft o.a. Engeland, naar welk land talrijke Vlaamsche protestanten in de tweede helft van de 16^e eeuw vertrokken, en de Vereenigde Staten, waar naar schatting 100.000 personen van Belgischen, meest Vlaamschen, oorsprong leven. Hierover meer in volgende nummers.

6. De snelle bevrijding van ons land heeft, naast andere gelukkige gevolgen, ook dit voordeel gehad, dat de Burgerlijke Stand- en parochieregisters evenals de andere archieffondsen die we bij ons onderzoek noodig hebben, weinig of niet geleden hebben. Inlichtingen over fondsen en registers die schade leden, worden door ons met dank aanvaard en ter kennis van onze lezers gebracht.

7. De aandacht van de familiekundigen wordt gevestigd op een paar publicaties die voor hen van bijzonder belang zijn:

a) « *Persoonsnaamkunde en Heemkunde* » van Dr. Jan Lindemans, in « *Mededeelingen van het Verbond voor Heemkunde* », Februari 1945.

Waar Dr. Lindemans schrijft dat « een goed anthroponymist vertrouwd (moet) zijn met de familiekunde van zijn omgeving », kunnen we zijn bewering volkomen bijtreden, maar voegen er tevens bij dat een echt familiekundige die er zich van bewust is dat familiegeschiedenis meer is dan een kwestie van namen en data, niet kan onverschillig blijven tegenover de persoonsnaamkunde.

We rekenen er dan ook stellig op dat de familiekundigen in den schoot van hun heemkundige kring de « *motors* » zullen zijn om het door Dr. Lindemans in

zijn bijdrage vooropgestelde werkplan door te voeren.

b) « *Van Meiseniersbloed* » door Dr. Jan Lindemans, in « *Eigen Schoon en de Brabander* », jg. 1944, n° 4 (te vervolgen).

Al onze lezers die Westbrabantsche kwartieren hebben, mogen niet nalaten deze lijsten van personen die meisenierschap bewezen, te raadplegen. Wellicht worden ze voor hun moeite beloond doordat ze één of meer lijnen van hun kwartierstaat tot de 16e eeuw kunnen opvoeren.

c) « *Les Familles du Courtrais en 1398* » door J. Jacquart (Brussel, 1944) brengt ons de lijst van de familienamen van de buitenpoorters van Kortrijk, voor ieder dorp van de kasselrij.

d) « *Nos vieilles Familles du Courtrais* » door J. Jacquart (Brussel, 1944). Zelfde inhoud als c) hierboven, doch voor het jaar 1550.

Deze beide laatste publicaties zijn bijzonder interessant voor de familiekundigen die voorouders hebben afkomstig uit de oude kasselrij Kortrijk en die in de parochie registers geen uitkomst meer vinden. Zonder verplaatsing kunnen ze hier vinden in welke dorpen een bepaalde familienaam voorkwam. Dit is echter slechts het voorbereidend werk, verkenningsarbeid mogen we wel zeggen; de eigenlijke opzoekingen zullen daarna toch moeten gedaan worden in de registers van buitenpoorters zelf (Rijksarchief Brussel en Stadsarchief Kortrijk).

8. Alle briefwisseling betreffende het « *Repertorium van Vlaamsche Familie- of Sibbekundigen* », de « *Familiekundige Vraagbaak* » en deze rubriek, dient gericht aan Ir. A. Clabots, Demeesterestraat, 28, Zwevegem.

FAMILIEKUNDIGE VRAAGBAAK

I

1. Men vraagt alle voorkomen van den familienaam DENIJS.

2. Uit het echtpaar Judocus VAN OVERBERGHE-Petronella SOETE werden van 1718 tot 1727 te Gullegem verscheidene kinderen geboren. De moeder overleed in deze gemeente op 26-1-1742, op 49-jarigen ouderdom.

Men vraagt: 1° huwelijksplaats en -datum van dit paar (niet Gullegem); 2° overlijdensplaats en -datum van den echtgenoot (niet Gullegem).

3. Isabella-(Clara) PESSERS, gedoopt in O.L.V. Kerk te Dendermonde, ± 1734, als dochter van Franciscus, huwde: 1° te?, voor 1763 met Ferdinand

VAN DE WEGHE, Ruisselede, 1725; 2° te Waterland-Oudemans op 18-5-1769 met Jacob GERMONPRE, Waarmaarde.

Men vraagt: 1° het voorgeslacht van Isabella-(Clara); 2° plaats en datum van haar eerste huwelijk.

4. Men vraagt alle voorkomen van den familienaam VAN DER STICHELE.

5. Uit het echtpaar Gillis GOUSSAERT-Catharina VREBOSCH werden te Huldenberg tusschen 1743 en 1757 verscheidene kinderen geboren. Men vraagt huwelijksplaats en -datum (niet Huldenberg).

LEIDINGGEVENDE BIJDAGEN IN DE DRIE JAARGANGEN VAN «HEEMKUNDE»

1942-44

*De bijdragen zijn gedeeltelijk herdrukt geworden in onze brochure «Inleiding tot de Heemkunde»,
Standaard-Boekhandel, Brussel 1943. Wij duiden tusschen haakjes de verwijzing naar deze uitgave aan.
Daar het werkje niet meer in den handel is, zal het samen met de meeste, hieronder aangekondigde
bijdragen herdrukt worden in onze «Heemkundige Bibliotheek».*

1. Wat is Heemkunde (J. Van Overstraeten)	1 (7)
2. Werk voor onze heemkundigen en studiekringen (id.)	4 (13)
3. Kunstgeschiedenis, Oudheidkunde en Heemkunde (St. Leurs)	11 (22)
4. Regelen voor het opmaken van de voorloopige lijst der Vlaamsche monumenten van Geschiedenis en Kunst (id.)	14 (28)
5. Dagbladwetenschap, Dagbladkunde en Heemkunde (M. J. Liesenborghs)	23 (35)
6. Sibbekunde en Heemkunde (E. Tielemans)	33 (45)
7. Toponymie en Heemkunde (Van de Wijer en Draye)	42 (57)
8. Dialectologie en Heemkunde (V. Verstegen)	51 (64)
9. Van Heemkunde naar Familiekunde (J. Lindemans)	61
10. Wat kan een gemeentebestuur voor Heemkunde doen (J. Van Overstraeten)	63
11. Eenige wenken betreffende musea voor Heemkunde (St. Leurs)	69
12. Plant- en insectenkunde en heemkunde (R. Einckels)	77
13. Landbouw en heemkunde (P. Lindemans)	85
14. Beknopte leidraad bij volkskundige zanting (J. Van Overstraeten)	87
15. Ons levende heem (E. Van den Broeck)	97
16. De heemkundige en de vogelkunde (J. De Meester)	101
17. De heemkundige en het archeologisch bodemonderzoek (G. Meersseman)	109
18. Juridische aspecten en wettelijk statuut van het archeologisch bodemonderzoek (V. Steurs)	112
19. Heemkunde en dialectstudie (L. Grootaers)	114
20. Heemkunde en Volkskunde (M. De Meyer)	125
21. Behandeling van een gemeente-archief (M. Van Haegendoren)	135

Leernijk zijn ook de volgende wenken voor heemkundig onderzoek door de studiekringen :

22. Toponymische studie over de boschnamen en over de ontbossing (H. Draye)	70
23. Voorloopige lijst der monumenten van Moorsel bij Aalst (St. Leurs)	96
24. Over schandpalen, galgen en heerlijkheidsteekens (G. Meersseman)	114
25. Boeiend heemkundig werk : de straat (J. Van Overstraeten)	120
26. Werkplan voor de studie der buurtschappen door de heemkundige kringen (M. De Meyer)	126
27. Onze voormalige «Schaperieën» (G. Coucke)	135
28. Onze kapelletjes (F. Van Es)	136

Mededeelingen van het

INHOUD

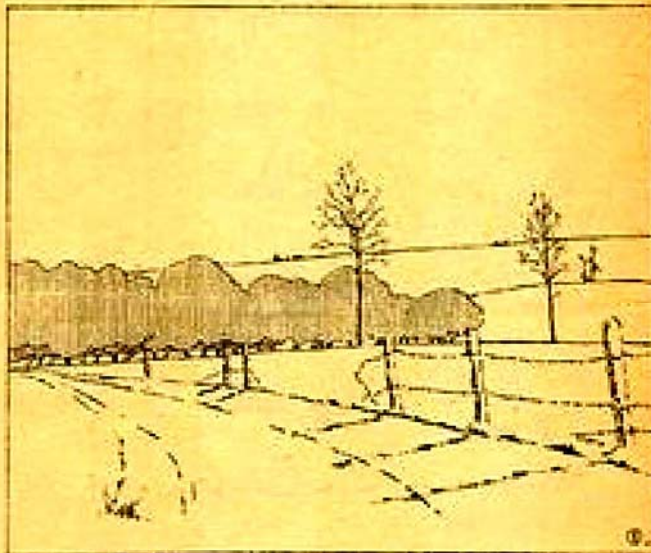
Ons landschap en de kunst.	M.-j. Ascoop.
Over straatnaamgeving.	J. Leenen.
Kroniek van de familiekunde.	A. Clabots.
Familiekundige vraagbaak, II. (betr.: Berteele- Verbelle, Liliart, La Cserm, Vols, Van Ackere, Penez, Legein, Sangers).	
Heemkundige Bibliographie.	M. Van Coppenolle.
Berichten (Van heem tot heem ; Adresverandering ; Lidmaatschap).	

Verbond voor Heemkunde

JUNI 1945

VERSCHIJNT TWEEMAANDELIJKS.

In het Februari-nummer van onze « Mededeelingen » bepaalde Kan. G. Polspoel de taak van den heemkundige bij het aardrijkskundig onderzoek van beperkte landschappen. Het weze ons toegelaten hier thans de aan-

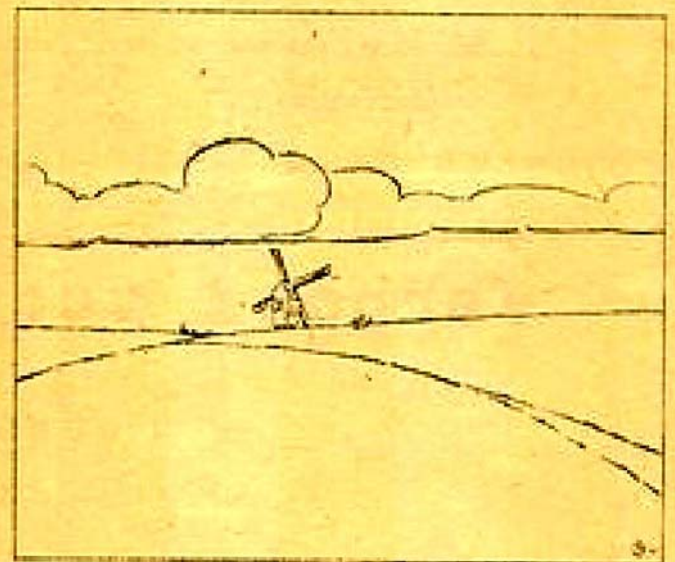

dacht van de Vlaamsche heemkundigen te vestigen op de kunstwaarde van onze landschappen.

Het is een welbekend feit dat wij veelal niet meer geroerd worden door het schoone waarin wij zijn opgegroeid en dat tot kader van ons dagelijksch leven is geworden. Het opwekken van het schoonheidsgevoel is immers nauw verbonden met het begrip « afwisseling ». De pastoor die dagelijks uren doorbrenkt onder het kunstig lijnenspel van Gochische gewelven; de vlijtige huisvrouw in het voor haar dagelijksche kader van een stemmige oud-Vlaamsche keuken; de knokige bergbewoner op gemzenjacht in de schitterende sneeuwvelden; de zwijgzame polderboer achter de glimmende ploeg in eindeloosrustige vlakten; al deze menschen leven zoo vaak onverschillig in die schoonheid die hen omringt, omdat « die » schoonheid hun « gewoon » midden is geworden. Maar de pastoor treedt de landelijke keuken binnen en ondergaat aanstonds de warme stemming van haar ordelijke eenvoud; de werkzame huisvrouw weet zich 's Zondags een uurtje van den drukkenden dagelijkschen last los te maken en buigt getroffen het hoofd onder de indrukwekkende kerkgewelven, voor enkele kostbare oogenblikken alle huiselijke zorgen vergetend; als soldaat wordt de gemzenjager overgebracht naar het hem onbekende en bevreemdende polderland dat hem als bij tooverslag het vertrouwde jodelied in de keel stokken doet en hem

ingetogen maakt; de polderboer, op weg naar Rome, heeft geen bewonderende oogen genoeg om het grootsche Zwitsersche bergland in zich op te nemen. Al deze menschen voelen nu de schoonheid aan omdat zij er nog niet mede vertrouwd zijn. Hoe vaak moet dan ook een vreemdeling ons bewust maken van de schoonheid van ons eigen heem! En hoe kan ons voor het eerst de innigheid van het Vlaamsche landschap aangrijpen wanneer wij het terugzien na een verblijf in een vreemd, toeristisch-beroemd gewest!

Bewust te worden van de kunstwaarde van ons eigen landschap, dat moet een ruim aandeel in onze heemkundige werkzaamheid verwerven. Met onze heemkundige belangstelling gaan wij op verkenning uit om het geliefd, maar veelal vaag beeld van ons heem in zijn veelzijdige aspecten in ons op te nemen en het aan de waardering van anderen voor te leggen. Doch loopen wij niet het gevaar kunstverzamelaars te worden, of ook wel wetenschappelijke navorschers, en het levend beeld van het landschap zelf tot een loutere opsomming van bijzonderheden te laten vervloeien? In Vlaanderen ware zulke fout onvergeeflijk, daar het landschap er opvallend eenvoudig is; zoo eenvoudig dat het geen geringe kunst beteekent het in lijnen vast te leggen. Daarom ook hebben onze laat-middeleeuwsche en Renaissance-schilders den achtergrond van hun paneelen meestal gestoffeerd met (werke-

lijke of ingebeelde-) elementen uit chaotische berglandschappen. Het opvallend gemis aan duidelijk afgeteekende lijnen in het Vlaamsche landschap heeft immers voor gevolg dat, bij het weergeven van dit landschap, vooral

op subtiele kleurenschaakeeringen en -degradaties beroep moet worden gedaan; en deze kunst is aan enkele «grooten» schilders voorbehouden.

Kan de fotografie het typisch beeld van onze landschappen niet opnemen? Camera-liefhebbers zullen u hun veelvuldige teleurstellingen bekennen; fotografische opnamen van bekoorlijke Vlaamsche landschappen (wij bedoelen hier niet kleine «hoekjes») zijn gewoonlijk mislukkingen. Zelfs met het modernst gevoelig materiaal wordt de waarde van de kleuren, vooral bij subtiele schaakeeringen zooals in het Vlaamsch landschap (hoofdzakelijk degradaties van groen) slechts benaderend weergegeven; het fotografisch beeld is daarom vaak ontrouw. Heel wat meer mogen wij verwachten van de kleuren-fotografie, die in de allerlaatste jaren snelle vorderingen heeft gemaakt. Door de rechtstreeksche opname van de werkelijke kleuren worden de lijnen van het land-

schap immers duidelijk vastgelegd. In afwachting dat de na-oorlogische nijverheid een praktische oplossing bringe voor het fotografisch reproduceeren van kleurenopnamen op het papier, kan de kleine kleurdiapositief op een stuk papier worden geprojecteerd, alwaar het landschapsbeeld, zelfs door onervaren teekenaars, zeer vlug in enkele trekken kan vastgelegd worden. Bij een eersten blik op de twee hier medegedeelde proeven zal het den lezer opvallen hoe allereenvoudigst van lijnen het Vlaamsch landschap is, eens dat het van zijn kleurenweelde ontdaan wordt.

Veel künstvreugde is den heemkundige weggelegd, die met behulp van kleurenphotos en potlood de zachtgolvende lijnen van onzen Vlaamschen bodem zoekt tot een sprekend beeld te maken. Tevens levert hij een belangrijke bijdrage tot de valorisatie van zijn heem. Wie beproeft het?

M.-J. ASCOOP.

OVER STRAATNAAMGEVING

Van uit alle hoeken van het Vlaamsche Land melden ons de correspondenten van het Verbond, hoe onbedachtzaam en onverantwoordelijk oude plaats- en straatnamen voor nieuwere benamingen worden prijsgegeven. In een lezing gehouden voor de B.N.R.O. op 2 Mei 1945 gaf dienaangaande de Heer J. Leenen, lid van de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie, zeer nuttige richtlijnen.

Het is ons een genoegen deze bijdrage in haar oorspronkelijken vorm hieronder te kunnen opnemen en tevens aldus de aandacht van onze leden en kringen te vestigen op dit zeer actueel probleem inzake «heemschut». Het feit dat deze bijdrage in nieuwe spelling is gesteld, zullen onze lezers als een uitzondering op den algemeenen regel willen beschouwen.

DE REDACTIE.

Wie te Brussel eens de straat opwandelt waarvan de naam in het Frans vertaald wordt als Chaussée de Charleroi, zal de oorspronkelijke Nederlandse benaming afwisselend zien verschijnen als Charleroischesteenweg, Charleroisteenweg, en Steenweg van Charleroi. De Waterloo'schesteenweg heet behalve Steenweg van Waterloo tot onze verrassing ook nog Kasseide van Waterloo. Te Turnhout en elders heeft men er nog iets anders op gevonden met het type Steenweg op Mol. Te Gent wordt de Land van Waaslaan op een zeker punt Land van Waasdreef. Antwerpen houdt er voor eigen gebruik lei op na voor wat overal elders laan heet. Te Sint-Truiden is er een Prins Albertstraat, te Sint-Niklaas een Prins Albrechtstraat, — te Sint-Truiden een Heilige Hartplaats, te Sint-Amandsberg een Heilige Hertstraat. Van Leuven uit gaat men naar Diest over de Diestsche-, van Sint-Truiden uit over de Diester-, en van Hasselt uit over de Diesterschestraat en -steenweg. Aan het Franse place beantwoordt bv. te Gent plein, elders plaats of het ene en het andere.

Ziedaar een aantal feiten, en even zooveel bewijzen dat er met de straatnamen in het Vlaamsche land iets niet

in orde is. Het zijn abnormale verschijnselen, we merken ze elders — in andere landen, in andere talen — niet op. Straatnamen zijn een onderdeel van de taal: ze vertonen bij ons dezelfde tekorten die we in onze taal in haar geheel waarnemen naarmate we er in geslaagd zijn ze van de rang van volks- en streektaal weer te verheffen tot die van nationale kultuurtaal.

In de loop van de 19de en 20ste eeuw is in alle beschaafde landen de nationale taal niet alleen eenvormig over het hele gebied uitgebreid, maar ook op grote schaal aangevuld en aangepast om gelijke tred te houden met de ras en veelzijdig uitgroeiende behoeften van de moderne tijd. Ten onzent heeft zich dat alles als het ware over ons hoofd heen alleen in het Frans voltrokken, en toen het Nederlands eindelijk voor en na in het openbare leven de plaats kreeg die het van rechtswege toekwam, zijn we maar hals over kop en op goed geluk aan het vertalen en woordensmeden gegaan om onze achterstand in te halen. We hebben opzettelijk en langs bureaucratische weg in versneld tempo willen verwezenlijken, wat anders geleidelijk en rustig langs de weg van de natuurlijke ontwikkeling zou zijn tot stand gekomen.

Te zeer is daarbij uit het oog verloren dat ook voor het Nederlands een moderne kultuurvorm bestond, die zich langs die natuurlijke weg bij onze Noorderburen had ontwikkeld en die wij met het nodige oordeel des onderscheids ons mochten en moesten ten nutte maken.

De nadelige gevolgen van die verkeerde gang van zaken laten zich merken, niet alleen in de taal als algemeen uitings- en omgangsmiddel, maar ook en meer nog in haar onderdelen de vaktalen of terminologieën, waarvan de straatnaamvoorraad er één is. Die nadelige gevolge zijn in hoofdzaak van tweeërlei aard:

In de eerste plaats — en dat zal iedereen, ook die geen Nederlands kent, treffen — ontbreken eenheid en vastheid, stelselmatigheid en konsekventie. Uit onze inleidende voorbeelden is gebreken dat er namen zijn — Charleroischesteenweg — die voor dezelfde straat niet eens een enkele, alleen en steeds gebruikelijke officiële vorm hebben. Dezelfde naam — Prins Albertstraat — verschijnt in verschillende steden in verschillende vorm. Vaste naamtypen — de namen die het woord plein of laan bevatten — vertonen zich in verschillende steden en zelfs in dezelfde stad nu in de ene, dan in de andere vorm. Ook voor spelling en schrijfwijze — aaneenschrijven, koppelteken, hoofd- en tussenletters — is er allesbehalve vastheid en zekerheid.

Het is nog altijd in te veel gevallen anders te Brussel en te Antwerpen en te Gent en te Brugge. In de plaats daarvan zou het, en te Brussel en te Antwerpen en te Gent en te Brugge en te Leopoldstad, hetzelfde moeten zijn als te Amsterdam en Groningen en Maastricht, en Batavia en Paramaribo, en Kaapstad en Johannesburg. Brussel is goed van wal gestoken toen het het administratief uitvindsel tramstilstand (elders standplaats) vervangen heeft door het algemeen en levend Nederlands tramhalte. Laat de hoofdstad die opvatting uitbreiden tot de straatnamen en laten alle andere Vlaamse steden haar voorbeeld volgen. Het lokale en provinciale mag niet langer de plaats innemen van het nationale en we mogen wel zeggen internationale. Onze taal is ook op haar wijze een wereldtaal, en dat mag allerminst verdonkeremaand worden in de straatnamen, een van de elementen van de taal waarmee de vreemdeling het eerst en het meest in aanraking komt.

In de eerste plaats ontbreken dus bij ons nog eenheid en vastheid in de straatnamen, evenals in de taal in het algemeen. Ten tweede — en om zich hiervan rekenschap te geven is er kennis van het Nederlands vereist — komt het taaleigen in het gedrang: juistheid, deugdelijkheid, keurigheid van de taalvorm laten te wensen over. We hebben het oude en goede Nederlands plein laten verdringen door het gallicisme plaats: te Sint-Truiden

bevatten alle oude namen van dit type het woord plein: Sint Martens-, Sint Gangulphusplein, maar vloekend daarmee prijkt er de jonge benaming Heilige Hartplaats. Het provincialisme lei viert hoogtij te Antwerpen, en ook wel elders, sedert in 1868 een gemeentekommissie in de Scheldestad er de voorkeur aan gegeven heeft boven het Nederlands singel, dat een vroegere kommissie had voorgesteld. Klakkeloos en nodeloos hebben we een reeks vreemde woorden overgenomen in o.m. Coupure (Gent, Brugge), Perceestraat (Hasselt), Constitutiestraat (Antwerpen), Contributiestraat (Gent) en het welluidend nadeunende Aeroplaanlaan (in dezelfde stad). Onbewust-slepen we verouderde of gewestelijke woordvormen na als in Heilige Hertstraat, Biestraat (Sint-Amandsberg), Biekerfstraat (Antwerpen), en bezondigen we ons aan taalmonsters als rond punt, waarmee we ten allen prijze rond-point willen vernederlandsen: kunnen we er niet buiten, laten we dan hiervoor maar rondplein zeggen.

Een straatnaamtype waar iedere stad of dorp zich van bedient is dat waarin de naam van een andere, gewoonlijk naburige plaats is opgenomen is. Het goede Nederlandse gebruik vereist dat die naam de vorm van een bijvoeglijk naamwoord krijgt: Leuvenschesteenweg, Antwerpscheststraat, Maastrichterstraat. Zo'n namen van andere plaatsen vindt men ook wel ongewijzigd in straatnamen: Gentstraat (Brugge), Lakenstraat (Brussel). Dit gebruik is als verouderd en gewestelijk te verwerpen, behalve als het opzettelijk gegeven namen in een vreemde taal of taalvorm betreft: Bomastraat (Gent), Bataviastraat (Amsterdam), of als daarmee een historische gebeurtenis herdacht wordt: Waterlooaan (Brussel), Waterlooplein (Amsterdam). Omschrijvingen als Stoenweg van, naar, op Charleroi kunnen niet als Nederlands doorgaan.

Uit het tot hertoe gezegde volgt dat in het taalordenend en taalzuiverend werk waar we ons sedert enkele tientallen jaren hebben aangezet ook de straatnamen dienen betrokken te worden.

Maar onze kritiek beperkt zich niet tot het zuiver taalkundige, tot de taalvorm van de straatnamen, — ook de begripsinhoud geeft aanleiding tot bezwaar. De namen op zich zelf gaan evenmin vrij uit, de keuze is niet altijd gelukkig geweest. Hier moeten we dadelijk onderscheid maken tusschen twee groepen, die we de historische en de moderne kunnen noemen.

De namen van de eerste groep, de historische, zijn eeuwenoude, goedgetroffen vondsten van de spraakmakende gemeente, en met evenveel recht als de aloude, schilderachtige stratenaanleg, kunstwerk te noemen. Ze zijn en blijven een levende afspiegeling van een soms vergeten verleden. Zo treft ons het voortleven van oude

woorden in naamparen als Warmoesberg (Brussel) en Warmoesstraat (Amsterdam), Borgwal (Brussel) en Burgwal (Amsterdam), Kolvenierstraat (Antwerpen) en Kloveniersburgwal (Amsterdam), en zien we de historische eenheid van de Nederlanden door het plaatselijk taalgebruik bevestigd. Zulke namen zullen we als familie-erfstukken met vrome zorg behouden en onderhouden. Behouden wil zeggen, ze niet roekeloos opgeven en vervangen zoals voor dezen te vaak gebeurd is. Tot het onderhoud behoort de wijziging van de spelling naar de thans geldende regels, wat we ook voor de gemeentenamen gedaan hebben. Het sluit niet in zich het herstellen van wat men in romantischer tijd als verbastering brandmerkte. Als een vroegere Kammerstraat (Antwerpen) thans voor iedereen Kammenstaat is, dan is dat zo beschikt door de soevereine wil van de spraakmakende gemeente en als zodanig in kracht van gewijsde gegaan.

De namen van de tweede groep, de moderne, steken tegen de andere af als oningereden stadhuisbodenksels en zijn, niet minder dan de 19de-eeuwse meetkundige stratenaanleg, als maakwerk te bestempelen. Door de snelle uitbreiding van de steden in de nieuwere tijd was dat als het ware een onontwikkbaar en internationaal euvel geworden. Bij ons is het op de spits gedreven omdat het, in een ongunstige tijd voor onze taal en volksaard, in hoge mate van vreemde geest doortrokken werd. Een zeer groot deel van de moderne Vlaamse straatnamen werden in het Frans of naar Frans model gedacht, en zijn dus bewuste of onbewuste, vaker slecht dan goed gelukte vertalingen. Namen als Volksverheffingstraat (Aalst), om maar te zwijgen van 's Lands Roemlaan (Brussel), zien er misschien draaglijk uit op het papier maar zijn niet geschikt voor het mondeling gebruik. Het is niet te verwonderen dat zulke boekwoorden moeilijk ingang vinden, en vaak, zelfs in zuiver Vlaamse steden en bij Vlaamssprekenden, zich niet handhaven tegenover de Franse vertaling, die in werkelijkheid het origineel is.

Vooraf in twee richtingen is het hier tot bedenkelijke uitwassen gekomen. Ten eerste zijn er een overvloed van woorden aan de straatnaamgeving dienstbaar gemaakt, die veel te schoon en te plechtig klinken voor de dagelijkse omgang van Jan en alleman. De straatnamen, waarin allerlei edele begrippen als bedrijvigheid, naarstigheid, spaarzaamheid, liefdadigheid enz. enz. gehuldigd worden, zijn een erfenis van een tijd toen men zeer veel van woorden verwachtte om de mensheid gelukkig te maken. Juist door de overdaad missen ze ten slotte in onze meer bezonnen tijd de oorspronkelijk beoogde indruk. Hetzelfde geldt ten tweede van de talloze namen van plaatselijke en tijdelijke beroemdheden

die ons op de hoeken van de straten worden voor ogen gehouden. Dat pleit stellig voor ons goed en gul hart, maar tevens belicht het de bescheidenheid van onze eisen ter verouwing en de begrensdheid van onze gezichteinder. Dat de twee soorten van namen in die mate alleen in ons land, en over het algemeen veel meer in kleinere dan in grotere steden voorkomen schijnt ons een bekrachtiging van onze zienswijze te zijn. Iets als een waarschuwing zijn ook de vrijheden die het geëerde publiek er zich mee veroorlooft als het b.v. te Antwerpen van Marconistraat Macaronistraat en van Coquilhatstraat Chocolatstraat maakt, of de verstrooidheid waarvan het de gevolgen moet dragen als het te Brussel of elders de Vooruitgang- en de Vooruitzichtstraat of de Weldadigheid- en de Liefdadigheidstraat met elkaar verward.

Het kwaad is nu eenmaal gebeurd: we zullen om praktische redenen er ons voor wachten tot een algemene opruiming van alle mislukte namen te raden. Maar we kunnen toch trachten het beter te doen in de toekomst, en trachten oordeelkundiger te werk te gaan bij het dopen van de straten die nog na dezen op de wereld zullen komen.

Vroeger is men intussen niet zo bedachtzaam geweest om bestaande namen door nieuwe te vervangen, en dat is voor heden onze laatste kritiek op de moderne straatnaamgeving. Vele oude namen, als het ware uit de straat zelf ontstaan en met de straat vergroeid, hebben moeten plaats maken voor modern, slechtzittend confectiegoed. Het zit zo slecht dat meestal de oude historische naam bij de bevolking de enig gebruikelijke blijft. Haast in elke van onze steden zijn daar voorbeelden van: ik heb jaren lang te Sint-Truiden de Stapelstraat horen noemen eer ik ontdekt heb dat die officieel de Tiensche straat heet, en te Tongeren is de Sint-Truiderstraat voor alle ingezetenen de Kruisstraat gebleven. In al zulke gevallen aarzelen we niet aan te bevelen de oude volksnamen alleen als de officiële te erkennen en zo tevens de praktische moeilijkheden op te heffen waartoe de dubbelnamigheid aanleiding geeft.

Daarmee zijn we aan het einde van onze biecht gekomen. Hoe zullen we nu het best te werk gaan om ons leven te beteren? De beschikking over de straatnaamgeving ligt bij de gemeentebesturen, maar de stoot tot een herziening zal misschien wel van de belangstellenden onder de gemeentenaren moeten uitgaan. In afwachting staat het deze laatste vrij, voor weifelingen en onregelmatigheden in de schrijfwijze die de naam zelf niet raken, te trachten voor eigen rekening een regel te vinden. Toch hebben we te voorkomen dat door ongeordend ingrijpen van allen en ieder de verscheidenheid en ongebondenheid

nog groter wordt. Daarom heeft de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie, die behalve de studie van de plaatsnamen ook de zorg voor de plaatsnamen als haar taak beschouwt, een grondig en stelselmatig onderzoek van het hele straatnaamvraagstuk ondernomen. Aan uw dienaar werd opgedragen dat onderzoek voor te bereiden en in te leiden en de nodige richtlijnen voor te stellen en op te stellen. Onder de titel *Theorie en Praktijk van de Straatnaamgeving* zal van zijn hand

een omstandige uiteenzetting in de Handelingen van de Commissie en ook afzonderlijk verschijnen. Hij heeft van de gelegenheid die hem hiertoe door de B.N.R.O. werd geboden gebruik gemaakt om u een en ander — het dringendste en zakelijkste — daaruit mee te delen, en hun die er meer van willen weten te wijzen waar zij dat kunnen vinden.

J. LEENEN.
Lid van de Koninklijke Commissie
voor Toponymie en Dialectologie.

KRONIEK VAN DE FAMILIEKUNDE

Het Repertorium van Vlaamsche Familie- of Sibbekundigen.

Wanneer aan stamboom of kwartierstaat begonnen wordt, kunnen we de eerste gegevens die we noodig hebben, doorgaans gemakkelijk bijeenbrengen aan de hand van familiepapieren, doodbrieven, bidprentjes en mondelinge inlichtingen verstrekt door oudere familieleden. Op deze manier geraken we wellicht een paar generaties ver, maar om verder op te klimmen, dienen we op andere bronnen beroep te doen, in de eerste plaats op de registers van den Burgerlijken Stand. Behooren we tot een bodemvaste familie, dan zullen we de gezochte namen en data vinden in de registers van den B. S. van onze woonplaats of van naburige gemeenten en kunnen we ons persoonlijk ter plaatse begeven om de noodige opzoekingen te ondernemen. Zijn onze voorouders echter uit een andere streek van het land afkomstig, dan zijn de zaken eenigszins anders gelegen; de noodige inlichtingen dienen dan schriftelijk ingewonnen te worden en we zijn verplicht beroep te doen op de diensten van den ambtenaar van den B. S. van de betrokken gemeente, die ons, indien onze vragen precies genoeg gesteld zijn, tegen de door de wet vastgestelde voorwaarden, uittreksels uit de ons interesseerende akten bezorgt.

De meerderheid van de bedienden van den B. S. kwijten zich van deze taak op bevredigende wijze, voor zoover we hen niet te dikwijls lastig vallen en niet te veel uittreksels vragen, waar we kunnen van hen niet verwachten dat de opzoekingen met evenveel doorzettingsvermogen en speurzinnigheid worden uitgevoerd, als dit het geval is voor opzoekingen die we zelf verrichten. Dit is een eerste bezwaar tegen deze methode; een tweede bestaat hierin dat, zoodra de opzoekingen ietwat uitgebreid zijn, de onkosten tamelijk hooge sommen beloopten, die niet altijd binnen het bereik blijven van den doorsnee-familiekundige.

Wanneer we tot in de 18^e eeuw en vroeger teruggaan, beschikken we niet meer over de registers van den B. S. en dienen we onzen toevlucht te nemen tot de oude parochieregisters. Dit kan eventeens voor onze rekening

gedaan worden door de bedienden van den B. S., doch indien we voor dit werk op hen beroep doen, komt een derde nadeel zich bij de twee bovenvermelde voegen, namelijk dat deze personen over het algemeen weinig of niet vertrouwd zijn met het oude schrift en de oudere akten dus niet kunnen ontcijferen.

Dit alles om tot het besluit te komen dat de ideale oplossing hierin zou bestaan de opzoekingen in B. S.-en parochieregisters te laten ondernemen door één ter plaatse gevestigden familiekundige die zijn taak met toewijding, kennis van zaken en oereambtelijk zou vervullen.

De eenige moeilijkheid is nu deze « witte raaf » te ontdekken. Hier biedt het « Repertorium van Vlaamsche Familie- of Sibbekundigen » uitkomst, want in zijn eerste deel vermeldt het naam en adres van de medewerkers die bereid zijn opzoekingen te ondernemen in de B. S.- en parochieregisters van ongeveer 250 gemeenten van ons land.

Om redenen van practischen aard werd voorloopig afgezien van het drukken van het Repertorium, doch dit is geen hinderpaal voor zijn benutting. Indien U wenscht te vernemen wie bereid is U bij uw opzoekingen in een bepaalde gemeente te helpen, richt U tot den bewerker van het Repertorium, die U graag het gevraagde adres bezorgt, voor zoover natuurlijk er in bedoelde gemeente reeds een medewerker gevonden werd. Hier leggen we den vinger op een zwakke plek van het Repertorium, namelijk dat we nog maar over correspondenten beschikken in 250 gemeenten en er dus nog tal van gemeenten van het Vlaamsche land zijn waar we geen medewerkers hebben; dit heeft natuurlijk voor gevolg dat we aan een aantal aanvragen geen voldoening kunnen geven.

Het is uw taak hierin verbetering te brengen. Meldt U als correspondent indien U over de noodige bevoegdheid en tijd beschikt of laat ons weten welke personen uit uw omgeving bereid zouden zijn hun medewerking te verlenen.

Thans laten we hier een paar richtlijnen volgen waarmee bij aanvragen aan onze correspondenten dient rekening gehouden :

1° stelt uw vragen zoo duidelijk mogelijk en vermeldt uitvoerig wat U reeds weet betreffende de personen in kwestie. We stellen maar al te dikwijls vast dat vraagstellers denken dat de persoon aan wien ze inlichtingen vragen even goed met hun stamboom of kwartierstaat vertrouwd is als zij zelf. Het verdient aanbeveling de volledige samenstelling op te geven van het gezin waartoe de gezochte personen behooren, met bijvoeging van getuigen bij het huwelijk en peters en meters bij het doopsel der kinderen.

2° wordt niet ongeduldig wanneer U niet na een paar dagen antwoord op uw vragen ontvangt, U dient er rekening mee te houden dat sommige vragen tamelijk

uitgebreide opzoekingen vergen en dat onze medewerkers veelal verplicht zijn te wachten tot ze over een vrijen middag kunnen beschikken vooraleer ze uw vraag kunnen behandelen.

3° vergeet niet postzegels voor antwoord bij uw aanvragen te voegen.

4° laat niet na te bedanken voor de inlichtingen die U door onze correspondenten verstrekt worden ; het is een elementaire beleefdheid en het zal onze medewerkers aanmoedigen om voort te gaan met de hulpverlening op familiekundig gebied.

Nota : in een volgende bijdrage handelen we over de twee andere rubrieken van het Repertorium, namelijk de lijst van de bestudeerde families en de lijst van de bewerkte archieffondsen (andere dan B. S. en parochie-registers).

FAMILIEKUNDIGE VRAAGBAK

II

6. Jan-Baptist BERTEELE, zoon van André en van Maria-Theresia VERHELLE werd te Wevelgem geboren op 6-11-1750.

Men vraagt : geboorte-, huwelijks- en overlijdensplaats en -datum van zijn beide ouders.

7. Uit het echtpaar Livinus LILIART (of LELIAERT), soldaat en Maria-Anna LA CSERM (of LA CHERRE) werden te Mechelen (O. L. V. parochie) van 1701 tot 1705, vier kinderen gedoopt. Een van deze, de zoon Jacobus, huwt te Moerkerke op 10-8-1751 met BOLLE Jacoba uit Sint-Margriet en sterft aldaar op 30-7-1769. Uit dit laatste paar worden te Moerkerke van 1754 tot 1767, zeven kinderen geboren. Daarna geraakt men het spoor van de familie weer bijster.

Ten einde aanknoopingspunten te vinden voor verdere opzoekingen, vraagt men : elk voorkomen van de familienamen LILIART (of LELIAERT) en LA CSERM (of LA CHERRE).

8. Joannes VOLS huwt op 22-1-1754 te Waarschoot met (Maria)Petronella ENGELS ; getuigen bij het huwelijk waren : Anastasius BOUCKAERT en Anna-Josepha ENGELS. Hij overlijdt in hetzelfde dorp op 4-9-1794 in den ouderdom van 73 jaar ; de overlijdensakte vermeldt : 1° dat hij de zoon is van Judocus ; 2° dat hij geboren is te Brugge (Sint-Salvatorsparochie).

Men vraagt : 1° den geboortedatum van Joannes VOLS (\pm 1721) ; 2° de namen van zijn ouders.

9. Philippe-Hubert VAN ACKERE, geboren te Gullegem op 28-11-1756, huwt te Moeskroen op 15-5-1778 met Séraphine PENEZ, geboren te Moeskroen op 5-9-1754, als dochter van Jean-Baptiste en van Maria-Agnes DE LA PORTERIE ; zij overleed te Meulebeke op 22-5-1794.

Men vraagt : 1° overlijdensplaats en -datum van Philippe-Hubert VAN ACKERE ; 2° geboorte- huwelijks- en overlijdensplaats en -datum van de ouders van Séraphine PENEZ.

10. Men vraagt alle voorkomen van den familienaam LEGEIN.

11. Men vraagt elk voorkomen van den familienaam SANGERS of ZANGERS.

12. Wie meldt er zich als correspondent voor volgende gemeenten : Aartrijk, Arendonk, Gits, Hamme, Hansbeke, Hasselt, Heist-aan-Zee, Hoogdele, Koolskamp, Ledegem, Lichtervelde, Lovendegem, Middelburg, Minderhout, Moerkerke, Nevele, Oekene, Oud-Turnhout, Passchendale, Poppel, Ruddervoorde, Rumbleke, Rutten, Sinaai, Sint-Margriet, Sint-Pieters-Lille, Tessenderloo, Vinkt, Weelde, Wervik, Westkapelle, Westmalle, Wevelgem, Wingene, Zele, Zomergem, Zwevezele ?

Deze lijst vermeldt de boeken en brochures, alsook de belangwekkende bijdragen in tijdschriften, verschenen tusschen 1 Januari en 31 December 1944, welke betrekking hebben op Vlaamsch België.

Eerst wordt een overzicht gegeven per onderwerp: Archieven, Bibliographie, Bouwkunst, Familie- en Persoonsnamenkunde, Fauna, Flora, Geschiedenis, Levensberichten, Menschenkunde, Plaatsnaamkunde, Taalkunde en Volkskunde. Elke onderverdeling is in den breedst mogelijken zin opgevat.

Volgt dan de Boekenschouw over Streek en Dorp, waarover iets gevonden werd. Daarin wordt dikwerf naar een bron van algemeen aard verwezen, waarin iets verscheen over Streek of Dorp, dat afzonderlijk meldenswaardig is.

De samensteller is de eerste om te getuigen dat deze lijst ver van volledig is; dankbaar ontvangt hij aanmerkingen en aanvullingen.

Maurits VAN COPPENOLLE.

De gebruikte afkortingen zijn:

Ant. = Antwerpen.

Bg. = Brugge.

B. O. K. = *Belgisch tijdschrift voor Oudheidkunde en Kunstgeschiedenis*, XIV, 1944; er verscheen een aflevering.

Bs. = Brussel.

E. S. B. = *Eigen Schoon en de Brabander*, XXVII; één aflevering.

Ha. = *Hamer*; geïllustreerd maandblad, orgaan van de Germaansche Werkgemeenschap Vlaanderen, II, er verschenen acht n^o; elk n^o is afzonderlijk gepagineerd.

He = *Heemkunde*, tweemaandelijksch orgaan van het Verbond voor Heemkunde, III, er verschenen vier n^o; de paginering loopt door sedert het verschijnen en gaat voor 1944 van 109 tot 140.

O. Z. = *Oostvlaamsche Zanten*, XIX, twee afl. tot blz. 48.

T. = *Toerisme*, orgaan van den Vlaamschen Toeristenbond, XXIII; er verschenen 14 n^o.

T. G. F. = *Tijdschrift voor Geschiedenis en Folklore*, uitgegeven door den Koninklijken Oudheidkundigen Kring van Ant. VII, er verschenen 2 n^o.

V. = *Volkskunde*, driemaandelijksch tijdschrift voor de studie van het Volksleven, LXVI; er verschenen 2 n^o.

V. D. W. — *Feestbundel H. J. VAN DE WIJER*, den jubilaris aangeboden ter gelegenheid van zijn vijfentwintigjarig hoogleraarschap aan de R. K. Universiteit, te Leuven, 1919-1943, uitgegeven door Dr. H. DRAYE; twee deelen, Leuven, Instituut voor Vlaamsche Toponymie.

V. K. = *Volk en Kultuur*, Weekblad voor Volksche Kunst en Wetenschappen, III (tot 15 Jan. 1944), IV, (tot 29 Juli 1944).

Ook enkele veel voorkomende persoonsnamen hebben wij tot hun initialen herleid.

F. L. G. = F. L. Ganshof.

J. H. = J. Helsen.

J. V. O. = Jozef van Overstraeten.

M. E. = Marc Eemans.

I. ALGEMEENE VAKKEN.

Archieven.

Maurits VAN HAEGENDOREN, *Behandeling van een Gemeentearchief*, He, 133-135.

Bibliographie.

J. F. VANDERHEYDEN, *Bibliographie van de Neerlandistiek*, V. D. W. II, 129-138.

J. VAN OVERSTRAETEN, *Heemkundige Bibliographie vanaf 1940*, He, 139-140.

Bouwkunst.

Simon BRIGODE, *Les églises gothiques de Belgique*, Bs. Cercle d'Art.

Marc EEMANS, *Vlaamsch Kasteelenboek*, Bs. De Burcht: betreffende Aartselaar (Kleidaal), Antwerpen (Het Steen), Bachte-Maria-Lerne (Ooidonk), Beersel, Bornem, Broechem (Bossenstein), Deurne (Antw.) (Sterkshof), Elewijt (Rubenstein), Gaasbeek, Genk (Bokrijk), Gent ('s Gravensteen), Gestel Rameijer), Gijsegem, 's Gravenwezel, Groot Bijgaarden, Heks, Heverloe, Hoogstraten, Ingelmunster, Laarne, Leefdal, Machelen (bij Brussel) (Beaulieu); Meise (Bouchout), Moorsel, Mortsel (Cantecroy), Oostmalle, Overijssche, Poeke, Rijkel, Rijkhoven (Alden Biezen), Rotselaar (Ter Heiden), Rumbeke, Schelle, (Lare), Sint Kruis (Male), Sint-Pieters-Rode (Horst), Steenokkerzeel, Ternat, Torhout (Wijnendale) Turnhout, Vorselaar, Westerloo, Wulveringem (Beauvoorde), en Zolder (Vogelzang).

R. LEMAIRE, D. ROGGEN en S. LEURS : *Bij het ontstaan der Brabantse Hooggotiek*, Ant., Standaard.

Lieven de MAESSCHALCK, *Boerderijbouw in België*, Bs. Simon Stevinsuitgeverij.

Familiekunde, Persoonsnamenkunde, enz.

A. A. BEECKMAN, *Persoonsnamen in de Nederlandse toponymie*, V. D. W. I, 21-24.

Familiekroniek, Bg. De Kinkhoren.

D. JODOGNE, *Buts et méthodes de l'anthroponymie* (met twee kaarten), V. D. W. I, 137-154.

Fortuné KOLLER, (publié sous la direction de —), *Annuaire des familles patriciennes de Belgique*, 4e jaat (1944) met portretten en illustraties.

Jan LINDEMANS, *Bijdragen tot de geschiedenis en en de Beteekenis van de Vlaamse Persoonsnamen*, Turnhout, J. Van Mierlo-Proost. (eerste deel).

J. MELKENBEECK, *Inleiding tot de Wapenkunde*, met 117 teekeningen in den tekst, Bs. Irminreeks, Nr 7.

W. PEE, *Familienamen en bijnamen te Staakte* (met een kaart) [Gemeente Lokeren], V. D. W. I, 237-272.

Repertorium van Vlaamse Familie- of Sibbekundigen, T. 85, 86 en 125.

E. VERSTRAETE, *Oude Zuid-Brabantse Wapens met huismerken*, Ha. Maart, 2-3.

Id., *De Pioniers der Huismerkenkunde*, Ha. April, 27-28.

Fauna.

A. RUTGEERS, *Onze Zoetwatervisschen in den Volksmond*, Ha. Juli, 6-7.

Flora.

Adolphe BUYSENS, *Plantes curieuses*, illustré par l'auteur, Bs. A. De Boeck.

J. VAN OVERSTRAETEN, *Moetbezieboomen in Vlaanderen*, T. 57-58 en 99-100.

A. RUTGEERS, *Vischverdoovende Planten in Vlaanderen*, Ha. Mei, 31-32.

Geschiedenis.

D. BOCKSTAEL, *Boduognat, roi des Nerviens*, Bs. Les éditions draps, coll. Epopées, récits et légendes de Belgique.

Jacques BREUER, *La Belgique Romaine*, Bs. Coll. Notre Passé.

Arthur DE BRUYNE, *De beteekenis van den Gulden-sporenslag*, V. K. IV, 229-231.

Id., *Het Groot Privilege van Maria van Bourgondië*, V. K. IV, 217-219 (naar aanleiding van het boek van P. van Ussel, *Maria van Burgondië*).

Jef CRICK, *Monica, historische roman uit de 16e eeuw*, Ant. Boekuil en Karveel (herwerking van « De Ridder van het slot van Laarne »)

Jan DENUCE, *De Vlaamse en de Antwerpse Admiraliteit*, met een voorwoord van R. VAN ROOSBROECK, en 16 illustraties buiten den tekst, Bs. Irminreeks, n° 5.

A. VAN ELSLANDE, V. SPEECKAERT, J. DE VUYST, *Lijst van de Zuid-Nederlandse Rederijkerskamers uit de XVe en XVIe eeuw*, Jaarboek De Fonteyne, 9-32.

Alfred VAN DER ESSEN, *le Cardinal-Infant, et la politique européenne de l'Espagne, 1609-1641*, Tome I, 1609-1634, Bs. Editions Universitaires.

L. VAN DER ESSEN, *Le siècle des Saints*, Bs. Coll. Notre Passé.

Id., *De gulden eeuw onzer Christianisatie, VIIe-VIIIe eeuw*, Diest, Pro Arte.

L. VAN DER ESSEN & G. J. HOOGEWERFF, *De Historische gebondenheid der Nederlanden*, Bs. Editions Universitaires.

F. L. GANSHOF, *Over Stadsontwikkeling tusschen Loire en Rijn, gedurende de Middeleeuwen*, Ant. N. V. Standaard, (vermelding van Ant. Bg. Bs. Gent, Ieper, Leuven en Mechelen).

Id., *La Flandre sous les premiers comtes*, Bs. Col. Notre Passé.

Id., *Vlaanderen onder de eerste graven*, Ant. N. V. Standaard (vertaling van voorgaande).

Id., *Qu'est-ce que la féodalité*, Bs. Coll. Lebègue.

Id., *Pages d'histoire*, Bs. Editions Universitaires, 2e uitgave.

R. DE GRUYSE, *Vlaanderens Haringbedrijf in de Middeleeuwen*, Ant. De Seizoenen, nr. 49.

Else HOCKS, *Adriaan VI, Paus uit de Nederlanden*, Bg. De Kinkhoren, Historische bibliotheek.

Jaarboek der Koninklijke Souveraine Kamer van Rethorika van Vlaanderen, « De Fonteyne », 1944.

Jane DE JONGH, *Marguerite d'Autriche*, (vertaald uit het Nederlandsch door L. Roelandt). Bs. Ch. Dessart.

M. LOBET, *L'Épopée belge des Croisades*, Liège, Solidi. Id., *Histoire mystérieuse et tragique des Templiers*, Liège, Solidi (3me édition).

- E. LOUSSE, *Le Moyen-Age*, Bg. Desclée de Brouwer.
- Théo LUYCKX, *Op den drempel der Geschiedenis van het Vlaamsche Volk. De Germanen en hun expansie in onze gewesten*, Bs. Basisreeks, Nr. 22-22a.
- R. DE MAEYER, *De strijd om onzen bodem tusschen Romeinen en Germanen*, Bs. De Burcht, Irminreeks, n° 9.
- E. DE MOREAU, S. J., *L'Eglise en Belgique, des origines au début du XXe siècle*, Bs. Editions Universelles (de omslag vermeldt 1945, de binnentitel 1944; het werk verscheen einde Dec. 1944).
- Ludwig PFANDL, *Filips II, zijn leven en zijn tijd*, (Nederlandsche vertaling van Firmin Mortier) Ant. Nederlandsche Boekhandel.
- Fl. PRIMS, *De kloosterstobeweging in Brabant in de XVe eeuw*, Mededeelingen Kon. Vla. Ac. Ant. De Standaard.
- J. SCHEERDER, *De Inquisitie in de Nederlanden in de XVIe eeuw*, Ant. Nederlandsche Boekhandel.
- R. DE SCHEPPER (Kan.), *Inleiding tot de studie der Kerkgeschiedenis*, Bg. Karel Beyaert, vierde druk (de eerste uitgave is van 1918).
- Tentoonstelling. *Uit ons groot Verleden*, 8-16 April 1944. Gemeenteschool Quellinstraat, Ant. (synthetisch geschiedkundig overzicht van onze gewesten tot 1830).
- Charles TERLINDEN, *La révolution de 1830 racontée par les affiches*, Bs. Editions Universitaires. (2de uitgave).
- Vict. TOURNEUR, *Les Belges avant César*, Bs. Coll. Notre Passé.
- Paule VAN USSEL, *Maria van Bourgondië*, Bg. De Kinkhoren, Historische Bibliotheek.
- Emiel VALVEKENS, O. Pr., *Philips II, Koning van Spanje, Vorst der Nederlanden*, Bg. De Kinkhoren, Historische Bibliotheek.
- Id., *Arnold van Leefdael, Prelaat van Averbode*, Bg. (de titelpagina geeft 1943; het werk verscheen in Feb. 1944).
- Adolf WOEDSTAD, *Het oproer der Gentenaeren onder Keizer Karel V*, Gent. De Dageraad.
- G. VAN DE WOUDE en R. WATTHY, *Vlaanderen's territoriale en militaire ontwikkeling onder de Graven*, Ant. Die Keure.
- Levensberichten.**
- John BARTIER, *Charles le Téméraire*, Bs. Charles Dessart.
- P. BONENFANT, *Philippe le Bon*, Bs. Coll. Notre Passé.
- F. R. BOSCHVOGEL, *Pastoor J. Leroy* (Haringe, 8 Aug. 1858-Veurne 16 Nov. 1939). Tielt, Lannoo, Westvlaamsche Boogaard, n° 1.
- Id., *Robrecht de Fries, de grootste Graaf van Vlaanderen*, Tielt, Lannoo, Dietsche Gestalten, n° 1 (2de uitgave).
- G. CELIS, pr. JOSSE STEYAERT, *uitvinder?* O. Z. 36-38.
- Jef CRICK, *Karel-Lodewijk Ledeganck*, (Eekloo, 9 Nov. 1805 — Gent, 19 Maart 1847). Uitgave Campo Santo, St-Amandsberg.
- Id., *P. P. Rubens, De Roman van zijn leven*, Ant. Boekuit en Karveel.
- Kan. A. DE COENE, *Edward De Gryse, deken van Kortrijk. Zijn Leven, zijn Werk*, (Roeselare, 16 Maart 1848 — Kortrijk, 14 Februari 1909), Bg. Groenijs.
- (H. DRAYE), *Biographie en Bibliographie van H. J. van de Weyer*, V. D. W. I, 2-17.
- Michiel ENGLISH, pr., *Godelieve van Gistel*, Bg. De Kinkhoren, Heiligen van onzen stam.
- H. DE GOLESCO & A. DE WEISME, *Marie Henriette, reine des Belges*, (1836-1902), Bs. Renaissance du Livre.
- Jan HENDRICKX, *Jacob van Artevelde*, V. K. IV, 238-240, 246-249 en 258-260.
- HUMANIST, *Heiligen van onzen stam, Rembergt van Torhout*, V. K. 14, 37-39 (uitvoerige bespreking van het boek van G. Meersseman).
- Id., *Gedenkdagen, Ferdinand Verbiest* (Pittem, 9 Oct. 1623 — Peking, 27 Jan. 1688) V. K. III, 823-824.
- Ferdinand GYSSENS, *Wilhelm Heinrich RIEHL*, (1823-1897), *Baanbreker der Volkskunde als Wetenschap*, Bs. De Burcht.
- P. DE KEYSER, *In Memoriam, Jonkheer Jozef Maertens de Noordhout, Oud-beuverdeken van de Fonteyne* (1872-1941). Jaarboek De Fonteyne, 106-118.
- Id., *Een miskende Gentsche figuur: Joseph-Jakob Kieckenpoost, 1773-1837*, O. Z. 1-10.
- Id., *Over 'n paar merkwaardige tijdgenooten van J. J. Kieckenpoost: R. G. Dubosch en J. J. Steyaert. Een Naschrift*, O. Z. 34-36.
- Id., *In Memoriam, Prof. Karel Verlat* (1889-1944), O. Z. 45.
- M. DE MEYER, *In Memoriam: Jozef-Firmin Vincx* (Hoeleden, 19 Juni 1875 — Heverlee 10 Aug. 1941) V. 251.
- Rosa MINNAERT, *Pol de Mont als Volkskundige*, met een Bloemlezing uit het volkskundige werk van Pol de Mont, Bs. De Burcht.

- F. VAN OLDENBURG-ERMKE, *Servaas van Maastriecht*, Bg. De Kinkhoren, Heiligen van onzen stam.
- Tony PAAPS, *De Heilige Gummarius in de literatuur, de liturgie en de Volksvereeniging*; kritische studie, Ant. De Nederlandsche Boekhandel.
- Leo SIMOENS, *De Nestor der Heemkundigen: Karel van Nyen*, V. K. 22-25.
- Id., *Een bescheiden zanter: Frans Coeckelberghs*, (Heist-op-den-Berg, 10 Februari 1859-Middelburg, Zeeland, 4 September 1918), V. K. IV, 176-177.
- H. J. VAN DE WIJER, in *Memoriam Prof. J. Salmans, S. J.*, Kon. Vl. Academie, Verslagen en Mededeelingen, 1944.
- Hans VAN WERVEKE, *Jacques van Artevelde*, Bs. Coll. Notre Passé.
- Jos. VERMEULEN, *In memoriam: Griffier Georges V. Van Loo, Apotheker Pol Stepman*, O. Z. 22.
- Joris WILLEMS (kleinzoon), *Was Jan-Frans Willems Christen? met een schrijven van zijne Eminentie Kardinaal Van Roey, Aartsbisschop van Mechelen*. Ant. Boekuil en Karveel.

Menschenkunde.

- J. DE ROECK, *De Belgische Demographie en de ongelijke voortplanting van Vlamingen en Walen*, Bs. Irminreeks, n° 4.
- H. ROOSES, *Het probleem der Frankische begraafplaatsen*, V. D. W. II, 303-334.
- G. SCHAMELHOUT, *Anthropologie van het Nederlandsche Volk*.

Oudheidkunde.

- M. GYSSELING, *De Romeinse kustverdediging in Belgica Secunda, volgens de Notitia Dignitatum*, V. D. W. II, 287-301.
- G. MEERSSEMANN O. P., *De heemkundige en het archeologisch bodemonderzoek*, He. 109-111.
- Vaast STEURS, *Juridische aspecten en wettelijk statuut van het archeologisch bodemonderzoek en van de opgravingen*, He. 112-114.
- Ch. STEVENS, *Quelle fut en Belgique la dernière invasion de la mer? Publications de l'Association des ingénieurs de la faculté de Mons*, n° 87, blz. 437-446.
- H. VAN DE WEERD, *Inleiding tot de Gallo-Romeinse Archeologie der Nederlanden*, Ant. N. V. Standaard.

Plaatsnaamkunde.

- A. CARNOY, *Dieren in de Vlaamische Toponymie*, V. D. W. I, 39-56.
- H. DRAYE, *Twintig jaar toponymisch onderzoek in Vlaanderen (met een kaart) (per provincie: West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen, Antwerpen, Brabant, Limburg en Luik)*, V. D. W. I, 61-118.
- J. HELSEN, *Stilistische opmerkingen bij dorpskeurboeken uit de Kempen*, V. D. W. I, 119-135 (Brecht-Deurne - Esschen - Geel - Grobbendonck - Heist-op-den-Berg - Herenthout - Hoogstraten - Herentals - Kasterlee - Mol - Oostmalle - Retie - Schoten - Tielen - Tongerlo - Turnhout - Vorselaar - Westerloo - Wuustwezel - Zandhoven).
- P. L. PAUWELS, *Metsel, Meersel, Meinaard en Meinaardshoven in de toponymie*, V. D. W. I, 219-236.
- K. ROELANDTS, *Bijdrage tot de studie van de « acum » namen*. V. D. W. I, 289-339 (Ambie, Kortich, Kuntich, Opgrimbie, Peutie, Retie en Wilrijk).
- A. STEVENS, *Toponyme en dialectologie. Beschouwingen in verband met de Nederlandsche dialectvormen van enkele Haspengouw's plaatsnamen*. V. D. W. I, 365-393.
- A. VINCENT, *Quelques toponymes de Belgique*, V. D. W. I, 447-458.
- J. DE WILDE, *Watertoponiemen uit Noord-Waasland*, V. D. W. I, 459-472.
- E. DEWOLFS, *Nag over de etymologie van Bekkelein en Velp*, V. D. W. 473-484 (Geldenaken, Leuven, Neerheilissem en Tienen).

Taalkunde. (alleen in verband met Heemkunde).

- Guido GEZELLE, *Laquila tot woordenboek omgewerkt door J. Craeynest*, Tielt, Lannoo.
- Id., *Vlaamse Spreuken, verzameld uit den Duikalmannak*, Tielt, Lannoo.
- L. GOEMANS, *Uit Prof. P. Willems' dialectkundig archief*, V. D. W. II, 79-84.
- L. GROOTAERS, *Heemkunde en Dialectstudie*, He. 117-119.

Volkskunde.

- A. VAN DEN ABEELE, *Een overrechtse Nieuwjaarswensch*, O. Z. 15.
- L. BATAILLE-HIEL, *Vijf Volksliedjes*, O. Z., 16-18.
- Piet BLOMME, *Meifcesten in Vlaanderen*, V. K. IV, 145-148.

BOND VAN WESTVLAAMSCHE FOLKLORISTEN, 't Beertje, *Volkskundige Almanak*, 1945. (vierde jaar).

Emiel BUYSE, *Wintertijd in het Oude Zwinland*, Ha. Jan. 2-5.

Magda CAFMEYER en Hervé STALPAERT, *Volkverweer in Oorlogstijd*, 't Beertje, *Volkskundige Almanak*, 1945, 30-63.

Jozef CONTRYN, *Het Poppenspel in den Westhoek*, Ha. Jan. 28-30.

Maurits VAN COPPENOLLE, *Sint Elooi in het Volksleven*. Ant. Boekuil en Karveel.

Aimé DE CORTE, *Bijgeloof in Vlaanderen, en andere folkloristische bijdragen*, ingeleid door Jan De Schuyter, Ant. Boekuil en Karveel.

Gustaaf COUCKE, *Onze voormalige « Schaperieën »*, He. 135-136.

Lucien CRICK, *Exposition d'images populaires*.

Jan DUPONT, *De Practische Schilder, Geschiedenis, Techniek en Folklore*, Ant. Boekuil en Karveel.

Marc. EEMANS, *Het Nederlandsche Volksboek*, Ha. Jan. 12-13.

Michiel ENGLISH, pr., *Landelijke Mariakapellekes in Vlaanderen*, Roeselare, Hernieuwenuitgaven.

F. VAN ES, *Waesch Sagenboek*, Gent, Oostvlaamse Folkloristen.

Jef VAN EYCK, *De Apotheker, gezien in 't licht der Historiek, der Techniek, Beeldende Kunsten en Folklore*, Ant. Boekuil en Karveel.

R. FONCKE, *Een Mechelsche verwensing: « Loopt naar de mik! »*, V. D. W. II, 335-338.

Leon DEFRAÏE, *De Vinckenliefhebberij in Vlaanderen*, Winterhulp, maandschrift, Juni 1944, 21-29.

Id., *Verloren Maandag*, id. Jan. 1944, 13-17.

Guido GEZELLE, *Vlaamse Spreuken, verzameld uit G. G. 's Duikmanak*, Tiel, Lannoo.

J. GOOSSENAERTS, (medegedeeld door —) *Voor- teekenen bij den dood van Karel de Grootte*, V. 252-253.

Id.: *Volkskunde in het Land van Ryen*, V. D. W. II, 339-368.

Ferdinand GYSSENS, *Het Bad*, Ha. Febr. 2-4.

Id., *Wilhelm Heinrich Riehl, Baanbreker der Volk- kunde als Wetenschap*, Bs. De Burcht.

Pol HEYNS, *Sint Antonius met zijn varken*, V. K. III, 791-792.

Emile VAN HEURCK, *Het Vlaamse Volksboek*, uit het Fransch vertaald door J. Truyts met een inleiding van P. De Keyser.

H. JESPERS, *Naar de Erfwacht, Inleiding tot de Heem- kunde*, Ant., De Nederlandsche Boekhandel.

Herman JOSPEN, *Het Volkslied in de Nederlanden*, V. K. IV, 121-123.

Laurent KESTELOOT, *De Voorstelling van het Booze Beginsel*, Ant. Boekuil en Karveel.

Lodewijk LIEVEVROUW-COOPMAN, *Volkskun- dige Sprokkelingen, Oude Gentsche typen en andere zantingen*, Gent, De Dageraad, 2^e uitgave.

Antoon LOWYCK, pr., *Oude Doopselgebruiken*, Bg. De Graal.

(Vervolgt).

BERICHTEN.

Van Heem tot Heem.

Wegens plaatsgebrek wordt deze kroniek uitgesteld tot volgend nummer. Alle briefwisseling over de werking der aangesloten heemkundige kringen tijdig in te sturen aan den Heer J. Van den Bussche, secretaris van het Verbond, Vischstraat, 47, Denderbelle.

Belangrijke adresverandering.

De voorzitter van het Verbond voor Heemkunde, E.P.G. MEERSSEMAN, O. P., vroeger gevestigd te Torhout, woont thans te Leuven, *Justus Lipsiusstraat*, 22.

Lidmaatschap.

Afzonderlijke leden-abonnenten : 20 fr. 's jaars. Heemkundige kringen : 20 fr. (kring-abonment) ofwel minstens vijf leden abonnenten ; toegestane vermindering voor tien leden : 180 fr. (18 fr. per lid) ; boven de tien leden : 17 fr. per lid.

Te storten op P. C. Nr. 301.821 van dhr. J. Van den Bussche, Denderbelle.

Mededeelingen van het

INHOUD

Van heem tot heem... een jaar na de bevrijding.	G. Meersseman, O. P.
Wenken voor het opmaken eener dorps-
geschiedenis.	Dr. G. Kramer.
Heemkundige methode in het onderwijs.	G. Van Wijnendale.
Kroniek van de Familiekunde.	A. Clabots.
Familiekundige vraagbaak, IV, (betr. : Levrie,
Stevens, Van Maele, Weenen, Van der Hagen,
de Backer, Monteyne, Benoit, Voorneulen, Caro).	
Werkplan voor een Heemkundigen Kring.	
Heemkundige bibliographie (slot).	Mts Van Coppenolle.

Verbond voor Heemkunde

Nr. 5

OCTOBER 1945

Wanneer we bezinnen over het jaar dat sedert de heugelijke Septemberdagen van 1944 verlopen is, en in rekening brengen welke verwarring noodzakelijk medegebracht werd door bezetting en bevrijding, dan blijkt al dadelijk dat de pessimisten zich vergist hebben in hun voorspellingen. Men had stoffelijke en geestelijke puinen voorzien, waarvan de opruiming alleen tientallen jaren zou duren, vooral aan den wederopbouw zou kunnen begonnen worden. Men zag, in de verbeelding, alle geestelijke waarden verbrand tot asche, waaruit geen phenix zou herrijzen.

Maar men vergat dat het leven niet stil staat, het leven van den geest zoomin als dat van de natuur, gelijk ook de boer verder ploegt en zaait onder het gebrom van bombardementsvliegtuigen, of op een eiland midden de overstromingen. Menschen sterven, leiders verdwijnen, het licht van veel geesten is gedoofd, maar wie aan dood en domper ontkwam, denkt voort.

En zoo werkte, in alle stilte, ook de heemkundige gedachte voort. Wie meende dat ze zou verkwijnen, midden het gewoel van de politieke passies, had het mis voor. Rijken verdwijnen, vorsten worden van den troon gestooten, maar het heem blijft. Het lokt nu des te meer, daar het de geborgenheid biedt, waaraan meer dan ooit behoefte gevoeld wordt. Nu beseft men dat heem liefde is.

Heemliefde verlangt ook diepere heemkennis, en zoo ging de heemkundige gedachte haar weg, zonder zich te storen aan de wilde passies, die eens zullen luwen. Op enkele uitzonderingen na werkten alle heemkundigen bij zich zelf voort, hun opzoekingen werden hoogstens een paar weken gestoord door de militaire operaties of door de troebele atmosfeer, die in elke stad en in ieder dorp heerschte, zij het ook in zeer verschillende mate. De heemkundige kringen vielen stil, maar de leden werkten afzonderlijk door, de meesten althans. We kregen het bewijs daarvan vooreerst in de talrijke brieven van onze correspondenten. « We werken voort, zoo schrijven ze bijna allen, maar de organisatie loopt spaak; de menschen verkeeren in een zegeroes en halen de dolste streken uit; voor kultureele dingen zijn ze niet meer toegankelijk; ze bekijken elkeen, die van wat anders spreekt dan van repressie, met een scheef gezicht. We houden ons dus vooral bezig met heemkundige studie, en laten de vulgariseerende vergaderingen voor rustiger tijden ».

Die klacht bewijst dat men er het bijltje niet wil bij neerleggen. Op sommige plaatsen deed men het onmo-

gelijke om de werking van den kring haar normaal verloop te laten krijgen: men poogde zelfs nieuwe verenigingen op te richten. De Verbondsleiding moest dan ook remmend optreden en hier of daar voortvarenden ijver intoomen. Zij gaf den raad: niet te veel nieuws oprichten, niet te veel plannen maken, geen tijdschriften stichten zonder noodzakelijkheid of zonder voldoende waarborgen voor de toekomst, maar medewerken aan de bestaande kringen, organismen en tijdschriften, en trouw blijven aan het Verbond.

Dat hier of daar een onstuimige enthousiast dezen gulden raad niet volgde, en toch met een nieuwe vereniging of een nieuw orgaan van wal stak, en zelfs eenig succes oogste, bewijst alleen maar dat de heemkundige gedachte het halen zal en overal veld wint. Maar zelfdisciplien is geen Vlaamsche deugd, organisatiemanie een inheemsche woekerplant. Het hoeft dan ook niet te verwonderen dat ook op het gebied der heemkunde uitwassen voorkomen, die ten slotte ook bewijzen zijn van groote vitaliteit der heemkundige beweging. Dat moge volstaan als bedenking bij het verschijnen van « Het Heem, tweemaandelijksch tijdschrift voor Heemkunde » (1e Jaargang, n° 1, Sept. 1945). Naar we vermoeden is dit het blad van één enkeling die zich niet noemen durft; jammer genoeg heeft hij eenige argelooze medewerkers gevonden die er in liepen. Zoo we ons niet vergissen, was dit tijdschrift eerst bedoeld als een orgaan voor de heemkunde van de Kempen, en zou als dusdanig wel een bestaansreden hebben kunnen aanvoeren, maar onder den algemeenen titel die het thans voert, kan het maar versnippering van krachten te weeg brengen en de goedgelovige gemeente misleiden. Uit welke bevoegde personen het redactiecomité bestaat, wordt niet vermeld.

Een ander bewijs voor de vitaliteit van de heemkundige geachte is het werk van E. H. Debusschere, dat verder besproken wordt onder de rubriek: Heemkundige methode in het Onderwijs. Een derde beteekenisvol verschijnsel is de actie voor de schoone boerenwoning, op touw gezet door den Boerinnenbond, die daarmede een reuzenplaats zal veroveren in de heemkundige beweging. In de Commissie voor schoone hofsteden, opgericht door Juffr. Cardijn, en voorgezeten door Pr. Kan. Lemaire, vertegenwoordigt J. A. WEYNS het Verbond voor Heemkunde, waarvan hij raadslid is voor de prov. Antwerpen. Dat de Boerinnenbond het niet bij plannen laat, maar de opvoeding tot goeden smaak krachtig ter hand neemt, blijkt uit de brochure, die in het vorig nummer van onze

Mededeelingen aangekondigd werd en zoo pas verschenen is onder den titel DE BOERENWONING (82 blz., 82 illustraties). Bedoeld werd een beknopte handleiding voor de ambtelijke voordrachtgevers van den Boerinnenbond, die onder het tweede halfjaar van 1945 in 970 boerinnengilden het woord zullen voeren over de boerenwoning, haar bouw en inrichting. Het werkje zal ook onder de leden van den boerinnenbond verspreid worden. Propagandamateriaal dus, maar van 't beste allooi. De boerinnen zullen het lezen en op den duur ook... slikken. En als er ééne op het dorp met de toepassing begint, zullen de andere het wel nadoen. En de boer zal moeten toegeven, want: *Ce que femme veut, Dieu le veut!* Ook de ontwikkelde boerenzoon zal het brochuurtje doorbladeren en er zich voor gaan interesseren. Jammer genoeg ontbreken er een paar plattegronden, die hem, wellicht meer dan zijn moeder of zijn verloofde, zouden helpen begrijpen wat in den tekst geboden wordt.

Onze heemkundigen kunnen veel doen om de actie voor landelijk schoon, die hiermede in een nieuw stadium treedt, te steunen. Zij zijn af en toe ook de esthetische raadgevers van de boerin. Zij moeten dan ook de volle verantwoordelijkheid van dat vertrouwen dragen: prijzen wat schoon is in en om de boerenwoning, en laken wat leelijk of potsierlijk is. Dat werkt opvoedend. De landsche mensch gelooft op den duur wat de gestudeerde zegt, en zal eindigen met zelf smaak te krijgen. En daar komt het op aan: den boer weer doen zin krijgen voor eigen schoon in eigen heemstede. We bevelen dit boekje ook aan als voorwerp van bespreking voor een paar vergaderingen in onze plaatselijke heemkundige kringen. Maakt den inventaris op van de mooie hoeven uit uw dorp of gewest. Dat kan een interessante studie worden, vooral als het een beschrijvende inventaris is.

Een nieuw bewijs voor de vitaliteit der heemkundige gedachte lijkt ons het aantal heemkundige tentoonstellingen, die in dorp en stad plaats grepen, ter gelegenheid van de kermis. Allerlei iconographisch materiaal over het dorp, de kerk, het schepenhuis, het kasteel, het landschap, werd daarbij ten toon gesteld. Scms was de dorpspatroon het voorwerp, waarrond al het zanschouwingmateriaal geschikt werd. Kunststukken of smaakvolle gebruiksvoorwerpen uit de streek waren er heelemaal op hun plaats, zelfs werken van inheemsche kunstenaars. Dergelijke tentoonstellingen verkregen dan ook den steun van de burgerlijke en geestelijke overheid, en hadden veel bijval vanwege de bevolking. In een gemeente waren de bezoekers tien maal talrijker dan de meest optimistische pronostieker beraamd had.

Zulke tentoonstellingen moeten echter zorgvuldig en langen tijd voorbereid worden. Indien er heemkundigen

of kringen zijn, die op hun gemeente een tentoonstelling willen inrichten gedurende den toekomenden zomer, dan moeten ze nu reeds een ontwerp opmaken, materiaal verzamelen en de eerste schikkingen treffen. Niet alleen aan de tentoonstelling zelf, maar ook aan de voorbereiding kan men veel genoeg beleven. Verloren tijd is dat niet, vermits het heemkundige studie veronderstelt en ernstige opzoekingen vereischt. De Torhoutsche kring kan daar van mee spreken. Te Aalter en te Assche is de tentoonstelling zeer goed geslaagd. Te Leuven heeft het Davidsfonds een dergelijk initiatief uitgewerkt en ongehoord succes mogen boeken. Illustreerende wandelvoordrachten en lezingen gedurende de kermisdagen kunnen deze tentoonstelling nog rijker vruchten doen dragen, zooals te Leuven gebleken is. Te Assche hield Dr. Jan Lindemans, lid van de Kon. Vl. Akademie een lezing over Assche en zijn merkwaardig verleden.

Om een dergelijke tentoonstelling te organiseren moet men beschikken over veel ruimte. Geschikt zijn b.v. de schoollokalen, die tijdens het zomerverlof vrij zijn. Men zal zorg dragen de voorwerpen rationeel te groepeeren, maar niet te dicht bij elkaar plaatsen. Wij bevelen de eventuele inrichters ten zeerste aan een bezoek te brengen aan de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis te Brussel (Jubelpark, ingang Nervierlaan), waar af en toe gespecialiseerde tentoonstellingen gehouden worden, die de heemkundigen sterk zullen interesseren, en een idee geven van wat een tentoonstelling moet zijn om vruchten af te werpen. De jongste tentoonstelling over het gildewezen, georganiseerd door Dr. J. Crick, heeft veel beziens gehad en was een bezoek overwaard. Wie komt niet eens naar Brussel voor een zaak, en heeft dan een paar uurtjes te verliezen, vooraleer de trein vertrekt. Benuttigt die oogenblikken door een bezoek te brengen aan de Musea.

Een laatste bewijs voor de vitaliteit van de heemkundige gedachte is het feit dat tal van wekelijksche illustraties regelmatig een paar bladzijden wijden aan heemkundige onderwerpen. Het publiek verlangt zulks, en zoo blijkt hier eens te meer bewaarheid: *Le besoin crée l'organe*. Dat is een zeer verbeugend feit. Het belooft voor de toekomst. Wij hopen dan ook binnen kort met het aangekondigde maandblad «Eigen Aard» te kunnen van wal steken, dat door rijke illustraties zal leeren zien wat er op onze heemsche landschappen, monumenten, kunst- en gebruiksvoorwerpen aan traditioneel eigen schoon te zien is. Wij hopen vooral dat de finanties geen beletsel zullen stellen. Behoeftte aan zulk een tijdschrift is er genoeg.

G. MEERSSEMAN, O. P.

De directieven door de leiding van het Verbond verstrekt, hebben wellicht den indruk verwekt, dat we de aandacht willen afwenden van de plaatselijke geschiedenis, om ze te vestigen op andere vakken van de heemkennis, die de heemverbondenheid en heemliefde meer zouden bevorderen, zooals volkskunde, familie-kunde, plaatsnaamkunde, natuur- en aardrijkskunde, enz. Toch berust deze indruk niet op de werkelijkheid, zooals blijkt uit het werkprogramma, dat de stichter van het Verbond zelf opgegeven heeft voor onze heemkundigen en studiekringen (zie *Heemkunde* 1942, blz. 4; *Inleiding tot de Heemkunde*, Brussel 1943, blz. 13). Daar heet het letterlijk als volgt: « Geschiedenis. Zeker wel de hoofdwetenschap voor den heemkundige, vooral als men ze in haar geheel en overkijkt en beoefent ». Maar onmiddellijk voegt het programma daar aan toe: « Het groote gevaar, dat hier dient vermeden te worden, is een particularisme, dat de locale of regionale geschiedenis als een zelfstandig geheel zou beschouwen, en niet — zooals het voortdurend moet — in het licht der geschiedenis ».

Ietwat verder wordt echter aandacht gevraagd voor hetgeen, op den keper beschouwd, het leeuwenaandeel zou moeten uitmaken van een dorpsgeschiedenis, namelijk de economische en de sociale geschiedenis van zijn bevolking door de eeuwen heen. Wanneer Pirenne, spijt zijn vooropgezette ideeën over het nationaal bewustzijn in 't verleden, dan toch als een grootmeester van de geschiedenis kan doorgaan, dan is het vooral omdat hij er veertig jaar lang met klem op gewezen heeft, dat de economische geschiedenis de grondslag is van de sociale en politieke geschiedenis. Zonder daarom het historisch materialisme te huldigen, mogen we zeggen dat de economische geschiedenis veelal de verklaring geeft van allerlei zeden en gebruiken, instellingen en sociale toestanden. Dat is niet alleen waar op het breede plan van de algemeene en de nationale, maar ook op dat van locale geschiedenis.

De militaire en politieke historie van een kleinere gemeente kan men min of meer gemakkelijk vinden in boeken, die in ieders bereik zijn. Bovendien hooren oorlogen, veldslagen, politiek regiem enz. in een dorpsgeschiedenis alleen maar thuis voor zoover zij den stoffelijken en geestelijken standing der bevolking beïnvloed hebben. Sommigen vatten locale geschiedenis nog al te zeer op als een loflied op het heem, en niet zelden klinkt dat lied bombastisch of zelfs valsch. Dorpschauvinisme kan leelijke parten spelen en den zin voor proportie doen te loor gaan. Het bezoek van een koning,

het leveren van een veldslag en dies meer, hebben meestal weinig of geen invloed uitgeoefend op het leven van de autochtone bevolking, en strekken haar zoo min tot eer als tot oneer. Een veldslag heeft hoogstens veel stoffelijke schade aangericht, maar het leven van de bevolking weinig of niet georiënteerd. Dergelijke feiten kunnen den stoffelijken en geestelijken standing van een dorpsgemeenschap beïnvloed hebben, maar dat moet zulks telkens vastgesteld en bewezen worden. Het feit zelf kennen we meestal reeds uit andere werken; de gevolgen ervan kan en moet de dorps- of streekgeschiedenis leeren.

Over het stoffelijk en geestelijk leven der dorpsbewoners zal men meestal te vergeefs uitvoerige gegevens zoeken in algemeene werken. Indien een monographie dat verwaarloost, heeft ze weinig belang meer. Hoe leefden onze voorouders? Hoe dachten zij over de gebeurtenissen die zich rondom en naast hen afspeelden? Hebben zij er aan medegewerkt? Als figuranten of als actieve medespelers? Dat alles is het, wat we concreet, zoo 't kan, door middel van cijfers, namen en data willen aangetoond zien. Van kapitaal belang is het te vernemen welke de toestand was van land-, tuin- en boschbouw, veeteelt, vischvangst, jacht, ambachtswezen, nijverheid, handel, scheepvaart, geldbezit en belegging; welke de reacties waren van de verscheidene standen op politieke, militaire en sociale gebeurtenissen, mistoestanden, enz. (*Inleiding tot de Heemkunde*, blz. 14-15).

Schrijvers van een dorpsgeschiedenis zoeken moeizaam in al het hun beschikbaar staand archief de namen op van de heeren, onder wien gebied hun gemeente ressorteerde, van de burgemeesters of meiers die aan het hoofd van de schepenbank stonden, maar ze verwaarloozen te noteeren wat uit diezelfde archieven kan opgemaakt worden over den economischen en socialen toestand der bewoners, over hun levensstandaard, hun denken en doen. Door middel van het parochiaal archief zoekt men de volledige lijst van de pastoors met hun dienstjaren op te maken, maar men verwaarloost aan de hand van de bewaarde gegevens een beeld te ontwerpen van den kerkelijken, godsdienstigen en zedelijken toestand der parochie. Bovendien kan het parochiaal archief, soms beter dan het gemeentelijken, een bron zijn voor de economische geschiedenis. Men kan het leven onzer voorouders belichten door een overzichtelijke statistiek van de opbrengsten der tienden, jaar voor jaar opgeteekend, te bestudeeren en te interpreteeren zooals het hoort. Zoodoende zal men meer vernemen over het leven onzer voorzaten in het dorp, dan door het uitvoerig verhaal van een veldslag die in de buurt geleverd werd, en geen andere

sporen naliet dan eenige graven van onbekende huur-lingen in den dienst van den landheer.

De opbrengst der tienden verraaft immers den stij-genden en dalenden welstand van een landbouwbevolking, den aard der teelten, den invoer van nieuwe gewassen, de grondstoffen die ter plaatse door onze ambachtshui verwerkt of door kooplieden uitgevoerd werden. In de boeken van de « weezerie », van « erfenissen en ontfer-nissen » of van « den disch » (openbare liefdadigheid), enz. vernemen we alles wat we willen weten over paupe-risme en bezit in het verleden, en wat dit laatste betreft, zijn de « weezeboeken » zeer leerrijk, omdat ze meestal detailleeren, en geld, onroerend goed, renten, hypotheken, aandeelen, enz. duidelijk onderscheiden.

Dergelijke bronnen laten ons toe benaderende of zelfs

juiste statistieken op te maken, die heel wat meer zeg-gen dan de gewone doodoeners : « periode van bloei » en « groot verval », die in alle dorpsgeschiedenissen voor-komen. De studie van een telkens weerkerende post op gemeentelijke, domaniale en parochiale rekenboeken is soms de eenige manier om het economisch en sociaal peil van de bevolking te constateeren. Demographische berekeningen komen zelden of nooit voor in onze dorps-geschiedenissen. Zulk een raming op te maken, wanneer men het aantal haarden of vuren niet kent, is niet ge-makkelijk, en toch is ze soms mogelijk, door andere gegevens, zooals doopregisters, tiendenrekeningen, enz. aan een systematisch onderzoek te onderwerpen.

Dr. G. KRAMER.

HEEMKUNDIGE METHODE IN HET ONDERWIJS.

Van bevoegde zijde werd in de laatste jaren herhaalde-lijk, in woord en schrift, het vraagstuk van de heem-kunde in het onderwijs behandeld. Op enkele uitzonde-ringen na, is iedereen van meening dat heemkunde geen afzonderlijk leervak kan zijn, maar wel een methode moet zijn bij het onderwijs van de verplichte leervakken, die door de officieele programma voorgeschreven worden.

Een onderwijsmethode voorbehouden is evenwel het voorrecht van menschen met ondervinding. Het waren dan ook niet de slechtste noch ook de jongste onderwij-zers en schoolopzieners, die de heemkundige methode aangeprezen hebben, zoowel in voordrachten als in tijd-schriften en brochures. Methode is echter geen weten-schap, maar een vaardigheid, een kunde, die men zich alleen na jarenlange praktijk, door zorgvuldig voorbe-reide lessen, kan eigen maken.

Het kan verwonderen dat tot nog toe weinig vruchten van de toepassing der heemkundige methode in druk uitgegeven worden. Er bestaan bijna geen handboeken, opgemaakt door onderwijzers, die geruimen tijd de me-thode toepasten, ten dienste van jongere collega's, die op hun beurt willen beproeven. Dat is echter begrijpelijk, omdat een dossier voor heemkundig onderwijs, uit den aard van de zaak zelf, voor een beperkt publiek bestemd is, namelijk voor de scholen van een bepaald dorp of hoogstens van een bepaalde streek. Heemkennis is geogra-phisch zeer beperkt.

Een schoolatlas van een bepaalde gemeente of streek ware gewis een ideaal hulpmiddel bij het onderwijs van de aardrijkskunde, maar meestal zal dit niet kunnen in druk uitgegeven worden. Dorps- of streeksgeschiedenissen bestaan er wel, maar handboekjes voor scholieren over de geschiedenis van hun dorp zullen, jammer genoeg,

nooit het licht zien. We mogen al heel blij zijn, indien de onderwijzer ijverig genoeg is om, voor eigen gebruik, een dossier aan te leggen betreffende de historische ge-beurtenissen in zijn dorp, die met de nationale, de alge-meene of de kerkelijke geschiedenis verband houden. Dat dossier zal hem bij het onderwijs van die vakken in hooge mate dienstig zijn, maar hij kan er niet aan denken het uit te geven, omdat het uiteraard bestemd is voor een zeer beperkt publiek.

Waarom zouden zulkdanige handboeken en atlassen in grootere centra als Antwerpen, Gent, Brugge, Kor-trijk enz. niet kunnen rekenen op een voldoende aantal afnemers? Wij gelooven dat de proefneming, mits vol-doende verkenning van het terrein door een uitgever en een schoolopziener, wel kan gewaagd worden, daar waar een stad zijn schoolgaande bevolking met vier cijfers berekent. De heemkundige schoolatlas van een bepaalde stad zou gewis in alle scholen, zoowel vrije als officieele, kunnen ingevoerd worden, indien men maar een beetje goeden wil aan den dag legt.

Zulkdanig plan lijkt vooral dan verwezenlijkbaar, wan-neer men het schoolboek bruikbaar maakt, niet alleen voor de lagere, maar ook voor de middelbare scholen van eenzelfde stad. Het schijnt ons inderdaad dat men de heemkundige methode tot nog toe al te uitsluitend voor het lager onderwijs aangeprezen heeft. Te weinig werd gewezen op de vruchtbaarheid van de heemkun-dige methode in het middelbaar onderwijs. Het lijkt ons zelfs dat ze daar, meer dan waar ook, kan en moet toegepast woren, en dat voor de meeste vakken : aard-rijkskunde, aardkunde, plant en dierkunde, geschiedenis, moedertaal, ja zelfs latijn en grieksch.

Ondertusschen heeft de heer K. DEBUSSCHERE,

leeraar aan de Normaalschool te Torhout, de proef op de som geleverd, wat het onderwijs van de moedertaal betreft, met zijn werkje: *Levend Nederlandsch, twintig taalschatlessen in heemkundigen zin opgevat*, dat zoo pas verschenen is, en bij den schrijver zelf kan besteld worden.

Laten we al dadelijk zeggen dat we hier niet te doen hebben met een «handboekmaker», die nog bij zijn proefstuk is, maar met een springlevend leeraar, die jarenlange praktijk achter den rug heeft. Weliswaar levert hij ons hier slechts materiaal voor twintig lessen, maar dat taalkundig materiaal zelf staat zoo dicht bij het werkelijk leven van den leerling en is zoo versch opgevangen uit den mond van den leeraar, dat men beide, leeraar en leerlingen, als 't'ware aan het werk ziet in het schoollokaal. Eerstgenoemde blijkt een mensch gebleven te zijn, wien niets menscheijks vreemd is, die de jongens begrijpt en meeslept, zelfs bij het dorre taalschatonderwijs, dat men soms bestempeld heeft met den schoolvosachtigen term: «woordjes leeren». Het gehoor bestaat hier uit bengels der «laagste klassen van het Middelbaar en Normaal onderwijs in West-Vlaanderen. Het publiek is dus heemkundig bepaald.

Meen nu maar niet dat het hier gaat om dialectonderwijs, integendeel, wij leeren hier «levend Nederlandsch», keurig Nederlandsch, soepel en kleurrijk Nederlandsch. Het werkje is verlucht met 10 leesplaten door F. Martin, maar waar zulke platen ontbreken, blijft het een «inwijding in het zakelijk-juiste woord en in de beeldende taal, met veelvormige gelegenheid tot praten en inoefenen».

De stof is concentrisch gerangschikt in de volgende themata: «Studentenwereld en studententaal. Spel en leven. In moeders keuken. Kat en hond. Binnenshuis. Ratten en muizen, kikkers en uilen. Schip en zeevaart. Op zee ter vischvangst. Hoe heeten al die dingen; Kleinvee en hoenders. Langs wegen en paden. Varken, vos en wolf. De hoeve: land en koren. De vogels. De hoeve: weide en hooi. De vogels in het volksleven. Uitheemsche dieren. Menschen en hun eigenaardigheden».

Indien de leerlingen al die onderwerpen hooren behandelen en den hier geboden woordenschat werkelijk inoefenen, zullen ze heel zeker in keuriger «levend Nederlandsch» over hun heemsche omgeving leeren spreken dan de meeste intellectueelen van de vorige generatie. Die vaardigheid brengt de schrijver van dit boek, of beter de leeraar die deze lessen gaf, zijn jongens bij door de heemkundige methode, d.w.z. niet alleen door aan de dingen, waartusschen de jongens leven, hun eigen naam te geven in het Nederlandsch, maar ook en

vooral door telkens aan te knopen met de gewesttaal van de leerlingen. Dat is het nieuwe, dat is de groote verdienste van dit werkje.

De heer Debusschere werkt hier een programma uit dat J. Van Ginneken en Fr. Baur sedert lang aanbevolen hebben. Laatstgenoemde formuleerde in «Nieuwe Banen in het Onderwijs» de volgende kapitale waarheid: «Dialect in natuur en al wat natuur is bij het kind, is bruikbaar voor zijn opleiding. De grootste vergissing, die de moedertaalleeraar kan begaan, is: te denken dat het dialect iets is wat het beschaafde taalonderricht in den weg staat, dan wanneer het een uitgangspunt en een in alle deele bruikbaar hulpmiddel er toe is».

Met dat hulpmiddel gewapend, gaat K. Debusscher hier resoluut op zijn doel af: zijn leerlingen opvoeden «tot een volkomen meesterschap over de Nederlandsche kultuurtaal en tot een zwierig en fier gebruik van het Algemeen Beschaafd in hun dagelijkschen omgang». Het is immers verkeerd te meenen dat «beschaafd spreken» en «cultuurtaal» gebruiken, alleen een kwestie van uitspraak is. Wat helpt het de uitspraak van klinkers en medeklinkers in te oefenen, indien men niet weet hoe de dingen heeten en hoe men er over spreken moet!

Bovendien bevat dit werkje een schat van spreuken en spreekwoorden, die de leerlingen dagelijks hooren in hun eigen heem, uit den mond van hun ouders, verwanten, en vrienden van vader of moeder. Voor die zegswijzen wordt hier een volwaardigen Nederlandsche weergave geboden, zoodat de leerling de heemtaal als vertrekpunt neemt voor het aanleeren van de cultuurtaal, en bovendien de diepgrondigheid en wijsheid van den volkszeg leert beseffen. Zulks onderricht biedt alle waarborgen dat het de natuur niet zal dooden om een houderig artefactum, in plaats van een mensch te vormen. Wij zijn jaloersch op deze studenten, die het beter hebben dan wij in onze jeugd. We wenschten bijna weer student te worden om elken dag zulk een leeraar een uurtje te hooren praten. We zouden zeker genezen worden van de ziekte waaraan bijna alle Vlamingen lijden, de armoede aan woorden en wendingen om op een gecultiveerde manier te zeggen wat we zien en hooren in onze heemsche omgeving, om uit te drukken wat we voelen en denken, zelfs wanneer, ja vooral wanneer het ons dagelijksch leven in eigen heem betreft!

Wij bevelen dit boekje aan voor alle onderwijskrachten van de lagere en middelbare scholen. Moge het voor deze laatste klassiek worden in West-Vlaanderen; moge het elders navolging vinden en aangepast worden.

G. VAN WIJNENDALE.

1. Verscheidene der *Antwerpsche correspondenten* van het Repertorium ontmoeten elkander regelmatig ten einde van gedachten te wisselen over onderwerpen in verband met de familiekunde. Uitbreiding van dergelijke contactname komt ons als zeer gewenscht voor. Belangstellenden uit het Antwerpsche kunnen zich wenden tot dhr. A. Van Spillboeck, Elisabethlaan, 52, Berchem-Antwerpen.

2. De berichten die we van onze *Nederlandsche correspondenten* ontvangen, wijzen er op dat het familiekundig leven in Nederland slechts langzaam hervat. De vooroorlogsche vereenigingen geven weinig teekenen van leven en de familiekundige tijdschriften zijn nog niet opnieuw verschenen.

3. We begroeten met vreugde het verschijnen in ons land, van een *Franschtalig tijdschrift voor familiekunde, heraldiek en zegelkunde*: «L'Écusson», onder redactie van dhr. F. Koller.

In de vier reeds verschenen nummers kunnen volgende bijdragen onze lezers wellicht meest interesseeren: «Une Famille d'Imprimeurs Anversoïis. Les Verdussen» en «Reconstitution d'un Registre de la Bourgeoisie de la Ville de Hal».

4. «Les Familles-souches de Courtrais au 17e et 18e siècles» door dhr. J. Jacquart (Brussel, 1945) vermeldt de namen van de «stamfamilies» (zie hierover ons Augustusnummer, blz. 38) van het arrondissement Kortrijk. Voor alle gemeenten van dit arrondissement, behalve zes, heeft de schrijver de «stamfamilies» opgespoord en de namen van deze families zijn in deze tafel opgenomen, met naast elken naam, het aantal gemeenten van het arrondissement waar deze familie in hooge mate bijdroeg tot de samenstelling van de bevolking.

Dit werk kan ons niet hoelemaal bevredigen, want aanstonds stellen we ons de vraag: Welke zijn bvb. de vijf gemeenten waar de familie Pattyn als «stamfamilie» optreedt?» en op deze vraag blijft de tabel ons het antwoord schuldig.

We zouden dhr. Jacquart dan ook aanraden, bij een nieuwe uitgave van zijn tafel onze gerechtvaardigde

nieuwsgierigheid niet onbevredigd te laten. Misschien kunnen dan tevens ook de zes nog ontbrekende gemeenten bewerkt worden, zoodanig dat we een werkelijk bruikbaar werkinstrument voor onze opzoekingen in het Kortrijksche zouden krijgen.

5. Deel V, 1944 van het «Annuaire des familles patriciennes de Belgique» onder redactie van dhr. F. Koller is zoo pas verschenen (Brussel, La Concorde). Zooals vorig jaar worden uitsluitelijk Vlaamsche en Nederlandsche families behandeld. Het zijn achtereenvolgens de geslachten DE BAENST (streek van Poperinge), DRUANT (idem), VAN HEYST (Noord-Brabant + provincie Antwerpen), DE LEEUWE (Diksmuide), VAN DEN NIEUWENHUYSEN (Noord-Brabant + prov. Antwerpen), OLBRECHTS (Westen van de provincie Brabant) en SCHELLEKENS (Noord-Brabant + provincie Antwerpen).

Al deze stamboomen zijn zorgvuldig opgesteld en met talrijke verwijzingen naar de archivalische bronnen voorzien. Alleen vinden we het spijtig dat er geen naamregister voorzien is. De bewerker belooft ons echter dat deel VI, een register zal bevatten op de familienamen in de vijf vorige deelen geciteerd.

6. «Twee Eeuwen Medische Traditie» door Dr. F. J. C. J. Nuyens (Maastricht, 1945) behandelt het leven en werk van de geneesheeren, leden van het geslacht NUYENS. In deze Nederlandsche familie die echter teruggaat tot één te Hoogstraeten woonachtigen stamvader, is het beroep van geneesheer reeds in zes opeenvolgende generaties van vader tot zoon overgegaan, terwijl in de vierde generatie, op elf mannen, niet minder dan acht geneeskundigen waren. Daardoor is dit werk interessant niet alleen voor de familiekundige, doch tevens voor al wie belang stelt in erfelijkheidsproblemen.

Het boek is prachtig uitgegeven en verlicht met tal van foto's van documenten en een kaartje waarop de plaatsen aangeduid zijn waar de geneesheeren NUYENS hun ambt uitoefenden.

A. CLABOTS.

FAMILIEKUNDIGE VRAAGBAAK

IV

20. Jean Louis LEVRIE, *Tienen, 13-4-1780, was zoon van Gabriel en van Maria Catharina STEVENS.

Men vraagt: 1° geboorteplaats en -datum van Gabriel

LEVRIE: 2° overlijdensplaats en -datum van Gabriel LEVRIE; 3° alle inlichtingen betreffende het voorgeslacht van Gabriel LEVRIE; 4° eventueel, voornamen,

geboorteplaats en -datum van andere kinderen uit het huwelijk LEVRIE-STEVENSON.

21. Wie kan heemkundige inlichtingen verstrekken omtrent : 1° den VAN MAELE hoek te Zwevezele ; 2° het VAN MAELE kapelleken, tusschen Aarsele en Kanegem, inzonderheid wat betreft het ontstaan van deze plaatsnamen en hun verband met den familienaam VAN MAELE ?

22. Petrus WEENEN, *Hoegaarden, 31-10-1740, als zoon van Michel en van Elisabeth VAN DER HAGEN, had 10 broeders en zusters, waarvan de oudste, Dorothea, *Hoegaarden, 16-8-1736.

Men vraagt : geboorte-, huwelijks- en overlijdensplaats en -data van de ouders ; deze zijn waarschijnlijk niet *Hoegaarden.

23. Catharina DE BACKER, X Antwerpen, 22-1-1742, met Joannes Jacobus BOSMANS ; zij werd *te Uylenbergh (waarschijnlijk = St Pieters Rode).

Men vraagt : 1° geboortedatum en juiste geboorte-

plaats van Catharina DE BACKER ; 2° familie- en voornamen van haar ouders.

24. Joannes MONTEYNE, " ± 1716, X Desselgem, 1-6-1743, met Maria Magdalena BENOIT ; hij + Desselgem, 15-4-1769.

Men vraagt, 1° geboorteplaats en -datum van Joannes MONTEYNE ; 2° familie- en voornamen van zijn ouders.

25. Men vraagt elk voorkomen van den familienaam VOORMEULEN.

26. Men vraagt elk voorkomen van den familienaam CARO(KARO).

27. Wie is bereid als correspondent op te treden voor volgende gemeenten : Bekegem, Boortmeerbeek, Boutersem, Geel, Haacht, Hertsberge, Hoegaarden, Hoogstraten, Kemzeke, Lombartzijde, Lubbeek, Meenen, Oelen, Ramskapelle, Roksem, Schort, Sint-Gillis-Waas, Sint-Pieters-Rode, Stekene, Veldegem, Waasmunster, Westende ?

WERKPLAN VOOR EEN HEEMKUNDIGEN KRING.

Het winterseizoen nadert ! Sommige kringen zoeken naar een gemeenschappelijk werkplan. We hebben vroeger reeds een dergelijk werkplan medegedeeld, dat de straat als middelpunt van de belangstelling nam. Hier volgt nu de vragenlijst over de buurschappen, zooals zij opgemaakt en beantwoord werd door den Heemkundigen Kring van Evergem. Wij drukken den tekst ongewijzigd over. Elke kring kan, naar gelang de omstandigheden, vragen daaraan toevoegen of weglaten.

1. Geef den naam op van uw buurschap en uitspraak (zoo nauwkeurig mogelijk).

2. Geef de ligging van uw buurschap aan op een kaart (liefst schaal-/2.500). Duidt er op aan : a. de straten die uw buurschap gansch of gedeeltelijk omsluit. Voeg er bij : officieelen naam (officieele en gebruikelijke schrijfwijze). Gebruikelijken naam (duidelijk aflijnen a. u. b.) desnoods een tweede kaart gebruiken.

b. de grenzen van uw buurschap.

c. stroompjes van uw buurschap met naam.

(namen en ligging te zien in gemeentehuis, atlas van de waterlopen).

3. Geef naast den officieelen naam, al de oude en gebruikelijke namen van de straten of deelen van straten van uw buurschap.

4. Kent gij een zekere, waarschijnlijke of mogelijke verklaring voor dezen naam ? dewelke ! welke gronden hebt

ge hiervoor ? Breng alle mogelijk bewijsmateriaal bij (b.v. foto van de 4 linden. Vierlinden).

5. Geef een kleine historiek van de straat (b.v. Stationstraat, sedert het station gebouwd is. Wanneer gebeurde dit. Welk was de vroegere straatnaam).

Is er aldus een nieuwe buurschap ontstaan. Zijn er uit één straat meerdere geworden ? Waarom, en dgl. vragen meer, die verschillen volgens het geval.

6. Geef naast de namen van de straten alle namen die in uw buurschap in omloop zijn (namen van hoeven, stukken land, bepaalde boomen, waters, molens, enz.). Tracht ze te verklaren, geef alles op wat ge er over weet en situeer ze op de kaart.

7. Hoeveel inwoners wonen er ongeveer in uw buurschap. Bepaal het algemeen karakter van uw buurschap (landbouwers, arbeiders, burgerswijk). Welke klas heeft het overwicht.

8. Is er een concentratie van de bevolking waar te nemen. Hoe verklaart ge dat.

9. Welk is de toestand van de straat (kalseide of aarde of beide - kalseideweg en er nevens karreslag). Beplant met boomen, beplanting verdwenen ? Wanneer is de kalseide aangelegd, baan rechtgetrokken, heeft uw buurschap dus een landelijk of dorpsuitzicht (straat met of zonder boomen en grachten).

10. Bestaan er kasteelen, villa's; geef de namen op; duid de ligging aan op de kaart; noem de eigenaars. Bezorg een foto of geef er desnoods een bondige beschrijving van met een kleine historiek. Bestonden er vroeger die nu verdwenen zijn?

11. Bestaan er monumenten in uw buurschap, zooals schandpaal, H. Hart-beeld, enz.

12. Geef de kapellen op, ook de veldkappelletjes; wiens eigendom, waar gelegen (kaart), hoe ontstaan. Geen speciale geschiedenis aan verbonden? Wien toegewijd?

13. Bestaan er andere huizen, putten, boomen, plaatsen waarvan legenden in omloop zijn of waren.

14. Noem de herbergen op: naam van eigenaar, uithangbord (verklaring) Maatschapp. die bestaan of bestonden.

15. Noem de handeldrijvenden op; naam, aard van den handel, al de stieldoenden. Rangschik eveneens landbouwers met grootte van 't Bedrijf in Ha.

16. Geef de officieele diensten aan: plaats aanduiden.

17. Noem de voornamen inwoners.

18. Bestaat er een leider in uw buurschap? Naam, Beroep, titel.

Waarop steun dit leiderschap en wanneer komt het tot uiting? (kermis, Jubilé).

19. Bestaat er twist, vechten, kijven, veele of ingewortelde vijandschap, naijver tusschen buurschap en een ander, wanneer kom het tot uiting? schoolgaan, kermis en onder wie?

Bestaan er scheldnamen die de verschillende buurschappen elkander geven. Geeft de redenen die tot dit alles aanleiding gaven.

20. Bestaan er oude huizen, hoeven? Interessanten bouwtrant, in welken staat. Bezorg foto's.

21. Op welken datum viert ge uw straatkermis en wat gebeurt er dan zoal. Let op het typische.

22. Geef de data op van feesten. Bezorg foto's.

23. Verzamel foto's van typische personen, dichters, redevoeringen, aanspraken die bij een gelegenheid afgelezen werden.

24. Bestaat er een school in uw buurschap. Bestonden er die nu verdwenen zijn, b. v. zondagschool. Is het voor jongens of meisjes, gemeentelijk of aangenomen.

25. Bestaan er kloosters, godshuizen, feestzalen, dans- en kinemazalen. Wat weet U van schenker of eigenaar. Bestonden er vroeger geene?

26. Bezit U oude diploma's van scholen of pl. maatsch. politiek verslagboeken, programma's van feesten, oude munten, pl. tijdschriften, manifesten- dag- of weekbladen. Noem ze, aantal, aard, of wie er bezit.

27. Wat weet U over processie's, stoeten, bedevaarten. Langs waar gingen ze, waarom, wanneer, tot welk doel, foto's.

28. Kent U personen in uw buurschap die veel interessante dingen bezitten, kent U er schilders beeldhouwers, kunstschaten: welke, bij wie?

29. Wat weet U van de bruggen, over rivier of over stroomkens.

30. Bestaan er krotwoningen, huizen die restauratie waard zijn, misschien waard geklasseerd te worden. Ook voor molens, lanen, enz.

31. Weet U niets van gebeurtenissen die zich gedurende dezen oorlog of vroeger afspeelden, o. a. oproer, brand ongeval, moord, diefstal.

32. Bestaan er nog huisambachten b.v. wolspinnen.

33. Bestaan er schaapherders met kudde schapen. Waar graast de kudde.

34. Kent U plaatsen waar men regelmatig vergadert, wanneer, doel, waar? b.v. hoek, boom, enz.

35. Zijn er mooie plekjes natuurschoon in uw buurschap.

B E R I C H T E N .

— Een heemkundige voordracht.

Onlangs hield onze voorzitter, Eerw. Pater G. Meersseman, O. P. voor de leden van den *Oproedenden Dienst*, in de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis, Jubelpark, te Brussel, een lezing over: *Vormgeving en Beteekenis van onze monumentale Overheids-teekens: Kaak en Piroen*.

In dit verband dient medegedeeld dat E. P. Meersseman, zooals vele onzer leden weten, sedert jaren de wetenswaardigheden betreffende de «*Schandpalen*», grootendeels door de heemkundigen en heemkundige kringen toegezonden, heeft geördend en uitgebouwd tot een merkwaardige geschiedkundige studie, die weldra persklaar zal liggen en, rijk geïllustreerd, in de nieuwe reeks «*Heemkundige Studieën*» zal verschijnen. De

medewerkers van het Verbond die een actief aandeel hebben gehad in de beantwoording der rondvragen over schandpalen, zullen het boek aan zeer gunstige voorwaarden kunnen verkrijgen.

Deze groote verwezenlijking strekt den schrijver en de correspondenten van het Verbond tot eer.

— Het secretariaat meldt :

Een gering aantal nummers van « Heemkunde » Jg. 44 zijn op het secretariaat nog beschikbaar. De vier verschenen nummers van dien jaargang zijn verkrijgbaar tegen storting van 10 fr. op postrekening 30.18.21 van J. van den Bussche — Denderbelle. Wie ze verlangt, mag zijn bestelling niet uitstellen.

HEEMKUNDIGE BIBLIOGRAPHIE OVER HET JAAR 1944

(tweede vervolg en slot).

Male.

Zie, *Bouwkunde*, M. E., blz. 86-87 (het Kasteel van M.).

Mechelen.

Jozef VAN BALBERGHE, *De Mechelsche Bierhandel*, Ant. Boekuil en Karveel (de omslag vermeldt MCM XLIV, de binnentitel 1945, het werkje verscheen in juli 1945).

Paul VAN CROMBRUGGEN, *Bloemen uit den Besloten Hof*, met drie buitentekstplaten van Alfred Ost (legenden van O. L. Vrouw van Hanswijk, M.), Ant. Boekuil en Karveel.

G. MARICHAL, *De Vlaamische Klokkenspelen* (o.a. te M.), Ha. Apr. 29-32.

Jan DE SCHUYTER, *Op signoriken, zijn legenden en zijn oorsprong*. (Mechelsche Smijtpop) Ant. Boekuil en Karveel.

P. DE VROEDE & E. VAN AUTENBOER, *De Sint Maartensvuren, te M.*, V. 217-222.

Week van de Folklore te M., T. 77.

Zie, *Geschiedenis*, F. L. G., *Over stadsontwikkeling, passim*, plaat 24.

Mechelen (Maas).

V. VERSTEGEN o. f. m., *Toponiemen te M. a/d. Maas en plaatselijk dialect*, V. D. W. I, 439-446.

Meenen.

Gustaaf COUCKE, *De Poekeweg*, T. 121 (loopt van Poeke naar M.).

Jos. VERMEULEN, *Zanten. Vijftig kinderrijmpjes uit M.*, O. Z., 38-45.

Belangrijk bericht :

Tusschen 15 en 31 December 1945 zullen aan de leden een ontvangskaart aangeboden worden voor de inning van de bijdrage voor het lidmaatschap 1946. Het bedrag zal 22 fr. beloopt, om de inningsonkosten te dekken.

Heemkundige prijskamp voor het jaar 1945.

Op 1 Oktober eindigde de termijn, vastgesteld voor de inzending van de manuscripten. Een eerste, oppervlakkige inzage van de mededingende opstellen liet ons toe vast te stellen dat er opnieuw een eerste prijs zal zijn, die het heelemaal verdient bekroond te worden. Mededeeling van den definitieven uitslag in het Decem-bernummer.

Meise.

Zie, *Bouwkunde*, M. E., blz. 40-42 (kasteel van de ge-zezen Baronie).

Melden.

C. LOONTIENS, *In Meldis, te M. aan de Schelde*, Ha. Mei. 6-7.

Melsele.

Marc VAN DEN BULCK, *In het zoete Waasland*, Melsele, T. 29-31.

Moerbeke.

J(os) V(ermeulen), *Zanten-Plaag- en Spotrijmen op persoonsnamen uit M. (Waas)*, O. Z. 14.

Moerzeke.

A. BUVE-PAUWELS, *De eeredienst van O. L. Vrouw van Foy in de kerk van M.*, O. Z., 11-14.

Mol.

Zie, *Plaatsnaamkunde*, J. H.

Moorsel.

Zie, *Bouwkunde*, M. E., blz. 88-89 (het kasteel van M.).

Mortsel.

Zie, *Bouwkunde*, M. E., blz. 42-44 (het slot der heerlijkheid Cantecroy).

Neerheilisseem.

Zie, *Plaatsnaamkunde*, E. Dewolfs, blz. 475 (over de plaatsnaam Bakeleyn, aldaar).

Nijlen.

Jan DE SCHUYTER, *Rolliedereren betreffende de moord op Petrus De Groof, pastoor van Nijlen*, T. G. F., 39-40.

Ooidonk (Kasteel).

Zie, *Bouwkunde*, M. E. 95-97.

Oolen.

AUCTOR, *De boeren van O.* met pentteekningen van Stan Van Offel, Ant. Opdeboek.

Oostende.

Frank EDEBAU, *Geschiedenis der stadsbibliotheek van O.* Ant. De Sikkel.

Robert LANOYE, *Zeeschuimers, Onze kapers van toen*, vertaald door H. K. Cornelis, Brugge, Roya.

Oostkerke (Brugge).

Emiel BUYSE, *Wintertijd in het Oude Zwinland*, Ha. Jan. 2-5.

Oostmalle.

Zie, *Bouwkunde*, M. E., blz. 91-92 (het Kasteel der graven de Renesse). *Plaatsnaamkunde*, J. H., blz. 121 (over de dorpskeure van O.).

Oost-Vlaanderen.

Oostvlaamse Folkloristische Bibliografie, O. Z. 19-22. *Plannen van aanleg in Oost-Vlaanderen*, T. 101.

Zie, *Plaatsnaamkunde*, H. Draye (twintig jaar toponymisch onderzoek).

Opgrimbie.

Zie, *Plaatsnaamkunde*, K. Roelandts.

Oudenaarde.

F. VAN DE POPULIERE, O., Ha. Mrt. 26-28,

O. door de eeuwen heen, Winterhulp, Mei, 19-22.

Het stadhuis van O., (foto) Ha. Mrt. 1.

Outrijve.

Zie, *Bouwkunde*, M. E., blz. 137 (foto van het verdwenen slot).

Overijsche.

Zie, *Bouwkunde*, M. E., blz. 93-94 (het slot der hertogen van Brabant).

Peutie.

Zie, *Plaatsnaamkunde*, K. Roelandts, blz. 310-326 (verklaring van de betekenis dezer toponiem).

Poeke.

Gustaaf COUCKE, *De Poekewegel*, T. 121.

Zie, *Bouwkunde*, M. E., blz. 98-99 (het kasteel der voormalige heerlijkheid).

Poperinge.

Mark MESSIAEN, *De Reuzen van West-Vlaanderen* (o.a. P.) Ha. Juni, 2-5.

Retic.

Zie, *Plaatsnaamkunde*, J. H. en K. Roelandts.

Rijkel.

Zie, *Bouwkunde*, M. E., blz. 102 (het slot der gewezen heeren van R.).

Rijkhoven.

Zie, *Bouwkunde*, M. E., blz. 21-24 (de kommanderij van Alden-Biezen).

Roeselare.

Maurits VERHAEST, *Het goed « Ter Hellen » te R.*, Ha. Juni 27-31.

Rotselaar.

Zie, *Bouwkunde*, M. E., blz. 68 (Kasteel Ter Heiden).

Rumbeke.

Zie, *Bouwkunde*, M. E., blz. 103-104 (het kasteel).

Rupelmonde.

Zie, *Bouwkunde*, M. E. blz. 10-11. (photo's van het gravelijk slot).

Rupelstreek.

Louis DE ROECK, *De steenbakkerijen van Boom en van de Rupelstreek*, T. 105.

Schelde.

C. LOONTIENS, *In Meldis, te Melden aan de S.*, Ha., Mei 6-7.

Peter PAULSEN, *Stevensversiering van een wikingschip uit de S. bij Termonde*, Ha., Juli, 21-24.

Bert PELEMAN, *Schoon Scheldeland*, 60 kunstfotos van Willy Kessels en Hendrik Selleslugs, met een bloemlezing uit de Scheldeliteratuur, Bs. De Burcht.

G. DE RIDDER, *Een Dichter van Germaanschen Bloede, Emiel Verhaeren*, Ha., Mei 2-5.

Leo SIMOENS, *Een dag in het Scheldeland*, V. K. III, 830-832.

Het mooie Vlaanderen, (foto's uit de Scheldestreek), Ha., Juni, 32.

Mag er dit seizoen op de S. worden gevarèn? T. 100.

Schelle.

Zie, *Bouwkunde*, M. E., blz. 81-84 (het Laarekasteel).

Scherpenheuvel.

De koepelkerk van S., Nationaal Hulpscomité (maandschrift) Sept. 5-8.

Schoten.

Zie, *Plaatsnaamkunde*, J. H.

Sint-Amandsberg.

Jef CRICK, *Karel-Lodewijk Ledeganck, St.-A. Campo santoreeks* (ter inleiding: *Hoe ontstond het kerkhof (Campo Sancto) van St. A.*).

Sint-Kruis.

Zie, *Bouwkunde*, M. E., blz. 86-87 (Malekasteel).

Sint-Pieters-Jette.

A. VERBOUWE, *De oude Biegilde te S.-P.-J.*, E. S. B. afl. 1.

Sint-Pieters-Rode.

Zie, *Bouwkunde*, M. E., blz. 73 (Kasteel Horst).

Steenokkerzeel.

Zie, *Bouwkunde*, M. E., blz. 112-114. (het kasteel van Ham).

Ternat.

Zie, *Bouwkunde*, M. E., blz. 119-121 (slot van Crucquembourg).

Tessengerloo.

J. VANNERUS, *T. et la Taxandrie* (avec une carte). V. D. W., I, 395-438.

Tielen.

Zie, *Plaatsnaamkunde*, J. H., blz. 122 (over de keure van dit dorp).

Tienen.

Zie, *Plaatsnaamkunde*, E. Dewulfs.

Tongerloo.

Zie, *Plaatsnaamkunde*, J. H.

Torhout.

Zie, *Bouwkunde*, M. E., blz. 132-135 (Kasteel van Wijnendale). *Levensberichten*, Humanist.

Turnhout.

Zie, *Bouwkunde*, M. E., blz. 122-124 (slot der hertogen van Brabant). *Plaatsnaamkunde*, J. H.

Veehmaal.

Zie, *Bouwkunde*, M. E., blz. 64 (slot der voormalige heerlijkheid Heks).

Veurne.

Mark MESSIAEN, *De Reuzen van West-Vlaanderen*, (o.a. Veurne), Ha. Juni, 2-5.

Vilvoorde.

Zie, *Bouwkunde*, M. E., blz. 14-15 (photo's van het verdwenen slot van V.).

Vlassenbroek.

Leo SIMOENS, *Een dag in Scheldeland*, (o. a. Vlassenbroek) V. K., III, 830-832.

Vorselaar.

Zie, *Plaatsnaamkunde*, J. H., blz. 122 (over de dorpskeuze).

Waesland.

J. DE WILDE, *Water-toponiemen uit Noord-Waesland*, V. D. W., I, 459-471.

F. VAN ES, *Waesch sagenboek*, Gent.

Westerloo.

Zie, *Bouwkunde*, M. E., blz. 130-131 (slot der meierij van Geel). *Plaatsnaamkunde*, J. H., blz. 122 (de keure van het dorp).

West-Vlaanderen.

Mark MESSIAEN, *De Reuzen van W.-Vl.*, Ha., Juni, 2-5.

Zie, *Plaatsnaamkunde*, H. Draye (toponymisch onderzoek gedurende de twee laatste decenniums).

Wijnendale.

Zie, *Bouwkunde*, M. E. blz. 132-135 (het kasteel van W.)

Wilrijk.

Zie, *Plaatsnaamkunde*, K. Roelandts, blz. 326-329 (etymologie van dezen gemeentenaam).

Wingene.

J. VANGAVER, *De Heerlijkheid van Poelvoorde onder W.*, Kortrijk, Jos. Vermaut.

Wulveringem.

Zie, *Bouwkunde*, M. E., blz. 27-28 (Kasteel van Beauvoorde).

Wuustwezel.

Zie, *Plaatsnaamkunde*, J. H., blz. 122 (over de dorpskeure).

Zandhoven.

Zie, *Plaatsnaamkunde*, J. H., blz. 122 (dorpskeure).

Zele.

Kan. J. DE KEYSER, *De Sint Ludgeruskerk en de kapel van O. L. Vr. van VII Weeën te Zele. Geschiedenis en beschrijving der kunstwerken*, Ant. De Standaard-Boekhandel.

Zeveneeken.

Ferdi VAN DE VYVERE, *Bezweringsformulen*, (aangeteekend te Z. in Aug. 1943), V., 252.

Zolder.

Zie, *Bouwkunde*, M. E., blz. 125-126 (het kasteel Vogel-sank).

Zoutleeuw.

Jean-Ch. PEETERS, *Sint-Leonarduskerk, te Z.*, Winterbulp, Febr. 13-15.

Zutendaal.

Rangschikking van een landschap te Z., T, 79 (landschap gevormd door de pastorie der O. L. Vr. parochie).

Mts VAN COPPENOLLE.

Mededeelingen van het

INHOUD

Gezelle's Duikalmanak.	Mts Van Coppenolle.
Aardrijkskundige Dorpsmonographie.
Het Menschelijk Milieu.	Dr. F. Quicke.
Heemkundige Bibliographie, 1944. Addenda.	M. V. C.
Jaarlijksche Prijs van het Verbond voor Heemkunde.	
Bij het verschijnen van het repertorium van de
Vlaamse Gouwen en Gemeenten.	M. V. C.
Familiekundige vraagbaak, V, (betr.: Stappers
en varianten ; — Van Rompay ; — Nuyens-Van
den Kieboom ; — localiteit: Waldramshausen
(Duitschland) ; — Spaenhoven en Spanoghe, Buys,
Crieckaerts, Van Dael, Hirsch ; — Pollaris, Jansens,
van Boddart ; — Collin, Van Weddingen, De Ra-
maker).	A. Clabots.
Berichten.	

Verbond voor Heemkunde

Nr. 6

DECEMBER 1945

VERSCHIJNT TWEEMAANDELIJKS. Abonnement 20 Fr. P.C.B. Nr 30.18.21 J. Van den Bussche,
Denderbelle.

Voor de derde maal werd de «geestige» maar even leerzame Pluk- ofte Duikalmanak van Gezelle-zaliger ten doop gehouden, deze maal door de uitgeverij Lannoo, van Tielt, die zich meer en meer specialiseert in alles wat de Westvlaamsche school of -gouw aangaat.

Gezelle's Duikalmanak, waarvan de oorspronkelijke exemplaren zeer zeldzaam zijn en door de Westvlaamsche folkloristen gezocht worden, werd in het brein van onzen priester-dichter, begin Juni 1885 geboren. Zooals hij het destijds had gedaan voor zijn weekblad Rond den Heerd, dat op 2 December 1865 van wal stak, liet hij groote Barnum-affiches uitplakken, die het verschijnen van den nieuwen almanak aankondigden. Begin September 1885 schrijft Kanunnik Ernest Rembry aan zijn vriend Guido Gezelle: «On ne voit qu'affiches annonçant l'apparition du Duikalmanak. Bon succès au nouveau né!».

De Duikalmanak verscheen van 1886 tot 1899, jaar van Gezelle's dood. Gedurende gansch deze tijdsperiode werd hij voor de rekening van de uitgeverij Siffer, te Gent, gedrukt bij de firma Société St. Augustin, Desclée De Brouwer & Cie; Imprimerie polyglotte et classique. Een gedeelte van de briefwisseling tusschen deze drukkerij en Gezelle of dzes hulpe Cordula van de Wiele wordt bewaard in het Gezellemuseum, langs den Rolweg, te Brugge. Het zijn briefkaartjes in de Fransche taal, die handelen over het leveren of het tijdig insturen van den tekst en het verbeteren van de drukproeven. De eerste is gedagmerkt: 13 Juillet 1885; de drukkerij vraagt het «Goed om drukken» aan Gezelle: «Monsieur l'abbé. Nous attendons avec impatience l'arrivée de vos «Drukveerdig». Nous sommes bien gênés par ce retard et il est possible que nous soyons obligés de laisser votre ouvrage en souffrance. Nous espérons que vous

voudriez bien tenir compte de notre invitation et vous priions d'agréer nos salutations distinguées». Spijts de drukkerij bijna telken jaar moest aandringen voor tekst en drukproeven, blijkt anderzijds dat de almanak steeds tijdig klaar was, zoo b.v. was deze voor 1888 reeds afgedrukt tegen 15 Augustus 1887.

De oorspronkelijke reeks van veertien almanakken bevat meer dan 10.000 spreuken, gezegden en luimige uitdrukkingen die Gezelle uit den volksmond opteekende en vluchtig neerpande op duizend verschillende stukjes en schroodjes papier; een keuze er van wordt bewaard in het Gezellemuseum.

Na Gezelle's dood heeft zijn neef Cesar Gezelle de Duikalmanak, heruitgegeven bij den Nederlandschen Boekhandel, van 1903 af tot circa 1910. Nu wordt de heruitgave hervat door de firma Lannoo; deze editie benadert typographisch veel beter de oorspronkelijke (waarvan zij bijna een facsimile-uitgave is) dan deze van den Nederlandschen Boekhandel, die tamelijk zorgeloos gedrukt is. Daarentegen heeft de Lannoo-druk het nadeel, dat de blaadjes langs beide zijden bedrukt zijn, wat de oervorm van een scheuralmanak toont, waarvan men iederen dag een blaadje «plukt» of waarin men telkens een «duik» doet; vandaar ook dien spitsvondigen naam door Gezelle uitgedacht: *Duik- ofte Plukalmanak*.

Wij betwijfelen het niet of de belangstelling voor dit eigenaardig folkloristisch curiosum, vol eigen Vlaamschen geest, sprankelend van oorspronkelijke taalgeleerdheid, bezaaid met vaderlandsche gebeugenis en aantekeningen over de vereering van heiligen in den lande, zal groot zijn.

Mrs. VAN COPPENOLLE.

AARDRIJKSKUNDIGE DORFS MONOGRAPHIE

Handleiding bij de studie van een landelijke gemeente (1).

HET MENSCHELIJK MILIEU.

I. DEMOGRAPHIE.

1) Bevolking der gemeente: absoluut aantal, aantal volgens de geslachten, den leeftijd (indeeling in categorieën: tot 18 j., van 18 tot 60, boven 60, om het actieve

aandeel van de bevolking d. i. van ongeveer 18 tot 60 j. te kunnen berekenen).

Demografische evolutie (met diagramme): interpretatie naar de studie van de beweging der geboorten en sterfgevallen, van de in- en uitwijking. Vergelijk ze met die van de aardrijkskundige streek, van het land (2).

(1) Overdruk uit het boekje door Dr. F. Quicke onder denzelfden titel, in 1943, uitgegeven bij A. De Bock, Koninklijke straat, 265, Brussel.

(2) LEYDEN (Dr. Fr.), *Die Volksdichte in Belgien, Luxemburg und den Niederlanden in ihrer Verteilung nach den einzelnen Gemeinden und in ihren Beziehungen zur Wohndichte und zur Häuserdichte in den drei Staaten*, 1929. (Ergänzungsheft n° 204. Dr. A. Petermanns Mitteilungen aus Justus Perthes' Geographischer Anstalt). — MICHOTTE (P. L.), *Mouvements généraux de la population belge de 1856 à 1930*, in het Bulletin der Belgische Vereeniging voor Aardrijkskundige Studies, 1932, I, n° 2.

a) Beweging van geboorten en sterfgevallen (grafiek) : welke oorzaak heeft, voor zekere jaren, een grooter aantal sterfgevallen teweeggebracht : kinderziekten? epidemieën? oorlog, enz.). Bereken het gemiddeld aantal kinderen per huisgezin bij den boerenstand, de werklieden, in het algemeen (cfr. boven de statistieken van de categorie van minder dan 18 j.).

b) Emigratie : voor deze rubriek evenals voor de vorige, cijfers vermelden en statistieken opmaken (gemiddelden). Een grafiek. Zijn er perioden van groote emigratie? Waarom? Naar de stad? Oorzaken? Wanneer begon deze landelijke verhuizing? Oefent ze een invloed op de beschikbare werkrachten uit, Zijn het landarbeiders? ambachtslieden? fabriekwerkers? andere bewoners van het dorp? Wel nagaan of het landarbeiders of andere dorpsbewoners geldt, om eventueel het prijsgeven van den « grond » te verklaren.

Seizoen-, wekelijksche, dagelijksche emigratie? (1).

Bepaal eveneens of deze tijdelijke verhuizers landarbeiders zijn (oogst, rooien van suikerbieten), fabriekwerkers (soms keeren dezen alle dagen naar huis? per fiets?), gemengde arbeiders? werklieden : steenbakkers, metsers, enz.

Localiseer dit verschijnsel op de kaart.

Heeft het aanleggen van een spoorweg of van een buurtspoorweg dezen periodischen trek begunstigd? Om welke reden? Werd er geen poging gedaan om het definitief heengaan te vermijden? (Nationale Maatschappij van de Kleine Landeigendommen).

1) Immigratie : zelfde vragenlijst.

Vergelijk de twee bewegingen. Besluit trekken.

2) Dichtheid van de bevolking : van de gemeente, van het dorp, van de gehuchten? Is de dichtheid grooter of kleiner dan in de naburige gemeenten, de aardrijkskundige streek of het land? In zekere deelen van de gemeente? kern? Waarom?

3) Telling volgens het beroep : men onderscheidde de personen die buiten de gemeente werkzaam zijn, diegenen die een gemengde werkzaamheid hebben of er verschillende uitoefenen (bv. de brievenbesteller is soms kruid-

nier, enz.). Groepeer ze in categorieën : vrije beroepen, ambachtslieden, landbouwers, enz...

4) Nationaliteit, gesproken taal : indeeling volgens de nationaliteit (*), de gesproken taal, de geboorteplaats (streek? dorp? stad?).

II. HET DORP.

Ontstaan : Kern (wanneer?)?

Hoe en wanneer is het dorp ontstaan? Zoek de fysieke en menselijke oorzaken van de keuze van dit nederzettingsoord op (ligging : dal-, terras-, kam-, verdedigingsdorp, enz.).

Hoe breidde het zich in de ruimte uit?

Kern van het dorp : herbergen? hoeven? winkels? residentie-woningen? enz. (Een kaart teekenen).

Het hoofdplein : vorm? oorsprong? aspect? economische rol (marktplein, voor- of kermisplein?)

Gehuchten : zekere zijn laattijdig ontstaan ; welk huis vormde er de kern van? Oorzaak hunner ontwikkeling?

Aantrekkingskracht van een spoorweg- of buurtspoorwegstation? Heeft zich een gedeelte van de bevolking in den omtrek gevestigd, aan den steenweg tusschen het dorp en het station, langs het kanaal? enz. Beroepen door deze menschen uitgeoefend? Aantrekkingskracht van een curiositeit : toerismecentrum? Vestiging van hôtels? herbergen? Worden zekere plaatsen : gehuchten, straten, bij voorkeur uitgekozen en bewoond door de menschen welker bezigheden een landbouwkundig, industrieel of commercieel (hôtels) karakter hebben? Door bedienenden of door ambtenaren?

Aantal huizen : gemiddeld aantal inwoners per woning?

Kaart van de verspreiding en de dichtheid der huizen, waarop voor ieder huis het type, waartoe het behoort, zou moeten aangeduid worden : hoeve, woning van landarbeiders, van fabriekwerkers, handelshuizen, huizen van ambachtslieden, heerenhuizen, enz...

Zijn de huizen van het dorp verspreid of geconcentreerd?

Nagaan of de synthese van Juffrouw Lefèvre plaatselijk geldt (2). Men vergelijkte met de naburige gemeenten.

(1) RONSE (E.), *L'émigration saisonnière belge*. Gand, « Het Volk », s. d. (Section belge de l'Association Internationale pour la lutte contre le Chomage. Brochure n° 4).

VANDERVELDE (E.), *L'Exode rural et le retour aux champs*, 1903.

DEMAIN (H.), *Les migrations ouvrières à travers la Belgique*. Louvain 1919.

MALDERE (VAN P.), *Het Vraagstuk van het trekken der arbeiders*. Brussel, 1925.

HENRY (H.), *L'Exode rural : enquêtes et réalisations*, in *Annales de la Société Scientifique de Bruxelles*, LVI, série D, Louvain, 1936.

(2) Raadpleeg in betrekking met de economische rol van de vreemdelingen de zeer nauwkeurige, vragenlijst van DEMANGEON (*Annales de Géographie*, 1936, p. 516 die als model kan dienen).

(3) Zie voor dit vraagstuk : DEMANGEON (A.), *La géographie de l'habitat rural* (*Annales de Géographie*, XXXVCI, 1937, bl. 1 en 97) ; *Economie agricole et peuplement rural* (ibidem, XLIII, 1934, bl. 337) ; *Villages et communautés rurales* (ibidem, XLII, 1933, bl. 337) ; *Une carte de l'habitat* (ibidem, XLII, 1933, bl. 225).

Zijn de straten of wegen ten opzichte van de kern uitstralend of concentrisch? Bevloering? Herkomst van het materiaal? Voetpaden? met grachten of boomen afgezet? Algemeen uitzicht.

Studie der toponomie om zoo mogelijk den oorsprong, de benaming, het uitzicht van de gehuchten, hoeven en « lieux-dits » te verklaren. Men onthoude zich van alle etymologische verklaring der « lieux-dits », men zal deze liever aan bevoegde taalgeleerden overlaten. Wij maken echter een uitzondering voor die welke met aardrijkskundige feiten in betrekking staan, zooals: reliëfsvormen (heuvel bv.), hydrographische verschijnsels (waterval; bocht in de rivierloop, bv.), uitzicht van de plantenkundige bodembedekking (boomsengroepje, braakliggende bodem). De traditioneele interpretatie van de dorpeelingen kan eveneens aangeduid worden om andere te verklaren. Deze behoort dan bij uitstek tot het gebied van de folklore (bv. Brabo en de geworpen hand, voor Antwerpen). Andere elementen om de benaming van gehuchten, hoeven, te verklaren kunnen eveneens opge-

zocht worden in den naam van een heberg, van een molen in den tekst van een uithangbord. De studie der uithangborden kan namelijk groote diensten bewijzen en uiterst suggestief zijn ⁽¹⁾.

III. DE WONING.

Teeken een plan van de gemeente met aanduiding van de huizen naar de typen (hoeven, heerenhuizen, winkels, werkmanswoningen, enz.) waartoe ze behooren.

De hoeven: langgeveltype? « open » hoeve? « gesloten » hoeve? « bergschuurhoeve »? Kempische woning met stalhale? enz. Een plattegrondteekening van enkele typen ⁽²⁾.

Verschil der hoeven naar de grootte van de uitbating.

Economie van de woning: aantal plaatsen? schuren? stallen? Hun rol? Hun onderscheiden grootte? Verschil tuschen de grootte en de economie van de landarbeiders-, de gemengde arbeiders- en de fabriekswerkerswoning (tuin?) ⁽³⁾. — Huizen met één of twee ver-

(1) Hierna een sommaire bibliographie over de Vlaamsche en Waalsche plaatsnaamkunde:

Standaard- en methodewerken.

Handelingen der Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie, bd. 2-3, fasc. 1, 1926, bevat studien van J. MANSION en J. FELLER over de *Methode* (van den eerste: in het Nederlandsch; van den tweede: in het Fransch), alsmede de algemeene bibliographie in de twee talen. Ieder jaar verschijnt een bibliographische aanvulling.

VINCENT (A.), *Les noms de lieux de la Belgique*, Bruxelles, 1927 (overzicht over de toponymie, namen van al de Belgische gemeenten).

LINDEMANS (J.), *Plaatsnamen*, Brussel, Standaard-Boekhandel, 1925.

Inleiding tot de Studie van de Vlaamsche Plaatsnamen: reeks studien over de methode door J. MANSION, de bronnen door K. DE FLOU, de taal door A. CARNOY, de toponymische en taalbibliographie door H. J. VAN DE WIJER, Brussel, 1929 (N. G. F. Nomina Geografica Flandrica).

MANSION (J.), *De voornaamste bestanddeelen der Vlaamsche Plaatsnamen*, Brussel, 1935 (Etymologisch woordenboek van de Vlaamsche gemeenten).

CARNOY (A.), *Dictionnaire étymologique des noms des communes belges y compris l'étymologie des principaux noms de hameaux et de rivières*. 2 d., 1930-40, Brussel.

VAN DE WIJER (H. J.), *Bibliographie van de Vlaamsche Plaatsnaamkunde*, Brussel, 1928 (XXIV + 138 bl.).

Monographiën:

Talrijke studien en kleine monographiën van 30 à 60 bl. over Brabantse dorpen werden uitgegeven door J. LINDEMANS (en 3 andere) in de reeks *Toponymica* (Nomina Geografica Flandrica 2), uitgegeven door de Vlaamsche Toponomische Vereeniging te Leuven: E. Van Evenstraat, 10, Leuven.

Over 't algemeen kunnen de kleine monographiën van J. LINDEMANS — met voorebeeld van het etymologisch doel bestemd voor de philologen — als voorebeeld dienen voor de onderwijzers.

Voor het Waalsch gedeelte verwijzen wij naar de talrijke monographiën van E. RENARD, O. JODOGNE, verschenen in het Bulletin de la Commission Royale de Toponymie et Dialectologie en, voor Luiksche Haspengouw, naar die van J. HERBILLON (bij De Meester, te Wetteren).

Omvangrijker zijn de monographiën van A. COUNSON (1906), over Francorchamp en van J. FELLER, over Jalhay (1937), van E. RENARD, over Vottem en Rocour-bij-Luik (1934), (beide laatste in de Mémoires sur les Comm. Royales de Toponymie et Dialectologie; Waalsche afdeling).

Ik dank mijn collega en vriend, prof. VAN LOEY, schrijver van een memoire en modelstudie: *Studie over de Nederlandsche plaatsnamen der gemeenten Elsene en Ukkel*. Leuven, 1931, (Koninkl. Vlaamsche Acad. voor Taal- en Letterk.), die ons deze bibliographische inlichtingen verschaftte.

(2) Op dat gebied zou men de talrijke artikelen van TREFOIS, in verschillende Vlaamsche tijdschriften verschenen, kunnen raadplegen (o m. *De bouw der boerenhosen in de Zuidelijke Nederlanden*. Antwerpen, De Sikkel, 1941. Maerlantbibliotheek, III).

(3) Zie voor de interpretatie van deze vragenlijst, de *Enquête sur l'habitation rurale en France* van DEMANGEON, in *Annales de Géographie*, 1936, bl. 512, die wij als richtsnoer gevolgd hebben.

diepingen? Zijn ze modern? Door wie worden ze be-
woond?

Bouwmateriaal. Natuur: hout? hout en stampaarde?
steen (blauwe steen? witte steen? philladen? zand-
steen?)? Gemengd (steen en baksteen? Welke deelen
van het huis?)? Herkomst: plaatselijk? vreemd? Zelfde
vraag wat betreft de openbare gebouwen (kerk, gemeente-
huis). Te bestudeeren in betrekking met de natuur van
den ondergrond en van den bodem (zie geologie).

Het dak: scherp of plat? helling? symmetrisch of
asymmetrisch? met drie of vier platte vlakken — Mate-
riaal: stroo? tegels (vorm? herkomst?)? gemengd
(stroo en tegels)? leien?

Beschermingsapparaat: a) van de woning: houten,
leien zinken platenbedekking der muren (naar welke rich-
ting voornamelijk?)? b) van het complex: boomen, hagen
palissaden?

Versiering: geverfd of gewit (welke kleur?)? klim-
planten?

Oriëntering.

IV. HET LANDELIJK LANDSCHAP.

Het landelijk of platteland-landschap⁽¹⁾: voor-
naamste elementen: hoeven, velden, wegen, bosschen.

De gebouwen (zie boven de vragenlijst): algemeen
uitzicht van het hoevecomplex.

De velden: parcellaire indeeling: onregelmatige of
langstrepige akkers⁽²⁾?

De omheiningen: hagen? boomen (populieren? wil-
gen? soorten in verband met de diepte van het phreatisch
water? de oriëntering: schaduw?)? aardeophooping?
kunstmatige afsluitingen? Verschillen ze volgens den
aard der kulturen? de ligging (vallei? dalflanken? hoog-
vlakte?)?

De wegen: plaats in het landschap? karaktertrekken?
richting (recht? kronkelend? Oorzaken: aard van den
bodem, bewoonde centra). Kan men in alle jaargetijden
den akker gemakkelijk bereiken? (holle wegen?) Met
boomen, struikgewas, grachten afgezet?

V. WATER, VERLICHTING, WARMTE.

Waterleiding⁽³⁾. Bestaat er een waterleiding? Van
water? Reden van haar installatie? Dient ze tot de nood-
wendigheden der landbouwers?

Verlichting: is het dorp electrisch verlicht? Sinds
wanneer? Het centrum en de gehuchten? Dient ze als
drijfkracht op de hoeven?

Verwarming: steenkool? hout? (dood hout van de
gemeentebosschen?) turf?

Vuilnis: waar wordt ze gestort? reinigheidsdienst?

HEEMKUNDIGE BIBLIOGRAPHIE, 1944

ADDENDA.

Streek en Dorp.

Brugge.

Mts. VAN COPPENOLLE, *Brugge rond, Een Wan-
deling langs Brugge's vestinglaan*, in het weekblad
«West-Vlaanderen». Brugge, 30 Sept., 21 Oct., 18
Nov., 2 en 16 Dec. 1944 (met vervolg in 1945).

Id., *Octave Delepiere* (Brugsch geschiedvorsch), id.
7 en 28 Oct., 4 Nov. 1944.

Id., *Het Brugsch Martyrologium* (uitvoerige bespreking
van het werk van Dr. A. L. E. VERHEDEN, met

Knesselare.

enkele gegevens over de afbraak der kerken en kloosters
rond Brugge), id. 11 Nov. 1944.

M (= Alfons REYZERHOVE) *Driesmolen*, week-
blad «De Vrijheid» Brugge, 22 en 29 Oct. 1944;
Molen De Somer, id., 12 Nov. 1944; *Molen Maeyens*
(met foto), id., 19 Nov. 1944 en *Molen De Vreese*
(id.), id., 10 Dec. 1944.

M. V. C.

(1) Werken voor inwijding en methode: DION (R.), *Essai sur la formation du paysage rural français*. Tours, Arrault, 1934, en TULIPPE (O.), *L'habitat rural en Seine-et-Oise*. Liège, 1934. — Enkele sommaire maar concrete gegevens in: LEUILLOT (P.), *Régime agricole* (L'Information Géographique, 1936-37, bl. 16).

(2) Zie TULIPPE (O.), *Géographie humaine*, in Grande Encyclopédie de la Belgique et du Congo, kap. IV, bl. 77-86. Brussel.

(3) *L'approvisionnement en eau potable en Belgique*. Kaart op 320.000, opgemaakt den 1° Maart 1935 (Ministerie van Openbare Werken).

De Jury, die aangesteld werd voor de beoordeeling van de proefschriften ingezonden voor den prijskamp van het Verbond voor Heemkunde voor het jaar 1945, heeft besloten den prijs van 2.000 fr. toe te kennen aan dhr. Paul Leynen van Vossem, voor zijn heemkundige studie over de Goederen van het Godshuis der Twaalf Apostels te Vossem.

De volgende ingezonden proefschriften zijn zekers medenswaard :

Dhr. Fr. Teurlinck van Borgerhout :

De St. Pieters en Pauluskerk te Wommelgem.

Guido de Bolle van Denderleeuw :

Kerkramen en Curs-uitgaven en Inkomen van Denderleeuw.

Mich. Vanthournout van Vilvoorde :

Op Brusselsche Kasseien.

BIJ HET VERSCHIJNEN VAN HET REPERTORIUM VAN DE VLAAMSE GOUWEN EN GEMEENTEN (1)

Zooals zijn twee voorgangers werd het verschijnen van dit derde deel met een vreugdekreet begroet door de steeds toenemende schaar heemkundigen en folkloristen. Nooit zal den samensteller er dank genoeg om kunnen betuigd worden.

Bij het doorbladeren van dit deel kunnen typische, verrassende vaststellingen gedaan worden, b.v. Hasselt, hoofdplaats van de provincie Limburg krijgt 520 citaten, wijl Ieper, de gewezen bisschopsstad, hoofdplaats van het oude Westvlaanderen, er 663 telt ; de bibliographie van deze laatste stad, werd door wijlen Paul Allossery in zijn *Geschiedkundigen Boekenschouw* niet opgegeven.

Willen wij toekomstigen Zomer een uitstap ondernemen naar de Baraque Michel of het barrage de la Gileppe en ons voorafgaandelijk (b.v. in de lange Winteravonden) documenteeren (wat trouwens zeer logisch is) om met meer vrucht en genot het uitstapje te doen, dan slaan wij dit derde deel open, op Jalhay (blz. 139-147) de gemeente waar deze twee natuurmerkwaardigheden thuis hooren en vinden er een keus van bijdragen in allerhande tijdschriften, waarvan het meerendeel gemakkelijk te bereiken is. Zoo kan in vele gevallen het Repertorium het uitgangspunt zijn van nuttige voorbereiding bij een uitstap.

De gebruikte afkortingen, die vooraan elk deel opgegeven worden, zijn baanbrekend, soms gansch anders dan

wij totnogtoe gewoon waren ze gebruikt te zien in onze geschied- en oudheidkundige tijdschriften ; ze zijn hier steeds logisch en na enkele raadplegingen, best verstaanbaar. Op dit gebied dient zeker naar meer eenheid gestreefd te worden ; het ware zeer wenschelijk dat de afkortingen « gestandaardiseerd » werden ; deze van De Wachter's Repertorium kunnen gerust als voorbeeld gelden.

Niet alleen voor onze gemeenten en gouwen, maar eveneens en evenzeer voor deze tot circa 10 km. beneden de taalgrens of ten Noorden en ten Oosten van de Rijksgrens is dit Repertorium een practische gids. In dit deel stippen wij b.v. zeer terloops aan : Kassel (76 nrs.), Halewijn (9), Hazebroek (33), Kadzand (45), Retranchement (9) en Sluis, met het merkwaardige gebucht, dat in Sept. 1944 van vernieling gespaard bleef St Anna-ter-Muiden (267).

Wij kunnen enkel met veel verlangen uitzien naar het vierde deel, dat benevens de documentatie over de gemeenten T-Z, ook de nuttige naamregisters zal bevatten. Deze registers zullen een zooveelste onschatbare hulp zijn bij menige navorsching, zoo b.v. voor het opmaken van de bibliographie van een schrijver-heemkundige. Dit vierde deel zal op dit reuzenwerk een kroon plaatsen, materieel van papier, maar symbolisch van massief goud. Mocht deze bekroning weldra werkelijkheid worden.

M. V. G.

(1) Leo DE WACHTER. *Repertorium van de Vlaamsche Gouwen en Gemeenten*, Heemkundige documentatie, 1800-1940, Deel III, (Gemeenten H-S). Uitgeverij De Sikkel, Antwerpen, XV + 706 blz.

V

28. Men vraagt alle mededeelingen over geboorten, huwelijken en sterfgevallen uit de periode voor 1700, van dragers van den naam STAPPERS en varianten : STAPPEN, STAPPAERT(S), DE STAPPERS, DE STAPPEN, DE STAPPEL, DE STAPEL, DE STAPERT.

29. Men vraagt dat alle personen die den naam VAN ROMPAY in hun kwartierstaat hebben, hiervan mededeeling zouden willen doen.

30. NUYENS Petrus, + te Hoogstraten op 24-10-1768, als echtgenoot van VAN DEN KIEBOOM (Anna)-Theresia.

Uit dit huwelijk werden van 1746 tot 1763, te Hoogstraten een twaalfstal kinderen geboren ; in sommige doopakten, wordt de vader gezegd te Tongerlo te zijn geboren, in andere, te Westerloo, in nog andere, te Diest ; de moeder zou uit Hoogstraten zelf afkomstig zijn.

Men vraagt :

1° plaats en datum van geboorte van NUYENS Petrus.

2° idem voor VAN DEN KIEBOOM (Anna)-Theresia.

3° plaats en datum van huwelijk van bovengenoemden.

4° plaats en datum van overlijden van VAN DEN KIEBOOM (Anna)-Theresia.

31. Wie kan inlichtingen verstrekken nopens de juiste ligging van WALDRAMSHAUSEN ? Deze plaats was gelegen (einde der 18^e eeuw) in het aartsbisdom en keurvorstendom MAINZ, in de buurt van BREIDENWORBIS en HAARBURG ; WALDRAMSHAUSEN was toen de zetel van een R. K. parochie.

32. In verband met een studie over SPAENHOVEN (SPANOGHE) Cornelius-Martinus, °Doel, 30-5-1758, + Sint-Gillis-Waas, 19-12-1829, en die gehuwd was met BUYS Coleta, zoekt men volgende gegevens :

a) de oudst-bekende voorvader van bovengenoemde is SPAENHOVEN Jacobus, + Doel, 4-9-1701, op 34-jarigen ouderdom, als echtgenoot van CRIECKAERTS Catharina. Deze laatste hertrouwde te Doel op 17-1-1705 met VAN DAEL Jan ; ze + te Doel, 16-12-1725, in den ouderdom van 70 jaar.

Men vraagt :

1° plaats en datum van geboorte van SPAENHOVEN Jacobus (± 1667).

2° idem voor CRIECKAERTS Catharina (± 1655).

3° plaats en datum van hun huwelijk (± 1687).

4° alle gegevens betreffende hun voorgeslacht.

b) Cornelius-Martinus veranderde zijn naam SPAENHOVEN in dien van SPANOGHE, naar hij zelf getuigde, op grond van genealogische gegevens. Waarschijnlijk achtte hij zich verwant met de SPANOGHE's uit Dendermonde.

Men vraagt alle gegevens die dit eventueel verwantschap zouden kunnen bewijzen.

c) Cornelius-Martinus had o.a. volgende kinderen, over wie alle aanvullende inlichtingen, met dank zullen aanvaard worden :

2. Petrus, °Antwerpen (O.L.V. Noord), 13-8-1784, X Nieuwkerken, 28 floréal jaar XI (18-5-1803) met HIRSCH Maria-Anna, verblijft te Antwerpen tot einde 1809, verder ? Deze echtelingen hadden een zoon : François-Charles, °Antw., 2-3-1808, die verbleef te Brussel tot 1853, verder ?

6. Fidelis-Amandus-Clemens, °Antw. (O.L.V. Noord), 8-12-1787, verbleef te Sint-Gillis-Waas tot 1806, verder ?

7. Joannes-Josephus, °Brussel (Kappellekerk), 11-8-1793, verbleef te Sint-Gillis-Waas tot 10-9-1836, te Sint-Niklaas-Waas tot 1838 ; in deze laatste stad, is hij vermeld als komende uit Brussel ; verder ?

8. Maria-Angelina-Sophia, °Brussel (Kappellekerk), 13-6-1795.

9. Joseph, °Brussel (Kappellekerk), 18-9-1796.

33. POLLARIS Henri, °Rummen, 1716/21, X Antwerpen, 21-5-1771, met JANSENS Anna-Catharina, °Hoegaarden, ± 1742, dochter van Petrus en van BODDART Anna.

Men vraagt verdere inlichtingen nopens eerstgenoemde echtelieden en hun ouders.

34. COLLIN Hendrik, °Vertrijk (parochie Boutersem), 1755/56, X Lubbeek (?), met VAN WEDDINGEN Maria-Catharina, °Lubbeek, 1760/61, dochter van Lambert en van DE RAMAKER Catharina.

Men vraagt alle levensdata van deze personen en verdere gegevens betreffende hun voorgeslacht.

35. Wie is bereid als correspondent op te treden voor volgende gemeenten : Emelgem, Halle, Lembeek, Oostvleteren, Oudenaarde, Sint-Pieters-Leeuw, Tongerlo, Westerloo ?

In den Verbondsraad.

De Voorzitter van het Verbond voor Heemkunde, E. P. G. Meersseman die sedert de bevrijding met zooveel toewijding en bevoegdheid het voorzitterschap van ons Verbond waarnam, moest onlangs naar Rome afreizen. A. i. wordt bij beslissing van den Verbondsraad Prof. Dr. S. Leurs (O.L.V. Lombeek, Brabant) aangesteld om als Voorzitter van het Verbond op te treden.

Het verbond is aan Pater G. Meersseman diepen dank verschuldigd voor hetgeen hij voor de heemkunde in Vlaanderen presteerde.

Het Verbond is zich tevens bewust, door de aanstelling van Prof. Dr. Leurs als voorzitter, de leiding van de heemstudie in ons land aan een vakman te hebben toevertrouwd, die steeds blijk gaf van zijn begaafdheid en verknochtheid, in den dienst van ons Volk.

Landelijke schoonheid en landelijke woning.

In aansluiting met zijn artikel: *Voor het Behoud en het Herstel van onze landelijke Schoonheid* verschenen in Nr 4 van deze *Mededeelingen*, houdt J. A. WEYNS, Raadslid van het Verbond voor Heemkunde en Lid der Commissie voor Schoone Hofsteden (Boerinnenbond, Leuven), in de Vlaamsche gesproken uitzendingen van het N.L.R., op 7, 14, 21, 28 Januari en op 4, 11, 19, 25 Februari 1946, telkens van 19.50 tot 20.00 u., een lezing over *De landelijke Woning*.

Het verspreiden en propageeren van algemeene richtlijnen en juiste begrippen betreffende landelijke schoonheid, het terug opwekken van zin en liefde voor landelijke bouwvormen, zijn thans wel dringend noodig, vóór de drukke bouwperiode die we tegemoet gaan en nu — vooral sedert een halve eeuw — onze plattelandsche bouwtradities en het gezonde inzicht bij onze buitenmensen

zoo totaal in verval zijn. Geen heemkundige mag of kan voor deze taak van heemschut onverschillig blijven.

Eertijds, toen het leven op het platteland nog binnen zijn natuurlijke, gezonde, eigen banen bleef, bestond dit vraagstuk niet. Men bouwde landelijk zonder er zich rekenschap van te geven of er bewust naar te streven. Thans vraagt de heemliefshebber bij elken hoop steen dien hij langs onze landwegen ziet staan een beetje angstig af: Wordt het een lachende landelijke woning of blijft het, ook vermetst, een ziellooze plumpe steenhoop?

Dat onze leden, soor deze reeks lezingen van ons bedrijvig bestuurslid van het Verbond gestimuleerd, in hun omgeving helpen ingrijpen tegen de verdere vernieling van ons landelijk schoon!

Moderne Plastiek.

Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis, Opvoedende Dienst: Zondag 3 Februari 1946, te 10 uur 30, lezing door den heer E. Langui, licentiaat in de Kunstgeschiedenis en Oudheidkunde, Kabinetsattaché voor Schoone Kunsten bij het Ministerie van Openbaar Onderwijs over: *Wegen en Omwegen der moderne Plastiek*.
Ingang langs de Nerviërslaan.

Worden gevraagd: alle werken in verband met heraldiek en zegelkunde inzonderheid de werken van J. B. Rietstap, J. C. Steenkamp, Ph. C. van den Bergh, J. M. Lion, T van der Laars, J. ter Gouw, N. de Roever, Ch. M. Dozy. Schrijven: H. Aelvoet, Haachtsche stwg. 41, Steenokkerzeel.

Men meldt het verschijnen van een geïllustreerde « Geschiedenis van Wemmel » Wemmel, uitstekende Brabantsche hoek door E. H. R. Denaer, onderpastoor van Ste Geertrui, Leuven. Inl. bij dhr. L. Denaer, Bruyn donckxstraat, 42, Wemmel.